

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ:
REEL SEKTÖRE YÖNELİK
BİR ÇALIŞMA**

Yüksek Lisans Tezi

Hediyetullah KARAHAN

1350Y75111

İstanbul, 2015

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ:
REEL SEKTÖRE YÖNELİK
BİR ÇALIŞMA**

Yüksek Lisans Tezi

Hediyetullah KARAHAN

1350Y75111

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Hicabi ERSOY

İstanbul, 2015

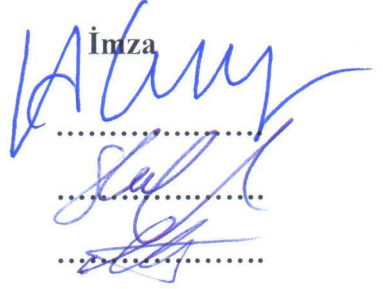
T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Hediyeullah KARAHAN'ın "Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / ~~oyçokluğu~~) ile başarılı bulunmuştur.

Adı – Soyadı

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hicabi ERSOY
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serkan ÇANKAYA
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cevdet KIZIL

İmza

Hazırlamış olduğum özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

İslami iktisat sistemi, ekonomik hayatın yanı sıra sosyal ve politik hayatla da bütünleşik durumdadır. İslami iktisadın asıl unsuru olan emek, İslami finansın da çıkış noktasını teşkil etmektedir. İslami finans teknikleri de bu bağlamda emek çevresinde ortaya çıkan, emek ile ilgili işlemleri düzenleyen ve emeğe finansal bir hüviyet kazandıran tekniklerdir. Bu teknikler, İslami finans bünyesinde İslami bankalar, İslami sigortacılık ve İslami sermaye piyasası gibi kurumlarda kendilerine kullanım alanı bulmuşlardır. Çalışmamızın konusu, faizsiz finansın temel prensiplerini açıklayarak dünyada ve ülkemizde finansın farklı alanlarında kullanılan faizsiz finans tekniklerini incelemek, Türkiye’de reel sektörde en çok kullanılan faizsiz finans ürünlerini ile bu ürünlerin kullanılma ve kullanılmama sebeplerini tespit etmek ve bu bağlamda bir takım önerilerde bulunmaktan oluşmaktadır. Faizsiz finans teknikleri, kullanım alanlarına bağlı olarak bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarında kullanılan teknikler olarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Türkiye’de reel sektörün faizsiz finans ürünlerini kullanma ve kullanmama sebeplerinin araştırılmasında yöntem olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket, İstanbul’da merkezi ya da şubesi bulunan, farklı sektörlerden oluşan, farklı türlerde ve meşelerde, farklı yaşta ve büyüklükte toplam 152 şirkete uygulanmıştır. Toplam 7 sorunun sorulduğu ankette, şirketlerin hangi faizsiz finans ürününü kullandıkları, kullanma sebepleri, kullanmama veya kullanmak istememe sebepleri, aynı zamanda kullandıkları faizli finans ürünleri ve kullanma sebepleri gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Faizsiz finans ürünleri kullanan şirketlerin yarısına yakın bir kısmı faiz hassasiyetinden dolayı bu ürünleri kullanıyorken üçte birlik kısmının ise limit ve teminatlandırma şartlarından dolayı bu ürünleri kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Finans, İslami Finans, Murabaha, Sukuk, Tekafül.

ABSTRACT

Islamic economic system is integrated into the social and political realms as well as into the economic aspect of the life. Labor, which is the integral part of the Islamic economy, at the same time constitutes the starting point of the Islamic finance. Within this context, Islamic finance techniques develop around labor, regulate the issues concerning labor and bestow a financial identity to labor. These techniques have found usage areas for themselves within the Islamic finance; within such institutions like Islamic insurance and Islamic capital market. The main theme of our study is analyzing the interest-free finance techniques used in different areas in the world and in Turkey by providing details about the fundamental principles of the interest-free finance, to determine the mostly-used interest-free instruments by the domestic non-financial sectors and the reasons of their utilization or non-use, and to offer a number of suggestions within this context. Interest-free finance techniques have been subjected to a classification of banking, insurance and capital market techniques, with respect to their usage areas. Survey was employed as the method to investigate the reasons for the use or the lack of use of the interest-free finance instruments by the non-financial sectors in Turkey. A survey was attended by 152 companies of different sizes, having headquarters or an office in İstanbul and operating in a myriad of areas and in different sectors. The survey included seven questions to find out answers about which interest-free financial products these companies are using, the reasons for their preference of these instruments, the reasons for their abeyance from these products, the instruments they simultaneously use and why they are using them. Interest-free financial products due to a portion of the interest rate sensitivity is close to half of companies using these products because of the unity of the three when using limit and collateral requirements was concluded that use of these products.

Key Words: Islamic Finance, Islamic Banking, Murabaha, Sukuk, Tekaful.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Özet	iii
Abstract	iv
Tablolar Listesi	ix
Şekiller Listesi	xi
Grafikler Listesi	xii
Kısaltmalar	xiii
GİRİŞ	1
1. FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİ	3
1.1. İslami Finansın Tanımı.....	3
1.2. İslami Finansın Tarihçesi.....	5
1.2.1. İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi.....	5
1.2.2. İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi.....	6
1.3. İslami Finansın Kaynakları.....	7
1.3.1. İslami Finansın Felsefi Dayanağı.....	7
1.3.2. İslami Finansın Dini Dayanağı.....	8
1.3.2.1. Kitap (Kur’an-ı Kerim).....	10
1.3.2.2. Sünnet.....	11
1.3.2.3. İcma.....	12
1.3.2.4. Kıyas.....	12
1.3.2.5. İstihsan.....	13
1.3.2.6. Mesalih-i Mürsele.....	14

1.3.2.7. Seddi Zera'i.....	14
1.3.2.8. Örf ve Adetler.....	14
1.3.2.9. Sahabe Sözleri.....	14
1.3.2.10. Eski Dinlerden Gelen Hükümler.....	15
1.3.2.11. İstishab.....	15
1.4. İslami Finansın Temel Prensipleri.....	15
1.4.1. Faizin Yasak Olması.....	16
1.4.2. Risk, Kar ve Zarar Paylaşımı.....	18
1.4.3. Belirsizliğin Yasak Oluşu (Gharar).....	19
2. BANKACILIK ve SİGORTACILIK SİSTEMİNDE KULLANILAN FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ.....	25
2.1. Bankacılık Sisteminde Kullanılan Fon Toplama Teknikleri.....	25
2.1.1. Cari Hesap.....	25
2.1.2. Katılma Hesapları.....	26
2.2. Bankacılık Sisteminde Kullanılan Fon Kullandırma Teknikleri.....	27
2.2.1. Murabaha.....	27
2.2.2. Mudarabe.....	32
2.2.2.1. Mutlak Mudarabe (Sınırsız Mudarabe).....	33
2.2.2.2. Mukayyet Mudarabe (Sınırlı Mudarabe).....	33
2.2.2.3. Risk Sermayesi (Venture Capital).....	36
2.2.3. Muşareke.....	39
2.2.4. Selem.....	42
2.2.5. İstisna.....	44
2.2.6. İcare (Leasing).....	47
2.2.7. Teverruk.....	49
2.2.8. Karz-ı Hasen.....	51

2.3. Sigortacılık Sisteminde Kullanılan Faizsiz Finans Teknikleri.....	54
2.3.1. Sigorta Kavramı.....	54
2.3.2. Sigorta Tarihiçesi.....	55
2.3.3. İslami Finans Sisteminde Sigorta.....	55
2.3.4. İslami Sigorta (Tekafül).....	57
2.3.4.1. Mudarabe Modeli.....	58
2.3.4.2. Vakıf Modeli.....	59
2.3.4.3. Vekalet Modeli.....	59
3. SERMAYE PİYASALARINDA KULLANILAN FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ.....	62
3.1. İslami Hisse Senetleri.....	62
3.2. İslami Endeksler.....	63
3.2.1. Dow Jones İslami Endeksleri.....	64
3.2.2. Standart & Poors İslami Endeksleri.....	66
3.2.3. SAC İslami Endeksleri.....	66
3.3. İslami Yatırım Fonları.....	67
3.4. Sukuk (İslami Tahvil).....	70
3.4.1. İcare Sukuku.....	75
3.4.2. Mudarabe Sukuku.....	76
3.4.3. Muşareke Sukuku.....	78
3.4.4. Selem Sukuku.....	79
3.4.5. Murabaha Sukuku.....	81
3.4.6. Hibrid Sukuku.....	81
3.4.7. Diğer Sukuk Çeşitleri.....	81

3.5. Dünya’da ve Türkiye’de Sukuk Piyasası.....	82
3.6. Faizsiz Finans Sisteminin Reel Sektöre Katkıları.....	85
3.6.1. Atıl Duran Varlıkların Değerlendirilmesi.....	85
3.6.2. Reel Kesimin Finanse Edilmesi.....	86
3.6.3. Rekabetin Desteklenmesi.....	87
3.6.4. Yabancı Sermayenin Ülkeye Tranfer Edilmesi.....	87
4. TÜRKİYE’DE REEL KESİMİN FAİZSİZ FİNANS ÜRÜNLERİNİ KULLANMA SEBEPLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA.....	88
4.1. Araştırmanın Amacı.....	88
4.2. Araştırmanın Kapsamı.....	88
4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	89
4.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgular.....	89
4.4.1. Araştırmaya Katılan Şirketlere İlişkin Bilgiler.....	89
4.4.2. Araştırmada Sorulan Soruların Frekans Dağılımları.....	91
4.4.3. Araştırmada Sorulan Sorular Arası Bağlantılar ve Frekans Dağılımları.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
EKLER.....	109
KAYNAKÇA.....	112

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Mudarabe ile Risk Sermayesi Arasındaki İlişki.....	38
Tablo 2. Selem ile İstisna Arasındaki Farklar.....	46
Tablo 3. Dow Jones Türkiye İslami Endekste Yer Alan Hisseler.....	65
Tablo 4. İslami Endekslerin Filtreleme Kriterleri.....	67
Tablo 5. Dünya Yatırım fonları Portföy Değeri (Milyon Dolar).....	68
Tablo 6. Sukuk İle Tahvil Arasındaki Farklar.....	71
Tablo 7. Türkiye’deki Sukuk İhraçları (2010-Ağustos 2013).....	83
Tablo 8. Uluslararası Sukuk İhraçlarının Bölgesel Dağılımı (01/2001-07/2014).....	83
Tablo 9. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Faaliyet Süre Dağılımı.....	89
Tablo 10. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Faaliyet Alan Dağılımı.....	90
Tablo 11. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Tür ve Cirosal Büyüklük Dağılımları.....	90
Tablo 12. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Menşe ve Kurumsal Yapı Dağılımları.....	90
Tablo 13. Ankette Yer Alan 1. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	91
Tablo 14. Ankette Yer Alan 2. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	91
Tablo 15. Ankette Yer Alan 3. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	91
Tablo 16. Ankette Yer Alan 4. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	94
Tablo 17. Ankette Yer Alan 5. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	95
Tablo 18. Ankette Yer Alan 6. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	95
Tablo 19. Ankette Yer Alan 7. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları.....	96
Tablo 20. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Yaşa Göre Frekans Dağılımları.....	98
Tablo 21. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Faaliyet Alanına Göre Frekans Dağılımları.....	99
Tablo 22. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Ciro Aralığına Göre Frekans Dağılımları.....	100

Tablo 23. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Şirket Türüne Göre Frekans Dağılımları.....	100
Tablo 24. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Kurumsal Yapılarına Göre Frekans Dağılımları.....	101
Tablo 25. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Menşelerine Göre Frekans Dağılımları.....	101
Tablo 26. Faiz Konusunda Hassas Olan Şirketlerin Kullandıkları Faizsiz Ürün Frekans Dağılımları.....	102
Tablo 27. Faiz Konusunda Hassas Olmayan Şirketlerin Kullandıkları Faizsiz Ürün Frekans Dağılımları.....	103
Tablo 28. Sadece Kurumsal Finansman Desteği Kullanan Şirketlerin Kullandıkları Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları.....	103
Tablo 29. Sadece Teminat Mektubu Kullanan Şirketlerin Kullandıkları Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları.....	104
Tablo 30. Faizsiz Finans Ürünlerini Oran ve Komisyondan Dolayı Tercih Etmeyen veya Etmek İstemeyen Şirketlerin Kullandığı Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları.....	104

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. İslam Hukuku Kaynakları.....	10
Şekil 2. İslami Finansın Temel Prensipleri.....	15
Şekil 3. Risk, Kar ve Zarar Paylaşımı.....	19
Şekil 4. İslami Finansa Göre Yapılan İşlemlerin Geçerlilik Şartları.....	21
Şekil 5. Faizsiz Finans Teknikleri.....	24
Şekil 6. Murabaha'nın İşleyişi.....	29
Şekil 7. Mudarabe'nin İşleyişi.....	35
Şekil 8. Muşareke'nin İşleyişi.....	41
Şekil 9. Selem'in İşleyişi.....	44
Şekil 10. İcare'nin İşleyişi.....	49
Şekil 11. İslami ve Konvansiyonel Endeksler.....	64
Şekil 12. Çeşitlere Göre Uluslararası Sukuk İhraç Yüzdeleri (2001-2014 Temmuz).74	74
Şekil 13. Çeşitlere Göre Uluslararası Sukuk İhraçları (2001-2014 Temmuz Milyon Dolar).....	74
Şekil 14. İcare Sukuku'nun İşleyişi.....	75
Şekil 15. Mudarabe Sukuk İşleyişi.....	77
Şekil 16. Muşareke Sukuk İşleyişi.....	78
Şekil 17. Selem Sukuku İşleyişi.....	80
Şekil 18. Katılım Bankalarının Toplanan Fon Gelişimi.....	86
Şekil 19. Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Gelişimi.....	87

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1. Bölgelere Göre Küresel Gayr-i Safi Tekafül Katkı Rakamları(Milyon Dolar).....	61
Grafik 2. Küresel İslami Fon Hacmi (Milyar Dolar).....	69
Grafik 3. Küresel İslami Fon Sayısı.....	69
Grafik 4. Toplam Küresel Sukuk İhraçları (01/2001-07/2014 Milyar Dolar).....	82

KISALTMALAR

AAOIFI	:	Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.G.E	:	Adı Geçen Eser
A.G.D.T	:	Adı Geçen Doktora Tezi
A.G.Y.L.T	:	Adı Geçen Yüksek Lisans Tezi
A.Ş.	:	Anonim Şirket
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİA	:	Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
DJIM	:	Dow Jones Islamic Market
FB	:	Faizsiz Banka
FFK	:	Faizsiz Finans Kurumu
FKK	:	Finansal Kiralama Kanunu
FS	:	Faizsiz Sigorta
ICI	:	Investment Company Institute
IIFM	:	International Islamic Finance Market
KFD	:	Kurumsal Finansman Desteği
LTD	:	Limited Şirket
MF	:	Mudarabe Finansmanı
MSCI	:	Morgan Stanley Capital Index
RS	:	Risk Sermayesi
SAC	:	Shariah Advisory Council
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurumu
SPV	:	Special Purpose Vehicle
TL	:	Türk Lirası
TM	:	Teminat Mektubu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
V.D.	:	Ve Diğerleri
VKŞ	:	Varlık Kiralama Şirketi
V.S.	:	Ve Saire

GİRİŞ

İslami finans sistemi, İslam dini esaslarına bağılı olarak ortaya çıkıp gelişen İslami iktisadın bir bölümünü meydana getirmektedir. Temelinin ortaklık akdine dayanması bakımından insanlık tarih kadar eski olan bu sistemin, kurumsal anlamda Hamburabi kanunlarına kadar uzadığı söylenebilir. Günümüz modern anlamdaki uygulamaları ise 1960'lı yıllarda başlamıştır. Faizsiz finans olarak da adlandırdığımız bu sistemin çıkış noktası, her ne kadar Müslüman ülkeleri olsa da, başta Avrupa ve Amerika olmak üzere dünyanın diğere ülkelerine de hızlıca yayılmış, finansman ve yatırım ürünleriyle dünya finans piyasasındaki yerini almıştır.

İslami finans sistemi, tasarruf ve yatırımlarını klasik finans sisteminde değerdendiremeyenler için klasik finansa bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu yatırımlardan pay almak için birçok uluslararası kuruluş kendi bünyelerinde İslami finans ürünü bulundurmak suretiyle, hızla büyüyen bu pazardan pay alma yarışı içine girmişlerdir. 2008 küresel finansal krizinden sonra, varlık temelli olmasından dolayı krize karşı sağlam durmasıyla dikkatleri üzerine çeken bu sistem, son yıllarda gösterdiği %15-20 civarı hızlı büyüme oranlarıyla ilgi odağı haline gelmiştir. İslami finansın ilgi odağı haline gelmesinin bir diğere nedeni ise, klasik finansın temelini oluşturan kapitalist sistemin "kazanma hırsı" ilkesi yerine, daha ahlaki ve insanlarca genel kabul görmüş olan "paylaşım" prensibini benimsemiş olmasıdır.

İslami finans sistemi incelenirken dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar bulunmaktadır. Bu hususların başında, bu sistemin İslam dini temelli bir sistem olduğu, İslam'ın diğere esasları ile bir bütünlük arz ettiği, sadece dar bir finansal alan olarak değerdendirilmesinin hatalı sonuçlar doğuracağı hususu yer almaktadır. İslam bir din olarak toplumsal hayatın her alanında bütüncül bir yaklaşım ile yer aldığından, İslami finansın da sosyal hayatın içindeki hukuk, ahlak, kültür ve siyaset gibi diğere bütün alanlarla bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada

sadece finansal kavramlar incelenmemiş, İslami finansın temel dayanakları, prensipleri ve dini kaynakları da bu kapsamda ele alınmıştır.

İslami finans incelenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, bir sistem olarak İslami finans her ne kadar İslam dini temelli olsa da, ülkelerin finans ile ilgili kanunlarının farklılık göstermesinden dolayı uygulamada ülkeler arası bir takım farklılıkların olabilmesidir. İslam hukukunda birebir karşılığı olmayan bazı uygulamalar için, o konuda uzman olan kişilerin oluşturduğu kurul olan "fetva kurulu" tarafından uygunluk verildiğinden, bazı işlemler aynı ülkenin farklı kurumları arasında da farklılık gösterebilmektedir.

İslam ekonomisi geniş bir kavram olup bünyesinde üretim ve tüketimle ilgili muamelatı, zekât, vakıflar, maliye ve İslami finans gibi kurumları barındırmaktadır. İslam iktisadının bir alt kolu olan İslami finans, geline son noktada gelişme ve kurumsallaşma sürecinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın kapsamı İslami finans ile sınırlandırılmıştır. Bu anlamda çalışmanın amacı, dünyada ve ülkemizde uygulanan faizsiz finans tekniklerini incelemek, Türkiye'de reel sektörde en çok kullanılan faizsiz finans ürünlerini ve kullanılma sebeplerini tespit etmek ve bu alanda bir takım önerilerde bulunarak katkı sağlamaktır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İslami finansın kavramsal yapısı, Türkiye ve dünyadaki gelişimi ele alınmış, felsefi ve dini temelleri incelenmiştir. İslami finansın temel prensipleri ile kaynaksal boyutu da bu bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde, bankacılık sisteminde kullanılan faizsiz finansın fon toplama ve fon kullandırma teknikleri ve işleyişleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, sigortacılık sistemi ile sermaye piyasalarında kullanılan teknikler incelenmiştir. Bu bağlamda İslami sigortacılık ürünleri ve sermaye piyasası araçları ele alınmıştır. Son bölümde ise Türkiye'deki reel sektörün kullandığı faizsiz finans ürünleri ile kullanım sebeplerinin, şirket yaşı, bulunduğu sektörü, cirosal büyüklüğü, menşei ve kurumsal yapısı gibi faktörlerin dikkate alınarak incelendiği bir anket çalışmasına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİ

1.1. İSLAMİ FİNANSIN TANIMI

İslami Finans, Finans sisteminin İslami esas ve usullere göre inşa edilip işlemlerini ifade eder. Faizsiz finans olarak da ifade edebileceğimiz bu sistem bütün bir ekonomik yaşamı İslam'a göre düzenleme anlamına gelmektedir. Faizsiz finansı anlayabilmek için faizin hem kelime hem de teorik anlamlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Kelime olarak faiz Arapçadan Türkçeye geçen fezeyan kökünden türeyen bir sıfat olup, taşan, taşkın, dolu, istenmeyen ve fazlalık gibi anlamlara gelmektedir.¹ Türkçede ise faiz kelimesi, para karı, ödünç verilen paraya karşılık zamana bağlı alınan nisbi ücret, nema gibi anlamlara gelmektedir.² Faizden söz ederken çoğu zaman eşanlamlı olarak kullanılan riba kelimesinden de söz etmek gerekir. Riba her ne kadar faiz ile aynı anlamda kullanılsa da aynı olmayıp murabaacılık ve tefecilik anlamlarına gelmektedir. Yani faizin fahiş ve meşru olmayan halidir.³

Teknik olarak faizi, sermayenin fiyatı, paranın kullanılma bedeli, paranın maliyeti olarak tanımlamak mümkündür.⁴ İslam hukukuna göre ise faiz, ödünç alınan ve verilen para ve mallarda ile alış verişte ortaya çıkan fazlalıktır. Ödünç alınan ve verilen para ve mal işlemlerinde görülen faiz şekli, taraflar arasında önceden belli bir oranla veya tutarla belirlenen anapara üzerinden verilen sabit

---

¹ Mehmet Yazıcı, Faiz, İstanbul: Yaylım Yayıncılık, 1999, s. 24.

² Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Ankara: Yazar Yayınları, 2013, s. 516.

³ Süleyman Uludağ, İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998, s. 224.

⁴ Kudret Emiroğlu, Bülent Danişoğlu ve Binnur Berberoğlu, Ekonomi Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2006, s. 270.

faizdir. Alış verişlerde görülen faiz ise, peşin satışlarda birbiriyle değiştirilen aynı cins ürünlerin miktarlarının farklı olmasında dolayı ortaya çıkan faizdir. Buna riba'l-fadl (fazlalık faizi) da denir. Miktarlar eşit olduğu halde mübadelenin veresiye olmasından dolayı ortaya çıkan faiz de bu kategoride yer alır. Buna da riba'n-nesie (veresiye faizi) de denir.⁵

İslami Finans, İslam dininin şekillendirdiğı bir ürün olup ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel açılardan da İslam dininden bağımsız düşünülemez. İslam, bütün hükümleri bir birine bağılı bir organizma gibi olduğundan her bir hükmün ayrı ayrı değerlendirilmesi yanlış sonuçlara yol açabilir. İslami finans incelenirken İslam'ın diğer hükümleri de göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda İslami finans sistemini İslam'ın sosyal ve politik düzeninden bağımsız ele almak da bizi yanlış sonuçlara götürebilir.⁶

İslami Finansı, geniş anlamda para ve ekonomi ile ilgili olarak hayatın her safhasına sirayet eden, ekonominin İslam hukuku esaslarına göre uygulama alanı bulması şeklinde tarif edebiliriz. Diğer bir deyişle finansın faizsiz şekli olduğü söylenebilir.

Faizsiz Finans, sadece faizsiz bankacılıktan ibaret olmayıp faizsiz bankacılıkla birlikte, Sermaye piyasası araçları, sigortacılık, finansal araçlar ve araçlar ile menkul kıymet borsaları gibi finansın tüm alanlarını bünyesinde barındırmaktadır. İslami Finansa sözünü ettiğimiz tüm bu finans enstrümanlarının geliştirilmesi, uygulanması, idare ve idame edilmesi İslami kurallara uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi esastır. İslami finans ile ilgili yapılan tanımlardan birkaç tanesine aşağıda yer verilmiştir.

İslami finans, finansal kredi ile riskin tahsisini sağlayan İslami finansal Pazar ile kurumlarla ilgili "finans" ve finansın sıfatı durumunda olan İslami finans ile geleneksel finans arasındaki temel farklılıkları gösteren " İslami"

---

⁵ İsmail Özsoy, Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı, İstanbul:T imaş Yayınları, 1987, s. 58.

⁶ Cihangir Akın, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1986, s. 11.

kelimelerinden oluşmaktadır.⁷ Bir diğer tanıma göre İslami finans, İslam prensipleri rehberliğinde haksız sömürü, muamelede belirsizlik ve faizi yasaklayan bir finans şeklidir.⁸ Bir diğer tanıma göre ise İslami finans, konvansiyonel finansa olduğu gibi fon talep eden ile fon arz edenlerin ihtiyacını karşılayan İslami finansal kurumlardan oluşan bir finansal sistemdir.⁹

Yukarıda zikredilen tanımlardan da yola çıkarak İslami finansı; İslam'ın çizdiği usul ve esaslar çerçevesinde İslami ekonominin bir bölümünü oluşturan sermaye yönetimi olarak tarif edebiliriz. İslami finans, fon arz ve talep eden mudi ile finansal kurumları, finansal araç ve aracıları, finansal pazarları, sermaye piyasalarını, fon yatırımlarını, sigorta kurumları ve menkul kıymet borsalarını ve bunların tamamının risk yönetimini bünyesinde barındıran, yaptığı bütün işlemleri İslami esaslar mihenginden geçirecek yapan bir finansal sistemdir.

Yapılan bu tanımlamalardan sonra İslami finansın dünyada ve ülkemizde ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi ve temel dayanakları üzerinde durmak yerinde olacaktır.

1.2. İSLAMİ FİNANSIN TARİHÇESİ

1.2.1. İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi

İslami finansın temelini ortaklık akdi oluşturduğundan bu akdin tarihinin de insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kurumsal anlamda M.Ö. 2123-2081 tarihleri arasında Babil'de hüküm süren Hamburabi ve onun kanunlarına kadar uzar. O dönemde faizsiz Bankacılık görevini mabetler üstlenmiştir.

Daha sonraki dönemlerde bankacılık hizmetlerinin mabetlerin tek ellerinden çıktığı ve ticaretin de yaygınlaşmasıyla birlikte tüccar zengin Yahudi ailelerin eline

---

⁷ Mahmoud A. El - Gamal, Islamic Finance Law, Economics and Practice, New York: Cambridge Universty Press, 2006, s. 2.

⁸ Neil D. Miller, Mark Morris ve Norton Rose, İslamic Finance A Practical Guide, Londra: Globe Law and Business, 2008, s. 67.

⁹ Munawar Iqbal ve Ausaf Ahmad, İslamic Finance and Economic Development, New York Palgrave Macmillan, 2005, s. 18.

geçtiği görülmektedir. İsrail'den sürülmüş olan bu ailelerin faizsiz kredi verdikleri söylenmektedir.¹⁰

Günümüz modern şekliyle kurumsal bir girişim olarak 1963 de Mısır'ın Myt-Gamr kasabasında Suudi Kral Faysal'ın da desteğiyle ilk İslami finans kuruluşu olan Myt-Gamr tasarruf bankası kurulmuştur. Açtığı 9 şubeyle kısa sürede dikkatleri üzere çeken bu banka faizsiz bir bankanın da karlı ve başarılı olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu banka 1977 de itirazlara hedef olmasından dolayı kapanmıştır. Fikir anlamında ise faizsiz bankacılık alanında ilk çalışmayı 1955 yılında Pakistanlı düşünür Muhammed Uzair yapmıştır.

İslami finans tarihinde İslam kalkınma bankasının kurulması tam anlamıyla bir dönüm noktası niteliğindedir. 1972 yılında Kahire'de toplanan İslam Konferansı Örgütü konu ile ilgili olarak “ İslam toplumunu yeniden inşa ve ekonomiyi güçlendirmek için ilahi adalet ve insani değerlere önem veren, gelişen ekonomik temellerle uyumlu bir Uluslararası İslam Bankası kurulması “ kararını almıştır.¹¹ Alınan bu karar neticesinde İslami finans alanındaki çalışmalar hız kazanmıştır.

İslam konferansı kongresinden sonra yapılan çalışmalar sonucunda İslam Kalkınma Bankası 1975 yılında 29 kurucu İslam ülkesinin iştiraki ile kurulmuştur. Bankanın temel amacı, Müslüman ülkelerin elindeki sermayeyi değerlendirmek ve bu ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden İslam prensiplerine uygun olarak kalkınmasına destek olmaktır.¹² İslam Kalkınma Bankasının kurulmasından sonra hızlı bir gelişme gösteren faizsiz finans sistemi başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın birçok yerine yayılmıştır.

1.2.2. İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de modern anlamda faizsiz finans uygulamaları 1980'li yıllarda özel finans kurumlarının kurulmasıyla başlamıştır. Finansal işlemleri İslami esaslara göre yapan bu kurumların yasal dayanağı Aralık 1983'te Bakanlar Kurulu tarafından

---

¹⁰ Akın, a.g.e. s. 110-111.

¹¹ İslam Konferansı Örgütü, Şubat – Mart 1972 de alınan karar, <http://www.oic-oci.org/arabic/conf/fm/3/3rd-icfm.htm>

¹² Mustafa Uçar, Türkiye'de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, 1993, s. 36.

çıkarılan 7506 sayılı karardır. Bu karar özel finans kurumlarının kurulumundan tasfiyesine kadar bütün süreçlerle ilgili kaideleri içermektedir.

Türkiye’de İslami finans, uygun zeminin kurulmasıyla birlikte 1985’te Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş ile Faisal Finans Kurumu A.Ş. kurumlarının kurulması ile birlikte başlamıştır. Daha sonra 1989 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., 1991 yılında Türkiye Finans Katılım bankası A.Ş ile 1996 yılında kurulan Asya Finans Katılım bankası A.Ş kurumları kurulmuştur.

Özel finans kurumları olarak kurulan bu kurumlar 2005 tarihinde 5411 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile katılım bankaları olarak değiştirilmiştir. Daha önce banka olarak değerlendirilmeyen bu kurumlar bu kararla birlikte banka statüsüne girmiş ve bu bankalarda mevduatı olan mudilerin tasarrufları da devlet güvencesine alınarak hakları koruma altına alınmıştır.

1.3. İSLAMİ FİNANSIN KAYNAKLARI

1.3.1. İslami Finansın Felsefi Dayanağı

Her sistemin kendine özgü bir felsefi dayanağı vardır. Sistemin pratik hayatta uygulanma alanı bulmasını sağlayan dayandığı felsefi temeldir. Felsefi olarak sağlam temeller üzerine oturtulmayan bir sistemin varlığını uzun süre devam ettirmesi pek mümkün değildir.

Finans ilminin de bir felsefi dayanağı vardır. Bu felsefi temel mevcut değeri maksimize etmeye dayanır. Finansçının kendi çıkarlarını maksimize ederken toplumun da çıkarlarını maksimize etmesi ve elindeki kaynakları en verimli şekilde kullanması beklenir. Klasik finansta dinin yeri olmadığından finansçı dini esaslara göre davranmayıp etik kurallara göre davranır.¹³

İslami finansın felsefesi İslam iktisadına dayanır. İslam iktisadını şekillendiren yapı taşlarından biri de Kuran- i kerim de geçen ‘ ‘ Yiyiniz içiniz israf etmeyiniz, muhakkak ki Allah israf edenleri sevmez ’ ’¹⁴ ayetidir. Bu ayetle değeri

---

¹³ Suna Akten Çürük, ‘ ‘İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri’ ’, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2013, s. 6.

¹⁴ Kur’an-i Kerim, Araf Suresi, 31. Ayet

minimize etmeye yol açan ve gereksiz olan bütün davranışlar yasaklanmıştır. Bir diğer ayette Kur'an, İslami insandan söz ederken özelliklerinden birinin de kendisine verilen rızıktan yerli yerinde sarf etme özelliğidir.¹⁵ Ayette geçen "rıзык ve sarfetme" terimleri "kazanç ve harcama" olarak ifade edebileceğimiz iktisadi faaliyetlerin dengeli bir şekilde olması gerektiğine işaret eder. Bu da ancak kazanç ile harcama arasındaki hassas dengenin korunmasına bağlıdır.¹⁶

İslam felsefesinin oluşturduğu insan modeli, İslami insan modeli olarak tarif edilebilir. Bu modeldeki insan yaptığı bütün işleri hak ve hukuku gözetleyerek, İslam'ın esaslarını göz önüne alarak, vicdani ve toplumsal bilinçlilik dâhilinde yapar. Öteki dünyada yaptıklarından dolayı hesaba çekileceğini ve bu hesap sonucunda cezalandırılıp veya ödüllendirileceğini bilir. Bu temele dayalı hareket eden finansçı yaptığı bütün işlerde elinden gelen gayreti göstererek çalıştığı şirketin ve dolayısıyla işverenin servetini maksimize etmeye çalışır. Bu finansçı sadece işverene karşı sorumlu olmayıp Allah'a karşı da sorumlu olduğunun farkındadır. Bu hassasiyete sahip olan bir finansçının yaptığı işlerde lakayt davranması, savurgan olması ve kasti olarak genelde topluma, özelde çalıştığı işverene zarar vermesi düşünülemez.

1.3.2. İslami Finansın Dini Dayanağı

İslami finans, İslam iktisadının günümüz şartlarına göre yeniden yapılanması sonucu ortaya çıkmıştır. İslami finansın temelini oluşturan İslami temel esasların günümüz şartlarına göre değişmesi söz konusu değildir. İslami finansın, günümüz ekonomik ve sosyal hayatta ortaya çıkan sorunlara İslam'ın iktisadi sistemine göre çözüm bulması gerekmektedir.¹⁷ İslami finans kurumlarının günümüz ekonomik koşullarında ortaya çıkmaları, yeniden yapılanmaları ve çıkardıkları ürünleri İslami esaslara göre çıkarmaları buna örnek olarak gösterilebilir.

İslami finansın dini dayanağını İslam esaslar oluşturur. Bu esas ve kaideleri inceleyen alan ise İslam hukuku olarak adlandırılır. İslam hukuku, Allah tarafından Kur'an ile Hz. Muhammed aracılığıyla insanlara uymaları için gönderilen kurallar

---

¹⁵ Kur'an-i Kerim, Bakara Suresi, 3. Ayet

¹⁶ Seyyid El Huvari, Terc. Nihad Yazar, İslam Bankaları Ansiklopedisi, İstanbul: Faisal Finans Kurumu Kültür Yayınları, C. V, s. 39.

¹⁷ Özsoy, a.g.e, s.76

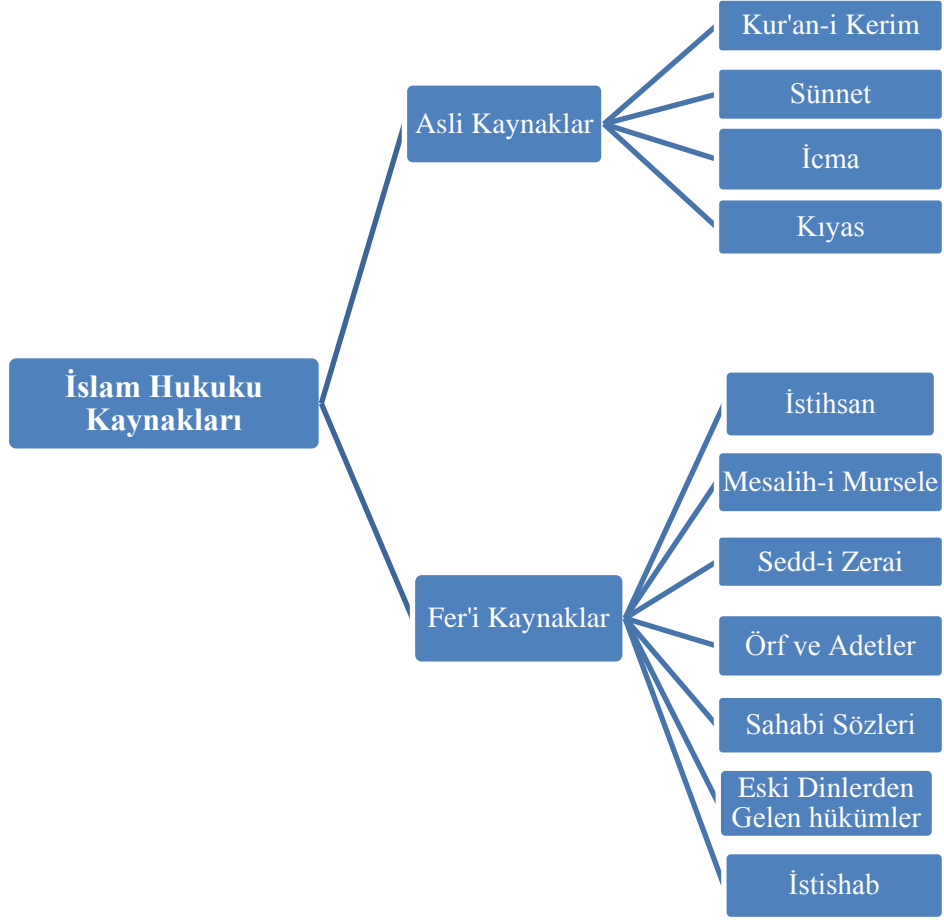
bütünü olarak tarif edilebilir.¹⁸ Günümüzde İslam hukuku fıkıh ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Fıkıh, Arapça bir kelime olup derinlemesine anlamak, kavramak, tam bilgi sahibi olmak gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıh, İnsan ile Allah arasındaki ilişkileri açıklayıp düzenlediği gibi insanların toplumsal olarak da münasebetlerini düzenleyen bir müessesedir. Fıkıh, bütün bu ilişkilere ait bilgileri Kur'an ve sünnetten alır.¹⁹

İslami finansa kaynak olan İslam hukukunun Kur'an ve Sünnette açıkça belirtilen kurallar dışında kalan esas ve usulleri belirleyen icma, kıyas gibi kaynakları da bulunmaktadır. İslam hukukunun asli ile fer'i kaynakları Şekil 1. de gösterilmiştir.

---

¹⁸ Abdülkerim Zeydan, Terc. Ali Şafak, İslam Hukukuna Giriş Genel Hükümler ve Müesseseleri, İstanbul: Sırdaş Yayınları, 1976, s.76.

¹⁹ Hayrettin Karaman, Ana hatlarıyla İslam Hukuku 1 Giriş ve Amme Hukuku, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1993, s. 23.

Şekil 1. İslam Hukuku Kaynakları

Yukarıdaki şekilde İslam hukukunun dayandığı kaynaklar yer almaktadır. Bütün bu kaynakları burada detaylı açıklamak mümkün olmadığından kısa bir şekilde özetlenmeye çalışılmıştır.

1.3.2.1. Kitap (Kur'an-ı Kerim)

Kur'an-ı kerim, Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla gönderdiği, Mushaflara yazılan ve Hz. Muhammetten bize tevatür yoluyla nakledilen ilahi bir kitaptır.²⁰ İslam hukukunun en temel kaynağı olan Kur'an bizatihi Allah'ın belirlediği esasları içerir. Kur'an hukuka ait birçok esası içermekle beraber bir kanun mecmuası değildir. Kur'an her şeyden evvel insanları düşünmeye,

²⁰ Karaman, a.g.e, s. 111.

güzel davranışta bulunmaya ve iyiliğe ulaştırmak için gönderilen bir kitaptır. İnsanların hem kendileri ile olan muamelelerini hem de Allah ile olan münasabetlerini tanzim etmektedir.

Kur'an-ı kerimde ekonomi ile ilgili birçok konu işlenmiştir. Ticaret,²¹ para,²² borç ve faiz²³ bunlardan bir kaçıdır. Özellikle faizin yasak olması ile ilgili çok sayıda ayet vardır. Bu ayetler bir noktada İslami finans sisteminin işleme kaidelerini de belirlemektedirler. Kur'an-ı kerimde ana hatlarıyla işlenen bu konuların detaylı açıklamaları ile uygulamaları sünnet ve diğer kaynaklarda bulunmaktadır.

1.3.2.2. Sünnet

İslam hukukunun kur'andan sonra gelen temel kaynağı sünnettir. Sünnet kelime olarak ‘‘alışılmış yol’’ anlamına gelir. İstilah da ise çeşitli anlamları bulunmaktadır. Bazıları Hz.Muhammetten farz ve vacib değil de nafile olarak nakledilen ibadetler için kullanırken bazıları da bunu ibadetlerle sınırlı tutmamış Hz.Muhammetten nakledilen bütün davranışlar için kullanmıştır.²⁴

Sünnet, yapısı bakımından üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar, Hz. Peygamberin farklı yerlerde farklı gayeler için söylediği sözler olan Kavli sünnet, Hz. Peygamberin bizatihi fiili olarak yaptığı davranışlar olan Fiili sünnet ile Hz. Peygamberin yanında vuku bulan veya gıyabında vuku bulmakla birlikte haberdar olduğu fiil veya söz karşısında susup karşı çıkmaması olan Takriri sünnettir. Hz. Peygamberin gerçekleşen olay karşısında susması o fiilin caiz olduğunu gösterir.

Sünnetin kaynak değeri kur'andan sonra gelmektedir. Bu konuda İslam bilginleri görüş birliği içindedirler. Kur'an-ı kerimde Hz. Peygambere itaat etmenin Allah'a itaat etmek olduğu, Onun verdiği hükümlere kesinlikle uyulması gerektiği,

---

²¹ Bakara: 282, Cuma:9.

²² Kehf: 19, Bakara: 279.

²³ Bakara: 280, Bakara: 282, Bakara: 275-276, Bakara: 278-279, Ali İmran: 130, Nisa: 161, Rum: 39.

²⁴ Muhsin Koçak, Nihat Dalgın ve Osman Şahin, Fıkıh Usulü, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, s. 49.

uyulmaması durumunda tam iman edilmiş olunmayacağı gibi anlamlara gelen birçok ayet bulunmaktadır.²⁵

1.3.2.3. İcma

İslam hukukunun üçüncü kaynağı olan İcma, kelime olarak birleştirmek, cem etmek, toplamak, herhangi bir konuda fikir birliğine varmak manalarına gelir. İstilahta ise bir devirde bulunan İslam âlimlerinin icihadlarının birbirine uygun olması, bir işin hükmü üzerine fikir birliğine varmaları ve birleşmelerini ifade eder.²⁶

İcmanın kaynak değeri sünneten sonra gelmektedir. Her ne kadar icmanın kaynak değeri konusunda fikir birliği olsa da icma olunan işin detayı konusunda fikir birliği olmayabilir. Faiz meselesinde illet olarak Hanefilerin hacim ve ağırlık ile ölçülebilmeyi ve cins birliğini, Malikilerin saklanabilen yiyecek ve cins birliğini ve Şafiilerin ise yiyecek olmayı ve cins birliğini aramaları örnek olarak verilebilir.

İcmanın delili ile ilgili olarak, müminlerin yolunda olup ayrılmama ve işlerinde istişareye başvurmaları gerektiği anlamlarına gelen ayetler²⁷ ile müminlerin yanlış yolda birleşmeyeceklerini ve güzel gördükleri şeyin Allah katında da güzel olduğu anlamlarını taşıyan hadisler bulunmaktadır.²⁸ Üzerine icmaya varılan bir konu hakkında ihtilaflar ortadan kalkar ve usulüne uygun bir şekilde iptal edilene kadar hükmü geçerli olur.

1.3.2.4. Kıyas

İslam hukukunun dördüncü asli kaynağı kıyastır. Kelime olarak Arapça kökenli olan kıyas, bir şeyi takdir etmek, ölçmek, karşılaştırmak ve iki şey arasındaki benzerlikleri tespit etmektir. Terim olarak ise nassa (kur'an ve sünnet) dayanan bir meselenin hükmünü icihad yoluyla aynı illeti taşıyan ve nass ile belirtilmemiş başka bir meseleye uygulamaktır.²⁹ Hakkında nass bulunan veya hükmü bilinen veya kendisiyle kıyaslanan meseleye ‘’Asıl’’, hakkında nass

²⁵ Nisa:59, Nisa:80 , Ahzab:36, Nisa:65

²⁶ Ekrem Buğra Ekinci, İslam Hukuku, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2006, s. 96.

²⁷ Nisa: 115., Şura: 38.

²⁸ Ekinci, a.g.e., s. 96.

²⁹ Abdulkadir Şener, Kıyas İstihsan İstislah, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1971, s. 68.

bulunmayan, hükmü bilinmeyen ve kıyas yapılabilmek üzere benzetilen meseleye de ‘‘Fer’’ adı verilir.

Kıyas’ın dört unsuru bulunmaktadır. Bunlar Talip Türcan’ın editörlüğünü yaptığı İslam Hukuku El Kitabı eserinde aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.³⁰

- **Asıl** : Hükmü nass veya icma tarafından belirlenmiş ve kendisine kıyas yapılan esas mesele olarak tanımlanabilir. Bunun diğer isimleri makisun aleyh veya müşebbehun bih’dir
- **Fer’** : Hükmü nass’larda açıkça belirlenmeyen ve daha önce var olan meseleye benzetilecek olan meseledir. Bunun da diğer isimleri makis veya müşebbeh’dir
- **Asılın Hükmü** : Asıl mesele hakkında nassla sabit olan ve fer’ e de uygulanmak istenen hükümdür.
- **İllet** : Asılda mevcut olan hükmün üzerine inşa edildiği vasıf olarak tanımlamak mümkündür. Asılda mevcut olan ve kendisine benzetilmeye sebebiyet veren özellikler olarak da zikredilebilir.

İslam hukukunun en zengin ve geliştirilmeye en müsait kaynağı olan kıyasın delili ise Kur’an-ı kerimde geçen ve geçmiş olaylardan ibret alınmasını isteyen ayetler gösterilebilir.³¹ Kur’an ve Sünnette direk yer almayan ve hakkında icma da bulunmayan meselelerde kıyasa başvurulur.

1.3.2.5. İstihsan

İstihsan kelime olarak Arapça olan ‘‘husn’’ kökünden türemiş olup güzel saymak, güzeli tercih etmek gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise kıyas gibi bir benzerlikten yola çıkmayıp toplum yararına ve adalet esasına göre hüküm vermek şeklinde tarif edilebilir. İstihsanda esas olan, bir meselenin toplum yararına olması, kolaylık sağlaması ve ruhsat esasına göre hareket etmesidir.³²

³⁰ Talip Türcan vd., İslam Hukuku El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s. 171.

³¹ Faruk Beşer, Bilgi Fıkıh ve İctihad, İstanbul: Nun Yayıncılık, 2007, s. 211.

³² Abdulkadir Şener, a.g.e., s. 117.

1.3.2.6. Mesalih-i Mürsele

Mesalih kelime olarak maslahat kelimesinin çoğulu olup fayda, iyilik gibi anlamlara gelmektedir. Mürsele ise başıboş bırakılan, salıverilen gibi anlamlara gelir. İstılahi olarak ise hakkında nass, icma veya kıyas bulunmayan ve üzerine hüküm verilmesi insanlara yarar sağlayan veya onlardan bir zararı gideren maslahatlar şeklinde tanımlanabilir.

1.3.2.7. Seddi Zerai

Seddi Zerai de engel, mani anlamına gelen sedd ile vesile anlamına gelen zeria kelimelerinden türemiş olup kelime olarak vesilelere engel olmak anlamına gelmektedir. İstılahi olarak ise aslen caiz olan fiillerin İslam hukukuna göre yasak olan sonuçlara götürmeleri nedeniyle yasaklanmaları anlamına gelmektedir. Kötülüğe sebebiyet vereceği kesin olarak bilinen ve özünde kötü olmayan davranışların yasaklanması veya iyiliğe götüren yolların açılması şeklinde de tarif edilebilir.³³

1.3.2.8. Örf ve Adetler

Örf, kelime olarak irfan kelimesiyle aynı kökten gelip bilmek, tanımak gibi anlamlara gelmektedir. İstılahta ise bir toplumun yapa geldiği fiiller veya duyulduğu zaman akla başka bir anlam gelmeyecek şekilde özel olarak kullanılan sözler anlamına gelmektedir. Adet ise iyi veya kötü alışkanlıkları ifade eder. İslam hukukunda da İslam'ın temel esaslarından birine zıt olmayan örf ve adetler kaynak olarak kabul edilmiştir.³⁴ Mecelle 45. Madde de geçen ‘‘ örf ile tayin nass ile tayin gibidir’’ sözü de bunu açıkça belirtmektedir.

1.3.2.9. Sahabe Sözlere

Sahabe, kelime olarak arkadaş anlamına gelmektedir. Terim olarak ise Hz. Peygambere sağlığında yetişmiş, ona inanmış ve bir süreliğine de olsa onunla birlikte zaman geçirmiş kimselere denir. İslam hukukunda bu kimselerin çeşitli meselelerde verdikleri fetvalar ve hükümler her ne kadar İslam alimleri arasında bir ittifak olmasa da fer'i birer kaynak olarak kabul edilmiştir.

³³ Türcan, a.g.e., s. 186-187.

³⁴ Mehmet Şener, İslam Hukukunda Örf, İzmir: Öğrenci Basımevi,1987, s. 95.

1.3.2.10. Eski Dinlerden Gelen Hükümler

İslam'dan önceki dinlerden gelen ve kur'an tarafından geçersiz kılınmayan ve kur'an ile sünnette de zikredilen eski dinlere ait hükümler bir kısım İslam alimleri tarafından bir fer'i kaynak olarak kabul edilmiştir. Kur'an-ı kerimde geçen “ Sonra sana, doğruya yönelen ve puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine uy diye vahyettik ”³⁵ ayeti ve benzer ayetler buna delil olarak gösterilmektedir.

1.3.2.11. İstishab

İstishabı da kelime olarak sahip olmak terim olarak da bir şeyin bulunduğu durum üzerinde kalması yani geçmişte sabit olan bir hükmün yeni bir delil veya hüküm ortaya çıkıncaya kadar devam etmesi anlamına gelmektedir. İstihabın İslam hukukunda kaynak oluşu üzerinde hemen hemen bütün İslam hukukçuları mutabık kalmıştır.³⁶

1.4. İSLAMİ FİNANSIN TEMEL PRENSİPLERİ

İslami finans sisteminin geniş anlamda en temel özelliği, sosyal, politik ve kültürel alanlarda olduğu gibi ekonomi alanında da insanların yararını gözetleyen, yanlış ve haksız uygulamaları ortadan kaldıran bir sistem oluşudur. Bu sistem yukarda kısaca açıkladığımız kaynakları esas alan bir takım prensiplerden oluşmaktadır. İslami finansın bu temel prensipleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Şekil 2. İslami Finansın Temel Prensipleri

³⁵ Nahl, 123.

³⁶ Abdulkadir Şener, İslam Hukuku Dersleri 1, İzmir: İstiklal Matbaası, 1987, s. 91.

1.4.1. Faizin Yasak Olması

Faiz yasağı, İslami finansın temel ilkelerinden biridir. Borç verilen bir parayı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri alma veya vadeli bir alacağın vadesinde ödenmemesi durumunda ek vade karşılığında alınan fazlalık olan faizin³⁷ yasak oluşu, İslam hukukunun asli kaynaklarından olan ayet ve hadislerle sabittir. Konu ile ilgili ayetlerden birkaç tanesi şöyledir;

‘‘ Ey iman edenler kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin, Allahtan sakının ki kurtuluşa eresiniz’’³⁸

‘‘ İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirseniz Allah katında artmaz. Ama Allahın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekat verirseniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat artıranlardır. ‘’³⁹

‘‘ Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların, Alım-satım tıpkı faiz gibidir, demeleri yüzündendir. Halbuki Allahi alım-satımı helal faizi haram kılmıştır...’’⁴⁰

‘‘ Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulu tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz. ‘’⁴¹

Yukarıdaki ayetlerde faiz açık ve kesin bir dille yasaklanmıştır. Vadeli alış-veriş ile faiz bir biriyle karıştırıldığından ilgili ayette alış-veriş ile faizin farklı muameleler olduğu vurgulanmış ve alış-verişin helal olduğu belirtilmiştir. Son ayetten faizin Allaha karşı açılan bir savaş kadar tehlikeli olduğu ve haksızlığa sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bu ayetten yola çıkarak her ne kadar borçlunun vadesi gelen borcunu mazeretsiz ödemeyerek alacaklıyı mağdur etmesinin faiz olacağı sonucunu çıkarmasak da, borçlunun vadesi gelen borcunu kasten ödemeyerek alacaklıyı mağdur etmesinin de faiz almaktan daha hafif bir haksızlık

³⁷ Fazıl Yozgat, Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım, Ankara: Araştırma Yayınları, 2010, s. 17.

³⁸ Ali İmran, 130.

³⁹ Rum, 39.

⁴⁰ Bakara, 275.

⁴¹ Bakara, 279.

olmadığı ortadadır.⁴² Birçok konu gibi faiz de Kur'an'da genel hatlarıyla işlenmiştir. Faiz ile ilgili detay açıklama ve uygulamaları Hz. Peygamberin kavli ve fiili hadislerinde bulmak mümkündür. Bu hadislerden birkaç tanesine aşağıda yer verilmiştir;

Resulullah, (s.a.v.) ‘‘Yedi helak edici g nahtan kaçının’’ diye buyurdu. Sahabe ‘‘Ey Allahın Resulu onlar nelerdir?’’ diye sordular. Şu cevabı verdi:

‘‘ Allaha ortak koŐmak, b y  yapmak, dinen öldürülmesi gerekenin dışında kanı haram kılınan birini öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaŐta cepheden kaçmak, iffetli ve namuslu kadınlara iftira etmek.’’⁴³

Fazile ilgili en çok zikredilen hadislerden bir tanesi de Hz. Peygamberin Veda Hutbesi'nde⁴⁴ söylediği faiz ile ilgili sözleridir.

‘‘ Biliniz ki cahiliye ribasının tamamı kaldırılmıştır. Anaparalarınız sizlerindir. Ne zulmedin ne de zulme uğrayın.’’⁴⁵

‘‘ Altına mukabil altını, gümüŐe mukabil gümüŐü, buğdayla buğdayı, arpayla arpayı, hurma ile hurmayı ve tuza mukabil tuzu satmayınız. Ancak eşit miktarda ve peşin olursa o müstesna. Her kim artırır veya fazla alırsa faiz alıp vermiş olur. Bunda alan ile veren arasında fark yoktur.’’⁴⁶

Faiz ile ilgili hadislere baktığımızda, faizin anapara veya sermaye üzerinde meydana gelen fazlalık olduğu ve çoğunlukla borçta ortaya çıktığı sonucu çıkmaktadır. Para dışında herhangi bir ürünün kendi cinsiyle mübadelesinde veya ticaretinde de fazlalık kısmın faiz olduğu belirtilen bir diğer husustur.

Finansın temel iŐlevinin değer maksimizasyonu olduğunu daha önce ifade etmiştik. Var olan değeri artırırken finansın en çok kullandığı araç, kimilerine göre paranın zaman değeri, kimilerine göre bekleme maliyeti, kimilerine göre yatırım

---

⁴² Ali Rıza G l, Tarihi Bağlamı erevesinde Kur'an'da Faiz (Riba) Yasağı, Ankara: Avrasya Yayıncılık, 2006, s. 387.

⁴³ İsmail Mutlu, Günümüz Meseleleri Faiz, İstanbul: Mutlu Yayıncılık, 2003, s. 55.

⁴⁴ Veda Hutbesi; Hz. Muhammedin ilk ve son haccı olan veda haccında Arafat, Mina ve Akabe gibi yerlerde Müslümanlara karşı yaptığı kısa veciz tavsiyeler. (Diyanet Vakfı, İŐlam Ansiklopedisi, İstanbul, 2012, c.42,s.591.)

⁴⁵ İŐhak Emin Aktepe, Faiz ve Finansman Hadisleri, İstanbul: Yedirenk, 2010, s. 94.

⁴⁶ Yozgat, a.g.e., s. 19.

verimliliği, kimilerine göre ise paranın bizzat fiyatı⁴⁷ olan faiz aracıdır. Faize yüklenen bu anlamlardan da anlaşılacağı gibi faiz, modern finansal sistemin hem temelinde hem de merkezinde yer almaktadır. Faiz enflasyon nedeniyle düşen paranın değerini korumakta ve yükseltmektedir. Faize bu zaviyeden bakıldığında faydalı gibi görünmektedir. Ve mutlaka bir takım faydaları da vardır. Ancak faizin özellikle riski tek tarafa yıkması İslam'da yasak olmasının temel sebebi olarak görülmüştür.⁴⁸ Diğer taraftan faiz, sosyal yaşamda meydana gelen gelir adaletsizliğine sebep olması, insandaki cimrilik, bencillik ve para kazanma hırsını artırıp şefkat, merhamet ve yardımlaşma gibi duyguları körelterek ahlaki çöküntüye sebebiyet vermesi, adalet duygusunu yok etmesi, devletleri çökertip yıkması, enflasyona sebep olması, serbest rekabetin önüne geçmesi, sermayenin tekelleşmesine sebep olması ve bir ülkenin gerçek zenginliği anlamına gelen girişimcilik ve üretim faaliyetlerinin önüne geçmesinden dolayı zararlı bulunmuş ve eleştirilmiştir.⁴⁹

İslami finans, faizsiz ekonomi prensiplerini esas alan kurallar üzerine inşa edilmiştir. Bu prensiplerin temelinde de emeğe verilen önem yer almaktadır. İslami finans modern finansın aksine değer maksimizasyonunu emek ile yaratmaya çalışmaktadır.

1.4.2. Risk, Kar ve Zarar Paylaşımı

Faizsiz finansın temelinde paylaşım ve ortaklık olgusu yer almaktadır. İslam hukuku paranın kazanç sağlamasına karşı değildir. Faiz yerine paranın emekle ve ticaretle kar ve zarar ortaklığına gidilerek kazanılmasını prensip haline getirmiştir. Yatırımcı girişimciye bizzat ortak olmakta ve elde edilecek kar veya zarardan payını alabilmektedir. Her zaman yatırımcının zarar etme olasılığı vardır. kar, sermayenin ticari, sınai veya zirai olarak işletilmesi sonucu elde edilen bir artı olarak değerlendirildiğinde, kar elde etmek için mutlaka bir faaliyetin yapılması

---

⁴⁷ Gülsün Gürkan Yay, Para ve Finans Teori-Politika, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 103.

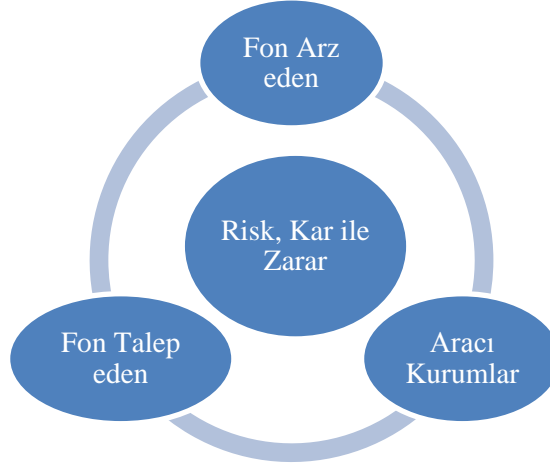
⁴⁸ Mustafa Doğan "Siyasal Açından 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye'de İslam Bankacılığı" (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2006, s. 20.

⁴⁹ Süleyman Uludağ, İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış, İstanbul: Dergah Yayınları, 1998, s. 245-250.

zorunluluğu bulunmaktadır.⁵⁰ Bu faaliyetlerden de gerek rekabet gerek ticari zorluklardan dolayı kar elde etmek her zaman mümkün olmayabilir.

İslami finasta faizin yasak olmasından fon talep eden, arz eden ve bunlara aracılık eden faizsiz finans kurumu birer ortak konumdadırlar. Aracı kurum direk olarak fon arz eden ve talep edene ortakken, fon arz eden ve talep eden de dolaylı olarak ortaklırlar. Geniş bir çerçeveden baktığımızda hem kar ile zarar hem de risk bu her üç ortak arasında paylaşılmaktadır. Risk veya kar ile zararın bütün taraflar arasında paylaşılması aşağıdaki şekilde de gösterilmiştir.

Şekil 3. Risk, Kar ve Zarar Paylaşımı

Sosyal adalet de her iki tarafın hem risk hem de kar ve zararı dengeli ve adilane bir şekilde paylaşmasını, ortaklar arasında haksız kazançta yol açacak davranışlardan uzak durulmasını, emek ve sermayenin birlikte yatırıma yönelmesini gerekli kılar.⁵¹

1.4.3. Belirsizliğin Yasak Oluşu (Gharar)

İslam hukuku ve dolayısıyla İslami finansın temel konularından biri de garar meselesidir. Garar kelime olarak, tehlike, risk, kişinin bilmeden malını veya canını tehlikeye atması gibi anlamlara gelir.⁵² Terim olarak ise, bir borç ilişkisinde borca neden olan konunun belirsiz olması, akıbetinin kapalı olması veya

⁵⁰ Çürük, a.g.d.t., s. 20.

⁵¹ Hüseyin Tunç, Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, İstanbul: Nesil Yayınları, 2010, s. 123.

⁵² Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1996, C. 13., s. 366.

sözleşmenin haksız kazanca yol açacak şekilde kapalı olup anlaşılır olmaması anlamına gelir.⁵³ Bir diğer deyişle satıcının ne sattığının tam olarak belli olmaması ve ne sattığını bilmemesi ve alıcının da ne aldığının tam olarak belli olmaması ve ne aldığını bilmemesinden kaynaklanan bir tür risk olarak tanımlanabilir.⁵⁴ Bu risk insanların veya şirketlerin maruz kaldığı sistematik olmayan riskler içerisinde değerlendirilebilir.

İslami finasta da taraflar arasında ortaklığa konu olacak ürün veya hizmetin açık, net ve anlaşılır bir şekilde bilinmesi gerekmektedir. Bu şartları taşımayan alım satım konu ürün veya hizmetler bir tarafı riske maruz bırakacağından spekülatif olarak değerlendirilmiş ve yasaklanmıştır.

Garar, İslam hukuku ve İslami finasta anlaşılması pek kolay olmayan bir konudur. Ortaya çıkabileceği alanların belirlenmesi ve daha iyi anlaşılması için aşağıda birkaç örneğe yer verilmiştir.⁵⁵

Cinsteki Belirsizlik: Alışverişe konu olan ürünün cinsinin tam olarak bilinmemesinden kaynaklanır. Ahmet, Mehmet'e 10 TL ye 1 kilo balık satıyorsa bu satış garar içerir. Çünkü hangi cins balığın satılacağı belirtilmemiştir.

Özelliklerdeki Belirsizlik: Ahmet'in Mehmet'e arabasını 10.000TL ye satması. Satılacak aracın marka, model ve diğer özellikleri belirtilmediğinden böyle bir satış işlemi de garar içerir. Aracın belirleyici tüm özelliklerinin belirtilmesi gerekir.

Nicelikteki Belirsizlik: Ahmet'in Mehmet'e 5TL ye birkaç elma veya bir miktar elma veya 3-5 elma satması. Satılan elma'nın kilo olarak satılıyorsa kaç kilonun veya adet olarak satılıyorsa kaç adetin satıldığı bilinmediğinden böyle bir satış işlemi de garar içerir.

Fiyattaki Belirsizlik: Ahmet'in cep telefonunu Mehmet'e 1 aylık maaşı karşılığında satması. Böyle bir satış işlemi de maaşın ne kadar olduğu belirtilmediğinden garar içerir.

---

⁵³ Yozgat, a.g.e.,s. 21.

⁵⁴ Tunç, a.g.e., s. 107.

⁵⁵ DİA, C. 13., s. 368.

Vadeli Satışlarda Vadedeki Belirsizlik: Ahmet'in Mehmet'e ödeme zamanı belirlenmeden dairesini 300.000TL ye satması. Böyle bir satış işlemi de her ne kadar fiyat belli olsa da ödeme süresi belli olmadığından garar içerir.

Malın Teslimine Muktedir Olamama: Ahmet'in Mehmet'e denizdeki balığı veya ormandaki aslanı satması.

Bunların dışında, satışı yapılan bir ürünün mevcut olmaması, incelenme imkânından yoksun olması ve türünün tam olarak bilinmemesi gibi muameleler de garar içerir.

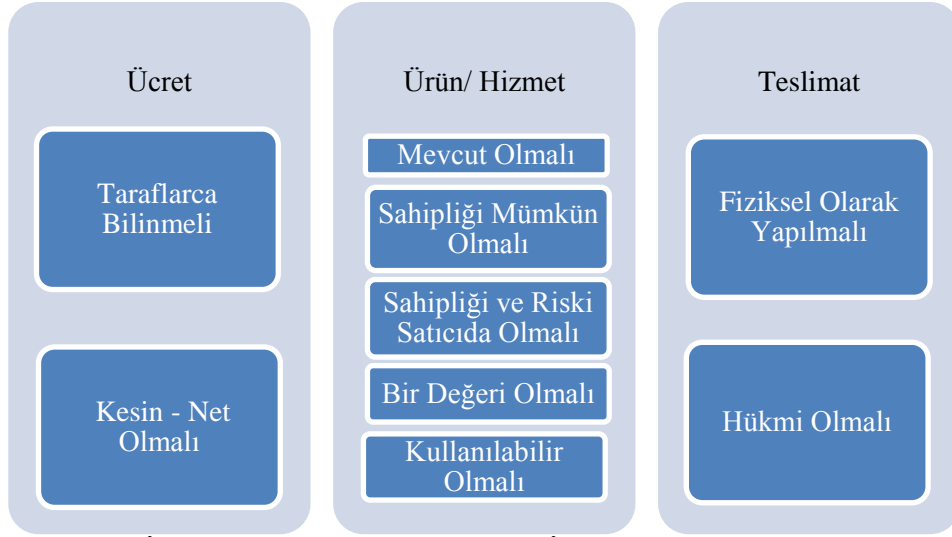
Garar yasağı ile belirsizliğin ortadan kaldırılarak alım satımın şeffaf hale getirilmesi, alıcı ve satıcının maruz kalabilecekleri risklerin ortadan kaldırılması, mağdur edilmemelerinin sağlanması ve haksız kazancın önlenmesi amaçlanmaktadır. İslami finanstaki garardan korunma, günümüz ekonomilerde kullanılan Pazar ve tüketicilerin korunmalarına yönelik faaliyetlere benzetilebilir. Diğer taraftan garar yasağıyla doğru ve eksiksiz bilginin elde edilmesi amaçlandığından garar yasağı, modern finansın üzerinde durduğu asimetrik bilginin ortadan kaldırılmasına da benzetilebilir.⁵⁶

İslami finans esaslarına göre yapılan işlemlerin taşınması gereken şartlar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

---

⁵⁶ Çürük, a.g.d.t., s. 24.

İslami Finans Prensiplerine Göre Yapılan İşlemlerin Geçerlilik Şartları

Şekil 4. İslami Finansa Göre Yapılan İşlemlerin Geçerlilik Şartları
Kaynak : Çürük, a.g.d.t, s. 35.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK ve SİGORTACILIK SİSTEMİNDE KULLANILAN FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ

İnsan yaradılışı gereği sonsuz ihtiyaçları olan bir varlıktır. Sınırsız olan bu ihtiyaçlar kıt kaynaklarla karşılanmaya çalışılmaktadır. İnsanların sınırsız olan ihtiyaçlarının sınırlı olan kaynaklarla giderilme faaliyetlerinin incelendiği alana da ekonomi denmektedir.⁵⁷ Kaynaklar arttıkça ihtiyaçlar da artmaktadır. Haliyle toplumlar her geçen gün yeni buluşlarla ilerlediklerinden, bu yeni buluşların getirdiği yeni kaynaklara paralel olarak yeni ihtiyaçların da ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.⁵⁸ Her geçen gün çoğalan ihtiyaçlarla birlikte insanların finansman ihtiyaçları da artmakta ve buna paralel olarak da yeni finansman modelleri gelişmektedir. Finansman modellerini en temel haliyle faizli ve faizsiz diye iki ana başlık altında toplamak mümkündür.⁵⁹ Çalışmamızın da esas konusunu oluşturan faizsiz modeller üzerinde durmaya çalışacağız.

Geleneksel finans ile İslami finans arasındaki temel farklılık finansın ilgi alanı olan paraya bakış açılarında ortaya çıkmaktadır. Geleneksel finans parayı zaman değeri, bizzat bir meta olarak görürken, İslami finans sadece bir mübadele aracı olarak görür. Parayı bir meta olarak görmez. Toplumun sosyal ve ticari faaliyetlerinin devamı için para bir araçtır. İslami finans zaman mefhumunu yok saymaz. Vade farkından dolayı varlığın değerinde bir artış söz konusu olabilir. İslami finans zamandan dolayı değeri bizzat ilgili varlıkla ilişkilendirir.⁶⁰

Geleneksel finansta olduğu gibi İslami finansta da bir takım finansman teknikleri bulunmaktadır. Geleneksel finansta para merkezli finansman modelleri söz konusuyken İslami finansta ticaret ve üretim merkezli finansman teknikleri vardır.

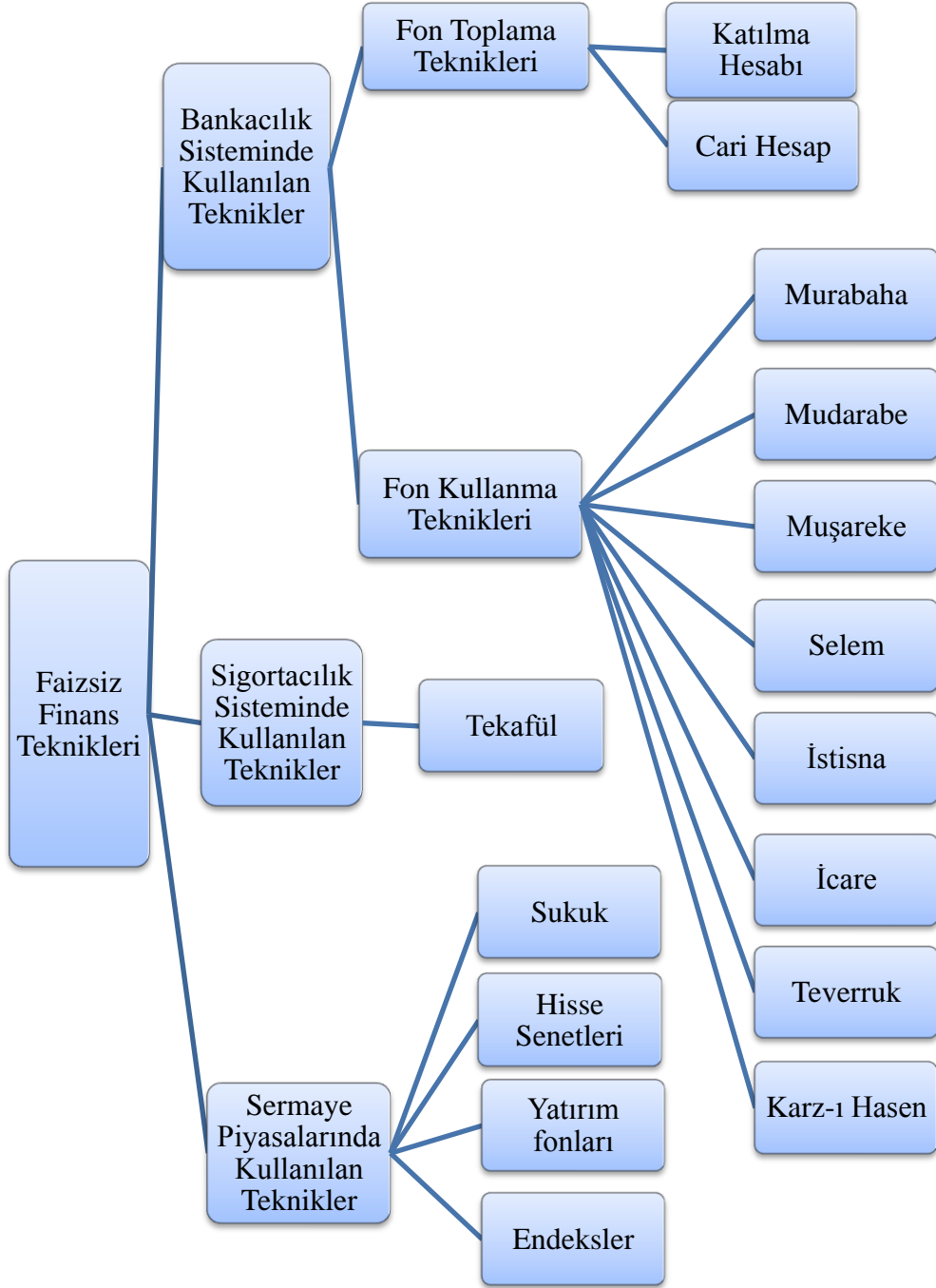
⁵⁷ Erol Manisalı, İktisada Giriş, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1980, s. 3.

⁵⁸ Orhan Oğuz, İktisada Giriş, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992, s. 5.

⁵⁹ Aktepe, a.g.e., s. 33.

⁶⁰ Çürük, a.g.d.t., s. 38.

İnsanların, bireysel ve kurumsal olarak kullanabildikleri bu teknikler İslam hukuku esasları dâhilinde yukarda da açıkladığımız İslami finansın ticaret ve ortaklık prensiplerine göre gerçekleşir. İslami finasta yer alan temel finansman teknikleri şekil 5.'de gösterilmiştir.

Şekil 5. Faizsiz Finans Teknikleri

Şekil 5.'de olduğu gibi İslami finans tekniklerini üç başlık altına toplayabiliriz. Bunlar: Bankacılık sisteminde kullanılan teknikler, sigortacılık sisteminde kullanılan teknikler ve sermaye piyasalarında kullanılan tekniklerdir.

Bankacılık sisteminde kullanılan teknikler, fon toplama ile fon kullandırma şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Fon toplamanın altında cari hesap ile katılma hesabı yer almaktadır. Fon kullandırmanın altında ise, Murabaha, müşareke, teverruk, istisna, selem, mudarebe, icara ve karz-ı hasen adında teknikler bulunmaktadır. Sigortacılık sisteminde kullanılan teknikler, mudarabe modeli, vekalet modeli ve vakıf modeli olarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Sermaye piyasalarında kullanılan teknikler ise, sukuk, İslami hisse senetleri, İslami yatırım fonları, İslami endeksler ve türev işlemler olarak sınıflandırılmıştır.

2.1. BANKACILIK SİSTEMİNDE KULLANILAN FON TOPLAMA TEKNİKLERİ

İslami finansın ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında en önemli nedenlerinden birinin, ellerinde biriken tasarruflarını faizli bankalarda tutmak istemeyenlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek faizsiz bir oluşumun gerekliliği ile İslam ülkelerinde biriken sermaye fazlalığının İslam dünyanın istifadesine sunmak olduğu söylenebilir.⁶¹ İslami finansın en büyük kuruluşları klasik finasta olduğu gibi İslami bankalardır. İslami bankalar da, ilerde göreceğimiz çeşitli tekniklerle kullanılmak üzere değişik şekillerde fon toplamaktadırlar.

2.1.1. Cari Hesap

5411 sayılı bankacılık kanununun 3. Maddesinde Mevduat, ‘’ yazılı veya sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para ‘’ olarak tanımlanmaktadır. Mevduat, belli bir vade sonunda veya istenildiği zaman bankadan çekilmek üzere yatırılan fonlardır. Vadeli ve vadesiz olarak iki kısma ayrılır.

---

⁶¹ Akın, a.g.e., s. 114.

Belli bir vadede çekilmek üzere yatırılan fonlar vadeli, istenildiği zaman çekilebilen fonlar ise vadesiz mevduat olarak isimlendirilir.⁶²

Faizsiz finans kurumları nezdinde açılan cari hesaplar özellik bakımından faizli bankalarda açılan vadesiz hesaplara benzemektedirler. Bu hesaplar değişik döviz cinslerinden olabilir. Bu hesaplara yatırılan paraları faizsiz finans kurumu ya da banka kendi mülkiyetine geçirir ve faaliyetlerinde kullanır. İlgili kurumlar hesap sahiplerine bunun için kar payı veya faiz ödemezler. Hesap sahibiyle olan anlaşmalarına bağlı olarak hesap işletim ücreti adı altında bir takım masraflar da alabilmektedirler. Hesap sahipleri tarafından bu hesaplara yatırılan paralar bir anlamda bankaya veya faizsiz finans kurumuna faiz veya kar payı almaksızın verilen borç para olarak da değerlendirilebilir. Bunun sonucunda bu kurumlar bu paraları işletme hakkı elde ederken hesap sahipleri de paralarını çeşitli tehlikelere karşı koruma altına alarak bu kurumların sunduğu bir takım hizmetlerden faydalanabilmektedirler.⁶³

2.1.2. Katılma Hesapları

5411 sayılı bankacılık kanununun 3. Maddesinde katılım hesapları, “katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar” olarak tanımlanmaktadır.

Katılım hesaplarında da vadeli hesaplarda olduğu gibi bir vadenin tayin edilme zorunluluğu vardır.⁶⁴ Bu vade 30 gün, 60 gün ve katları şeklinde olabilir. Hesap sahibi ile faizsiz finans kurumu arasında yapılan bir sözleşme ile bu süre tayin edilir. Tasarruflarını risk almadan cari hesapta tutup erimesini istemeyen mevduat sahipleri, mevduatlarını ticaret ve üretim faaliyetlerinde belli bir sürede kullanılmak üzere faizsiz finans kurumları nezdinde açtıkları katılma hesaplarına

---

⁶² Şerafettin Özsoy, Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, İstanbul: Kuveyt Türk, 2012, s. 38.

⁶³ Servet Bayındır, “Faizsiz Bankacılık İşlemlerinin İslam Fıkhı’ndaki Yeri”, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2004, s. 33.

⁶⁴ M.A. Mannan, Faizsiz Banka, Çev. M.T.Güran, Ankara: Ufuk Yayınları, 1969, s. 34.

yatırırlar. Hesap sahipleri bu süre sonunda üretim ve ticari faaliyetten kendi payları oranında kar veya zarar alırlar. Faizsiz Finans Kurumu'nda (FFK) katılma hesabı açtıranlar bir anlamda FFK'nın toplam faaliyetine ortak olmaktadır.⁶⁵

Katılım hesaplarında vadeli hesaplardaki gibi hesap sahibinin alacağı kar önceden belirlenemez. Katılım hesaplarında hesap sahipleri ile FFK arasında önceden belirlenen ve anlaşılan oran kar veya zarar paylaşım oranıdır. Dolayısıyla belirlenen vade sonunda anlaşılan bu orana göre bir kar veya zarar taksimatına gidilir.

FFK nezdinde açılan katılım hesapları ilerde daha detaylı olarak göreceğimiz, İslam hukukunda yer alan mudaraba akdine uygun olarak açılır.⁶⁶ Mevduat sahibine rabbu'l-mal ve mevduatı işleten FFK'ya da mudarib adı verilir. Yatırım hesabı, hesap sahibinin izni üzere FFK'nın mevduatı kullanacağı yatırım projesine bağlı olarak genel ve özel yatırım hesabı olarak ikiye ayrılır. FFK'nın mevduatı bütün projeler için kullanabilmesine izin veren yatırım hesabına genel (izinli) yatırım hesabı, mevduatı yalnız belli projeler için kullanmasına izin veren hesaba da özel (izinsiz) hesap adı verilir.⁶⁷

2.2. BANKACILIK SİSTEMİNDE KULLANILAN FON KULLANDIRMA TEKNİKLERİ

2.2.1. Murabaha

Kelime olarak artma, kar, ticari kazanç gibi anlamlara gelen ribh kökünden türeyen bir kelime olup kazandırma, kar hakkı tanıma gibi manalara gelen murabaha, terim olarak bir ürünün alış fiyatı veya maliyeti üzerine belli bir kar konularak satılmasını ifade eder.⁶⁸ İslami finans sisteminde en yaygın ve ticaret

---

⁶⁵ Servet Bayındır, "Özel Finans Kurumları'nın İslam Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1995, s. 14.

⁶⁶ Özsoy, a.g.e., s. 109.

⁶⁷ Ali Rıza Gül, Borç Ayetlerinin Aktüel Değeri Faizsiz Bankacılıkta Mevduat ve Fonların Statü Meselesine Kur'an Işığında Bir Yaklaşım, Ankara: Avrasya yayıncılık, 2004, s. 43.

⁶⁸ DIA, C. 31., s. 148.

hacmi en yüksek olan finansman kullandırma yöntemlerinin başında gelir.⁶⁹ Murabaha temelde bir satış şeklidir. Bir malın fiyatını karşı tarafa söylemek kaydıyla belli bir kar karşılığında vadeli satma işlemidir.⁷⁰

Yapılan murabaha işleminin usulüne uygun olması için bir takım şartlar öne sürülmüştür. Bu şartlar şöyledir:

- Murabahada ilk satım sözleşmesi sahih olmalıdır. Murabaha akdi önceki satış sözleşmesi esas alınarak yapılan bir akittir.⁷¹
- Satın alınan ürün ile bu ürüne karşılık ödenen bedel faiz içermemelidir.⁷²
- Satın alınan ürünün bedeli veya maliyeti ile bu bedel ve maliyet üzerine eklenen kar taraflarca bilinmelidir.⁷³
- Alım satımı yapılan ürünler, eşzamanlı olarak mübadele edilmeleri gerekliliğinden, altın, gümüş ve diğer para türleri olamamalı ve bu ürünlerle ilgili varsa ayıp, kusur ve diğer özellikler açıklanmalıdır.⁷⁴
- Murabaha yoluyla satılan bir ürün vadeli alındığı alıcıya bildirilmemişse satışı reddedebilir.⁷⁵
- Murabaha işlemi iki akitten oluşmaktadır. Bunlar, FFK 'nın satıcı ile yaptığı alım akdi ve alıcı ile yaptığı satım akdidir. Aracı pozisyonunda olan FFK satıcıdan alımı yapmadan alıcıya satışı gerçekleştirmemelidir. Böyle bir durumda sahibi olmadığı bir ürünü satmış olacağından yapılan işlem de usulüne uygun gerçekleşmemiş olur.⁷⁶

Günümüz murabaha uygulamaları ülkeden ülkeye, kurumdan kuruma değişebilmektedir. Uygulamalar İslami finans prensipleri dâhilinde yapıldıktan sonra detaylarda bir takım farklılıkların olması, birinin doğru diğerinin yanlış olduğu

---

⁶⁹ Yozgat, a.g.e., s. 32.

⁷⁰ Akın, a.g.e., s. 159.

⁷¹ DİA, C. 31. s. 149.

⁷² Bayındır, a.g.d.t., s. 49.

⁷³ DİA, C. 31. s. 149.

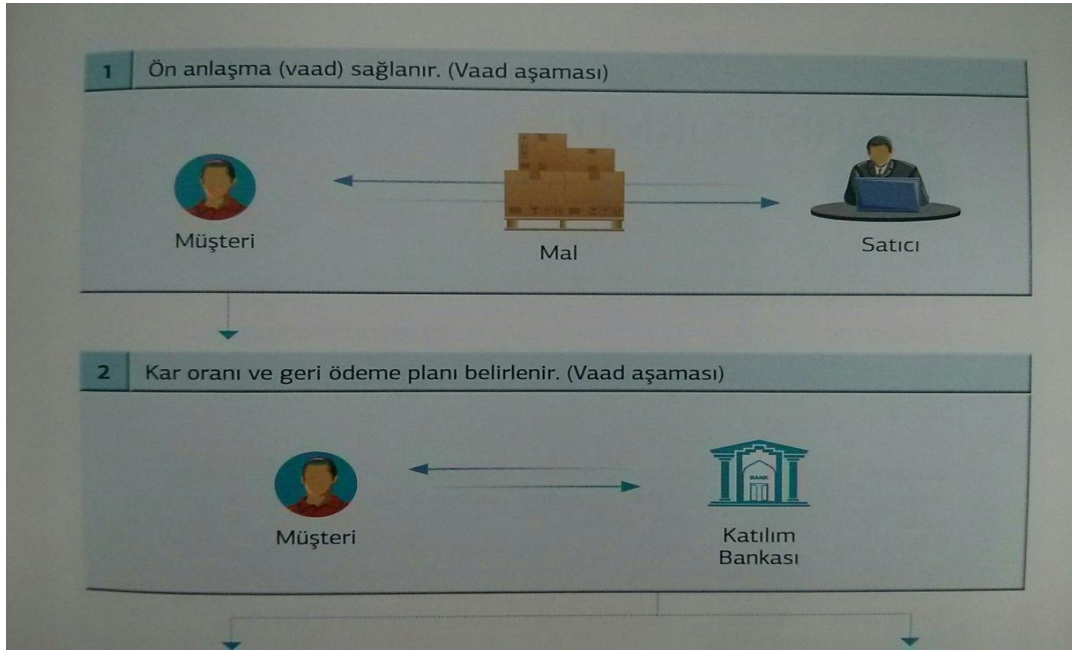
⁷⁴ Çürük, a.g.d.t., s. 49.

⁷⁵ Akın, a.g.e., s. 159.

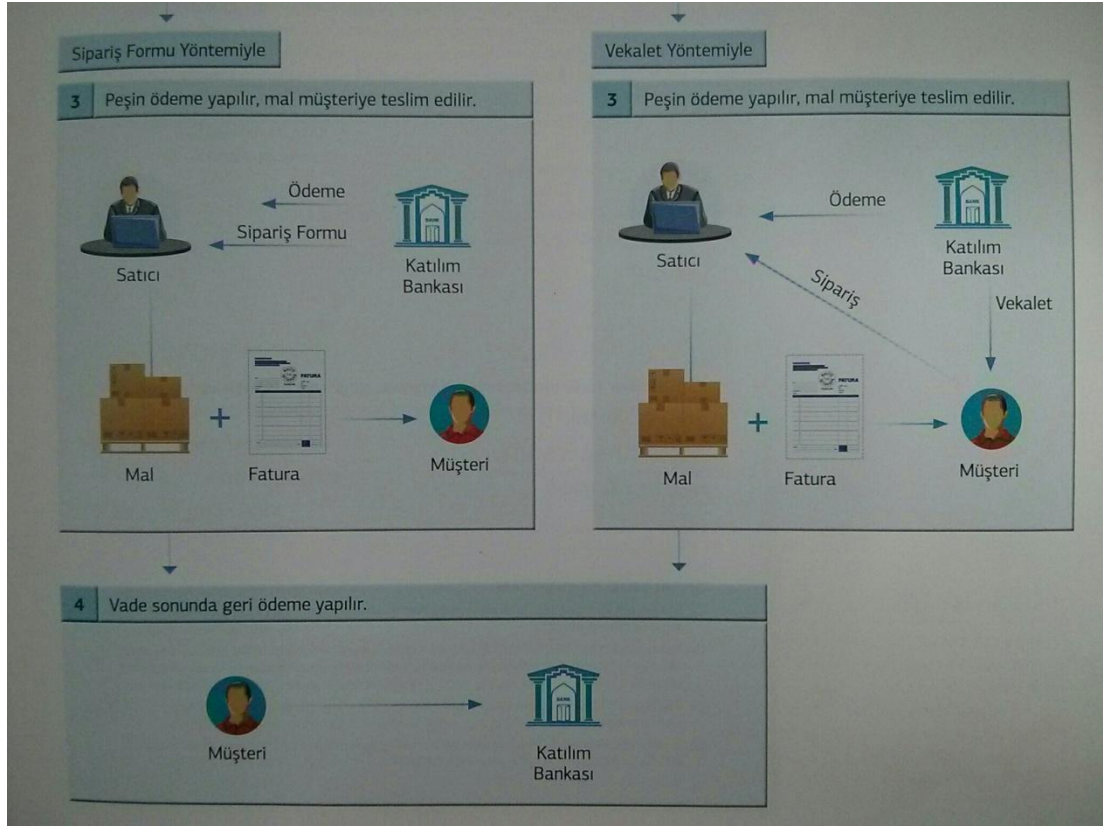
⁷⁶ Sami Tamer, The Islamic Financial System, Frankfurt: Peter Lang, 2005, s. 89.

anlamına gelmemektedir. Murabaha bir alım satım sözleşmesi olduğundan sözleşmede yer alan kaideler de, İslami finans kaideleri sabit olmakla birlikte, her ülkenin genel hukuksal yapısının farklı olması ve her bir kurumun hassas olduğu noktaların değişiklik gösterebilmesinden dolayı farklılık gösterebilmektedir.

Modern murabaha finansmanı uygulamalarını detaylı bir şekilde incelediğimizde sürecin, ön inceleme, ön anlaşma, ödenecek kar oranı veya par payı ile vade üzerinde mutabakata varılması, FFK tarafından satıcıya ödeme yapılması ve ürün teslimi ile alıcı tarafından aracı kuruluşa ürün bedelinin ödenerek dosyanın kapanması aşamalarından oluştuğu görülmektedir. Bu aşamalar aşağıda Şekil 6.'da da gösterilmiştir.

Şekil 6. Murabaha'nın İşleyişi

Şekil 6. Murabaha'nın İşleyişi (Devamı)

Kaynak: Şerafettin Özsoy, a.g.e., s. 165.

Alıcı satın alacağı ürünü özellikleri ile birlikte FFK'ya bildirir. FFK bu ürünü satıcıdan alıp alıcıya satması ile ilgili bir sıkıntının olup olmadığını inceler ve durumu alıcıya bildirir. Şayet bir sıkıntı yoksa alıcı ile bir ön anlaşma yapılmış olur. Alıcı satıcıdan aldığı proforma fatura veya ürünlerin fiyat ve özelliklerini gösteren teklif draftını başvuru formu ile birlikte fax, e-mail veya elden FFK'ya ulaştırır. Bu aşamadan sonra FFK'dan satıcıya sipariş formu gönderilir veya istenmesi durumunda FFK ürün alımı için alıcıya vekalet de verebilir. FFK satıcıya ödemeyi yapar. Satıcı da ürün ve faturayı alıcıya gönderir. Alıcı ürün bedelini anlaşılan vade şartına uygun olarak FFK'ya öder.

Murabaha, işlemi yapanın gerçek veya tüzel kişi olmasına bağlı olarak bireysel finansman desteği ile kurumsal finansman desteği ve alıcının satın alacağı ürünü iç piyasa veya dış piyasadan temin etmesine bağlı olarak da yurtdışı finansman desteği ile yurtdışı finansman desteği olarak sınıflandırılabilir. Bireysel ihtiyaçlar olan, araç, gayrimenkul ve diğer dayanıklı tüketim eşyaları gibi ürün veya hizmetlerin gerçek kişiler tarafından FFK aracılığıyla murabaha yoluyla alınması işlemine bireysel

finansman desteği,⁷⁷ bu ürün veya hizmetin şirketler tarafından satın alınmasına ise kurumsal finansman desteği adı verilir. Bu ürün veya hizmet alım işlemi yurt içinden alınıyorsa yurtiçi finansman desteği (iç murabaha), yurt dışından ithalat yoluyla alınıyorsa da yurtdışı finansman desteği (dış murabaha) olarak adlandırılır.

Murabaha işlemi, vade farkı olarak alınan fazlalığın, faizli bankalarla aynı piyasada olunmasından, piyasa faiz oranları baz alınarak belirlenmesi eleştirilmiş ve faizli bankaların kullandıkları kredilere benzetilmiştir. Murabahanın bir alım satım akdi, kredinin ise bir borç verme olayı olduğunu ve dolayısıyla aynı olmadıklarını söyleyebiliriz.

Konvansiyonel bankaların kullandıkları krediler ile faizsiz finans kurumlarının kullandıkları murabaha arasındaki farkları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz;

- Murabaha üç taraf arasında olurken (satıcı, alıcı ve FFK) kredi iki taraf arasında olmaktadır.
- Murabaha bir ürün alım satım işlemi olduğundan elde edilen gelir kar olurken, kredi bir para satım işlemi olduğundan elde edilen gelir faiz olur.
- Murabahada ödeme direk satıcıya yapılıyorken, kredide ödeme alıcıya yapılmaktadır.
- Murabaha işleminde mutlaka ürün ya da hizmet bulunması gerekliyken, kredi işleminde böyle bir gereklilik söz konusu değildir.
- Murabaha işleminde İslami finansa uygun faaliyetlere finansman sağlanabiliyorken, kredi işlemlerinde böyle bir kısıtlama olmayıp harcama yapılacak yerin önemi bulunmamaktadır.

Murabaha, bir finansman metodu olarak kullanılmaya başlandığı ilk günden günümüze, kullanımının kolay olması ve FFK' nın riskinin diğer ürünlere göre daha az olması gibi nedenlerden dolayı gerek ülkemizde gerekse dünyada en fazla tercih edilen İslami finans ürünü olmuştur. Murabaha her ne kadar faizsiz bankacılıkta kullanılan fon kullandırma teknikleri içinde oran olarak ülkemizde ve dünyada yaklaşık %98 - %95

---

⁷⁷ Halil İbrahim Bulut ve Bünyamin Er, Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi, İstanbul: Tkbb, 2012, s. 30.

düzeylerinde olsa da,⁷⁸ özellikle birçok açıdan faize benzetilmesinden dolayı da uygulanması pek istenen bir teknik değildir.⁷⁹

2.2.2. Mudarabe

Mudarabe, kelime olarak Arapçadaki ‘‘darb’’ kelimesinden türemiş olup ‘‘yol tepmek’’ anlamına gelmektedir.⁸⁰ Terim olarak ise bir tarafın sermayesini ortaya koyması diğer tarafın işi işletmeyi üstlenmesiyle kurulan, kar paylaşımı esasına dayanan bir ortaklık türüdür.⁸¹ Başka bir deyişle modern finansa alternatif olarak öne sürülen İslami finansın temelini oluşturan, modern finanstaki faizin yerine geçen bir düzenlemedir.⁸²

Sermaye ile emek bir bütünü oluşturamaz iki parçasıdır. Her ne kadar sermaye emeğin bir karşılığı, bir kıymeti olarak görülse de, üretim, gelişim ve kalkınma için her ikisine de ihtiyaç vardır.⁸³ Toplumda elinde sermayesi olup bunu işletecek bilgi, beceri ve tecrübeden yoksun olduğundan sermayesi atıl durumda olup işletemeyen servet sahipleri olduğu gibi, bilgi, beceri ve tecrübesi olduğu halde sermaye yetersizliğinden dolayı bunu yatırıma, üretime veya ticarete dönüştüremeyen girişimciler de bulunmaktadır. FFK bir birine muhtaç olan bu iki tarafı bir araya getirerek her iki tarafın da kazançlı çıkmasına aracılık etmektedir. Mudarabe ile yapılan bu aracılık işlemi, sermayenin değerlendirilip yetenek, bilgi ve becerilerin heba edilmemesini sağladığı gibi, yeni yatırımlarla da istihdam imkânı yaratmaktadır.⁸⁴

Mudarabe işleminde, FFK işin sermaye tarafını, işletme ise işin yapımını üstlenir. Her iki tarafın da kendilerine göre riskleri bulunmaktadır. Sermaye sahibi olan FFK’ nin ortaya koyduğu sermayenin tamamının yok olma riski olduğu gibi işi yapan tarafın da emeğinin boşa gitme riski her zaman vardır.⁸⁵

---

⁷⁸ Bayındır, a.g.d.t., s. 49.

⁷⁹ Uçar, a.g.e., s. 159.

⁸⁰ DİA, C. 30, s. 359.

⁸¹ M.Kabir Hassan ve Mervyn K. Lewis, Handbook Of Islamic Banking, Massachusetts USA: Edward Elgar Publishing, 2007, s. 51.

⁸² Bulut ve Er, a.g.e., s. 144.

⁸³ Celal Yeniçeri, İslam İktisadının Esasları, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1980, s. 115.

⁸⁴ Hamdi Döndüren, Çağdaş Ekonomik Problemlere İslami Yaklaşımlar, İstanbul: İklim Yayınları, 1988, s. 103.

⁸⁵ Salahuddin Ahmed, Islamic Banking Finance and Insurance, Gombak Kuala Lumpur: A.s.Noordeen Publishing, 2006, s. 25.

Mudarabe ortaklığı, sözleşme sırasında rabbu'l- mal denilen sermaye sahibinin, mudarib denilen işi yürütecek işletme sahibinin uyacağı bir takım şartları koyup koymamasına göre mutlak ve mukayyet olarak iki kısma ayrılır.⁸⁶

2.2.2.1. Mutlak Mudarabe (Sınırsız Mudarabe)

Mutlak mudarabe, sermaye sahibinin (FFK) herhangi bir sınırlama ve şart koymaksızın, işi yapacak olanı yapacağı işte serbest bıraktığı ortaklık türüdür. Bu mudarabe türünde sadece konulan sermaye ve işin sonunda dağıtılacak kar oranı belirlenir.

2.2.2.2. Mukayyet Mudarabe (Sınırlı Mudarabe)

Mukayyet mudarabe, sermayeyi ortaya koyan tarafın işletmeciye sermayeyi verirken bir takım şartlar dâhilinde verdiği ve bunlara uymasını istediği ortaklık türüdür. İşletmeci, sermaye sahibinin tüm şartlarına uymak zorundadır. Uymaması durumunda sözleşme bozulmuş olur ve zarar edilmesi durumunda işletmecinin zararı karşılama zorunluluğu ortaya çıkar.⁸⁷

Sermaye sahibi olan FFK, işletmeye mudarabe işlemi için sermaye verirken öne süreceği şartlar aşağıdaki şekilde olabilir;⁸⁸

1. FFK, işletmeye sermaye verirken yapacağı işi sadece belli bir şehirde veya bölgede yapmasını şart koşabilir. Bu sınırlandırma ile FFK işi daha rahat kontrol etme ve kar paylaşılmasından sonra tasfiye işlemlerinin daha rahat ve hızlıca yapılması imkânlarını elde etmiş olur.
2. FFK, işletmeye sermaye verirken işletmenin ticaretini yapacağı ürünün cins ve çeşidine de bir sınırlandırma getirebilir. Örnek olarak, sadece elektronik eşya veya gıda maddeleri ticaretini yapmasını istemesi gösterilebilir. Her ürün veya projenin karlılığı ve riski farklı olacağından bu sınırlandırma ile FFK daha az riskli, karlılığı yüksek ürünlerin

---

⁸⁶ Mecelle, 1406. Madde.

⁸⁷ Mehmet Salih Kumaş, Bir Finansman Yöntemi Olarak İş Ortaklığı Uygulaması ‘‘Mudarabe – Commenda Karşılaştırılması’’, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 15., S. 1., 2006, s. 377.

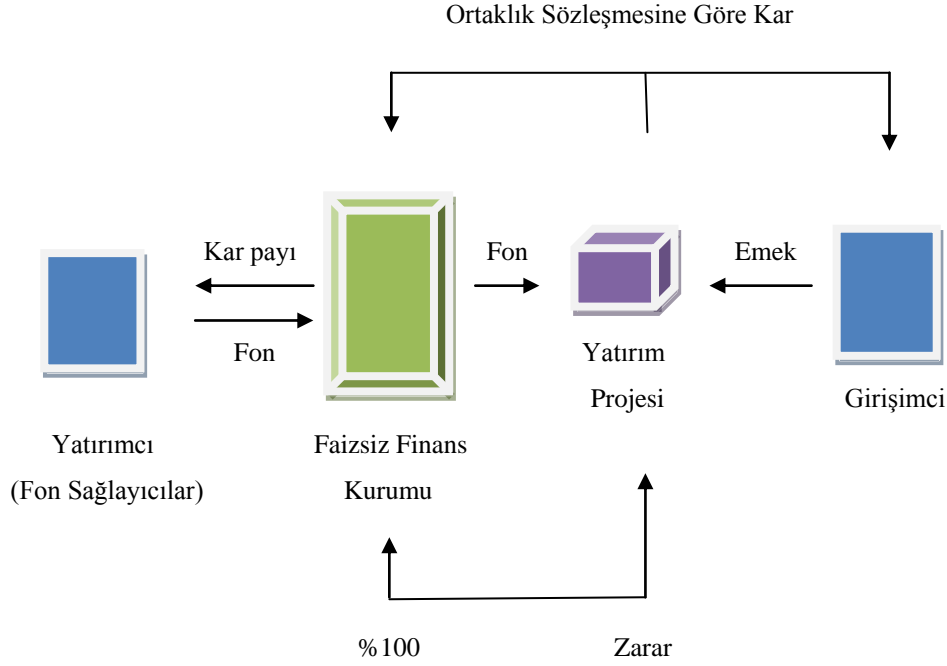
⁸⁸ Hasan Ellek, İslam Hukukunda Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudarabe), İstanbul: Yeni Akademi Yayınları, 2006, s. 69.

ticaretinin yapılmasını isteyerek daha yüksek gelir elde etme imkânını elde etmiş olur.

3. FFK, işletmeye sermayeyi verirken işletmenin sermaye ile ticaret yapacağı süreye de bir kısıtlama getirebilir. FFK' nın süre koyarken ilgili projenin o sürede bitecek bir proje olmasına dikkat etmesi lazım. Bu kısıtlama ile FFK yapılan işin karlılığını istediği zaman öğrenme ve duruma göre benzer projelere ortak olup olmama yönünde bir karar verme imkânını elde etmiş olur.
4. FFK, işletmeye sermaye verirken işletmenin ticaret yaparken alım-satım yapacağı firmalara da bir kısıtlama getirebilir. İstihbarat yönünde firmaların durumlarını tahlil etme imkânına sahip olan FFK, bu kısıtlama ile bir taraftan dürüst kimselerle ticaret yapılmasını sağlayarak riskini azaltabilirken diğer taraftan üretim yapan iştirak veya bağlı ortaklıklarının ürünlerinin satılmasına katkıda bulunabilir.
5. FFK, işletmeye sermaye verirken yapılacak işin başlama zamanını da belirleyebilir. Örnek olarak, mudarabe sözleşmesinden itibaren altı ay sonra başlanması verilebilir. FFK veya işletme bu kısıtlama ile ellerinde bir takım projelerin olması ve o an hemen başlama durumlarının olamamasından zaman elde etmiş olurlar.

Mudarabe'nin günümüz bankacılık sisteminde uygulanması iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, yatırımcı sermaye sahibi FFK ise girişimci pozisyonunda iken, ikinci aşamada FFK sermaye sahibi olup, emek sahibi girişimci pozisyonundadır. Bu aşamalar aşağıdaki şekilde de gösterilmiştir.

Şekil 7.Mudarabe'nin İşleyişi

Kaynak: Şerafettin Özsöy, a.g.e., s. 174.

Mudarabe'nin işleyişi, yukarıdaki şekilden anlaşılacağı gibi birinci aşamada yatırımcı elindeki fon'u FFK'ya yatırıp FFK'nın girişimlerine ortak olmayı talep eder. FFK bu talebi değerlendirip yatırımcı (müşteri) ile mudarabe sözleşmesi imzalar. Müşterilerin yatırdığı fonlar, periyodik olarak belirlenen ağırlık faktörlerine göre FFK tarafından yatırımlar havuzuna dağıtılır. Kazanılan kar ağırlık faktörlerine göre dönem başında dağıtılır. İkinci aşamada ise FFK yatırımcı pozisyonunu alır. Girişimciye girişimin bütün masraflarını üstlenerek ortak olur. Bu girişim karlılıkla sonuçlanırsa elde edilen kar daha önce anlaşılan paylarda emek sahibi ile FFK arasında paylaşılır. Zarar ile sonuçlanır ve emek sahibinin kasıt veya ihmali yoksa zararın tamamı FFK tarafından karşılanır. Emek sahibi ise kendi payına düşen zararı emeğinin heba olması ile karşılamış olur. Şayet emek sahibinin kasıt veya ihmali söz konusu ise bu zarar kendisinden tazmin edilir.⁸⁹

Bir mudarabe işleminin usulüne uygun olması için aşağıdaki şartlara haiz olması gerekir.⁹⁰

1. FFK ile yatırımcının vekâlet alıp vermeye ehliyetlerinin olması şarttır.

⁸⁹ Çürük, a.g.d.t., s. 64.

⁹⁰ Akın, a.g.e., s. 64.

2. FFK tarafından yatırımcıya verilen sermayenin nakit veya nakit benzeri likit varlıklardan oluşması gerekmektedir.
3. FFK tarafından verilen sermayenin tutar olarak belli olması ve yapılan mudarabe sözleşmesinde belirtilmesi gerekmektedir.
4. Sermaye bizzat yatırımcıya teslim edilmelidir.
5. Kar payının önceden belirlenmesi ve bunun oransal olup tutarsal olmaması gerekmektedir.
6. Girişim sonucunda yatırımcıya verilen payın kazançtan olması gerekmektedir. Verilen pay sermaye veya bir kısmı kazanç bir kısmı sermaye şeklinde olamaz.

Faizsiz finanstaki mudarabeye benzemesinden dolayı, son zamanlarda hem ülkemizde hem de ABD ve Avrupa'da yaygın bir finansman aracı olan Risk Sermayesinden de (Venture Capital) kısaca söz etmek faydalı olacaktır.

2.2.2.3. Risk Sermayesi (Venture Capital)

Faizin bütün dinlerde yasak olması, bu dinlere inananları farklı finansman modelleri geliştirmeye yönlendirmiştir. Ortaçağ Avrupa'sında da faize alternatif finansman modeli olarak "ticaret yolculuğu" anlamına gelen Commenda ve benzeri finansman modelleri ortaya çıkmıştır. Commenda ortaklık türü de mudarabede olduğu gibi sermaye sahibi ve emek sahibi taraflarından oluşmaktadır. Bir taraf emeğini ortaya koyarken diğer taraf sermayeni ortaya koymaktadır. Zarar sermayeden karşılanırken kar önceden anlaşılan oranlarda paylaşılmaktadır. Mudarabeden farklı olarak sermayenin likit olma zorunluluğu yoktur. Ekonomik değeri olan her şey sermaye olabilir.⁹¹

ABD'de 1950'li yıllarda ortaya çıkan risk sermayesi Türkiye'de 1990'lı yıllarda gündeme gelmeye başlamıştır.⁹² Risk sermayesi, isim olarak her ne kadar farklı olsa da, asırlardır devam eden emek-sermaye ortaklık türünün günümüz versiyonu olduğu söylenebilir.⁹³ Kelime olarak "tehlikeli, riskli iş ve zarar olasılığı büyük girişim"⁹⁴ gibi anlamlara gelen "Venture Capital" terim olarak, elinde yüksek gelişim

---

⁹¹ Kumaş, a.g.m., s. 379.

⁹² Bayındır, a.g.d.t., s. 80-81.

⁹³ Mehmet Salih Kumaş, Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 16., S. 1., 2007, s. 282.

⁹⁴ Hamit Atalay, İngilizce-Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, s. 3568.

potansiyeline sahip fikir, ürün veya hizmeti olan işletmelere faaliyet ve üretime geçmeleri için yapılan yatırım olarak tanımlanır.⁹⁵

Risk sermayesi üç taraftan meydana gelmektedir. Bunlar, elinde yüksek kazanç sağlama potansiyeli taşıyan ürün, hizmet veya projesi olan ‘girişimci’, tasarruflarını yüksek risk karşılığı yüksek kazanç beklentisiyle risk sermayesi şirketlerinin çıkardıkları katılma belgelerine yatıran ‘fon sahipleri’ ile bu her iki tarafı bir araya getiren kurum olan ‘risk sermayesi şirketi’dir.⁹⁶

Risk sermayesi işleyiş olarak bir risk sermayesi şirketinin kurulmasıyla başlar. Fon sahipleri bu risk sermayesi şirketinin faaliyetlerine ortak olmak üzere ellerindeki tasarruflarını risk sermayesi şirketine teslim eder. Bu şirket fon sahiplerine herhangi bir faiz veya kar payı taahhüdünde bulunmaz. Risk sermayesi şirketi girişimcilerin projelerini inceledikten sonra aradığı şartlara uyan projelere yatırım yapmaya karar verir. Girişimcinin mevcut bir şirketi yoksa bu iş için bir şirket kurulur. Risk sermayesi şirketi bu kurulan şirketin belli oranda hissesini satın alarak girişime ortak olmuş olur. Girişimin büyümesi ve kar etmesi durumunda hissesi oranında kazanç elde etmiş olur.

Risk sermayesi ile mudarabenin çok açıdan benzer tarafı vardır. Her ikisi de birer finansman aracı olduğu gibi her ikisinin de faizle bir ilgileri bulunmamaktadır. Tarafları aynı olduğu gibi kar ve zarara yaklaşımları da aynıdır. Farklı olarak mudarabede ilgili girişimin İslam hukukuna uygun bir girişim olma zorunluluğu varken risk sermayesinde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.⁹⁷ Mudarabe ile risk sermayesi arasındaki ilişki aşağıdaki tabloda da gösterilmiştir.

---

⁹⁵ Tülay Zaimoğlu, Risk Sermayesi ve Türkiye’de Uygulama Olanakları, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1995, s. 3.

⁹⁶ Emel İştari, Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Risk Sermayesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2013, C. 12., S. 46., s. 190.

⁹⁷ Bayındır, a.g.d.t., s. 86.

Tablo 1. Mudarabe ile Risk Sermayesi Arasındaki İlişki

Mudarabe Finansmanı (MF)	Risk Sermayesi (RS)
<ul style="list-style-type: none"> MF tekniği, faiz içermemekte olup elde edilen kar'ın bölüşmesine dayanır.	<ul style="list-style-type: none"> RS tekniği, kar paylaşımına dayanır. Faizle bir ilgisi yoktur.
<ul style="list-style-type: none"> Kullanılan finansmanının mudarib açısından geri ödenme yükümlüğü yoktur.	<ul style="list-style-type: none"> Kullanılan finansmanının girişimci açısından geri ödenme yükümlüğü yoktur.
<ul style="list-style-type: none"> MF tekniği tarafları üç ana gruptan oluşur;<ol style="list-style-type: none"> Rabbü'l-Mal FFK Mudarib	<ul style="list-style-type: none"> RS sistemi tarafları üç ana gruptan oluşur;<ol style="list-style-type: none"> Sermayedarlar Risk Sermayesi Şirketi Girişimciler
<ul style="list-style-type: none"> MF'nin olmazsa olmaz şartı kar'ın üç taraf arasında miktar cinsinden değil, oransal olarak paylaşılmasıdır.	<ul style="list-style-type: none"> Kar, üç taraf arasında miktarsal olarak değil, oransal olarak paylaşılır.
<ul style="list-style-type: none"> Taraflar arasında paylaşılacak kar oranı başta belli olmakla beraber; miktarı girişimcinin fiilen elde edeceği sonuca bağlı olarak değişir.	<ul style="list-style-type: none"> Taraflar arasında paylaşılacak kar oranı başta belli olmakla beraber; miktarı girişimcinin fiilen elde edeceği sonuca bağlı olarak değişir.
<ul style="list-style-type: none"> Sermayedarlar ile FFK arasında kar paylaşım oranları genellikle % 20 ve % 80 şeklindedir.	<ul style="list-style-type: none"> Sermayedarlar ile RS arasında kar paylaşım oranları genellikle % 20 RS şirketi ve geriye kalan % 80'lik kısmı ise Sermayedarlar arasında paylaşılmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> MF'de maddi zarar FFK tarafından karşılanırken, girişimcinin zararı emeğinin heba olup karşılıksız kalması şeklindedir.	<ul style="list-style-type: none"> RS'de maddi zarar sermayedar tarafından karşılanırken, girişimcinin zararı emeğinin heba olup karşılıksız kalması şeklindedir.
<ul style="list-style-type: none"> MF yapısında bilgi asimetrisi önemli bir yer tutar. Sermayedar ile	<ul style="list-style-type: none"> RS sektörü bilgi asimetrisi ile şekillenir. Taraflar arasındaki bilgi

Tablo 1. Devam

FFK ve girişimci ile FFK arasındaki bilgi asimetrisi temsil sorununu çok önemli hale getirir.	asimetrisi temsil sorununu baskın hale getirir.
<ul style="list-style-type: none"> • MF, FFK'nın girişimciyi izleme ve yönlendirme konusunda etkin olmasını gerekli kılar.	<ul style="list-style-type: none"> • RS türü yatırımlar, RS şirketi ile girişimci arasında sürekli ve birebir ilişkiler bulunmasını gerekli kılar.

Kaynak: Bulut ve Er, a.g.e., s. 157-160.

Yeni kurulan bir girişimin başlangıç aşamasında karşılaştığı sıkıntıların başında finansman yetersizliği sıkıntısı gelmektedir. Bankaların bu ihtiyacı giderirken teminatlandırmadaki tutumları bu girişimlere kredi kullanma imkânı tanıyarak projelerini hayata geçirmelerine fırsat vermelerine olan katkıları son derece fazladır. Google ve facebook gibi şirketlerin de bu girişimler sonucunda kuruldukları düşünüldüğünde bu girişimlerin ülke ekonomilerine olan katkıları had safhada olduğu anlaşılmaktadır. Mudarabenin bütün bu avantajlarına rağmen ülkemizde vade uyumsuzluğu, yasal alt yapı, teknik nedenler ve ekonomideki kayıt dışılığın fazla olması⁹⁸ gibi nedenlerden dolayı pek uygulama alanı bulamaması ülkenin gelişimi için ciddi bir kayıp olduğu gibi İslami finansın da hak ettiği ilgiyi görmemesinin bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.3. Muşareke

Muşareke kelime olarak paylaşma, bölüşme ve ortaklaşa kullanma gibi anlamlara gelen Arapçadaki “şerik” kelimesinden türemiş olup birlikte yapma anlamına gelmektedir.⁹⁹ Terim olarak ise iki veya daha fazla kişinin kar ve zarara ortak olmak kaydıyla ticaret yapmak için her birinin belli bir oranla sermayeye iştirak ettiği ortaklık türü olarak tanımlanır.¹⁰⁰ Bu ortaklığın diğer bir ismi de inan ortaklığıdır.¹⁰¹

Mudarabe finansman türünde bir taraf sermayesini diğer taraf emeğini ortaya koyarken muşarekede her iki taraf da sermayeye ortak olduğu gibi emeğe de ortak

⁹⁸ Şerafettin Özsoy, a.g.e., s. 176.

⁹⁹ Serdar Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Dağarcık Yayınları, 1995, s. 442.

¹⁰⁰ Uçar, a.g.e., s. 129.

¹⁰¹ Tunç, a.g.e., s. 143.

olabilmektedir. Bu bakımdan müşareke hem sermaye hem emek ortaklığı olarak da tanımlanır. Müşarekede ortaklık sonucunda yapılan kar, mudarabede olduğu gibi daha önce anlaşılan oranlarda paylaşılır. Zarar ise mudarabeden farklı olarak ortaklar arasında sermayeleri oranında paylaşılır. Müşarekenin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir;¹⁰²

1. Konu ve Süresi: Müşareke ortaklığında ticaret yapılacak olan alan ve sektör konusunda herhangi bir kısıtlama bulunmadığı gibi işin süresinde de bir sınırlandırma bulunmamaktadır.
2. Ortakların Durumu: Bu ortaklıkta kefalet olmadığı için ortaklığın kapsamı daha geniştir. Her zümreden insanlar ortak olabilirler. Kadın, erkek, çocuk Müslim, gayr-i Müslim ayrımı yoktur.
3. Kar ve Zarar Paylaşımı: Müşarekede kar paylaşımı ortaklığın başlangıcında anlaşılan oranlarda yapılır. Eşit veya eşit olmayan farklı oranlarda dağıtılabilir. Kar sermaye ile emeğin bileşiminden elde edildiğinden hem emek hem sermaye ortaya koyan ortağa fazla oranda kar verilmesi öngörülebilir. Girişim sonucunda zarar elde edilirse, ortakların sermaye paylarına göre dağıtılır.

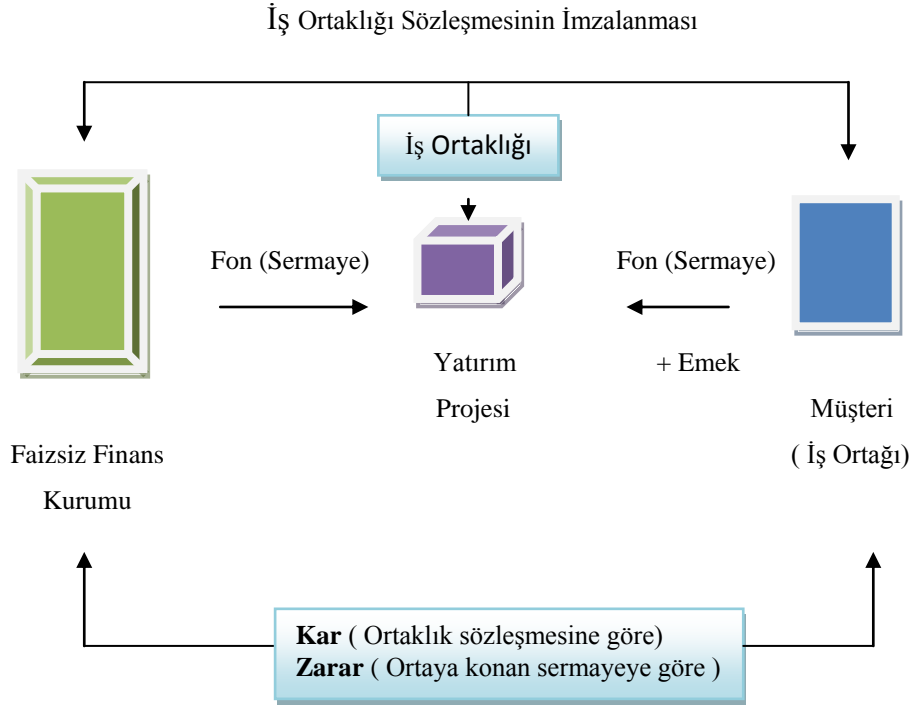
Günümüz faizsiz bankacılıkta bir fon kullandırım tekniği olan müşareke belli aşamalardan geçerek kullanılır. Müşareke işleminin tarafları, elinde sermayesi olup bunu karlı projelerde değerlendirmek isteyen FFK ile projesi olup bunu gerçekleştirmek için yeterli miktarda fona sahip olmayıp ilave finansmana ihtiyacı olan müteşebbisten oluşmaktadır. Girişimci proje finansmanı için FFK'ya başvurur. FKK girişimcinin başvurusunu inceler. Proje FFK tarafından kabul edilip şartlarda anlaşılması durumunda FFK ile müşteri arasında bir ortaklık sözleşmesi imzalanır. Bu sözleşmeye göre devam eden bir proje veya yeni bir projenin finansmanı için Faizsiz Banka (FB) ile müşterisi belli oranlarda sermaye ortaya koyar. Bu sermaye eşit oranda olabileceği gibi aralarındaki anlaşmaya bağlı olarak farklı oranlarda da olabilir. Proje bitip bütün maliyetler hesaplandıktan sonra sonuç kar ise bu kar başlangıçta taraflar arasında

---

¹⁰² Akın, a.g.e., s. 149.

anlaşılan orana göre dağıtılır. Proje zarar ile kapanmışsa bu zarar tarafların projedeki sermaye paylarına göre tahakkuk ettirilir.¹⁰³

Müşarekenin günümüz faizsiz bankacılıktaki işleyişi aşağıdaki şekilde de gösterilmiştir.

Şekil 8. Müşareke'nin İşleyişi

Kaynak: Şerafettin Özsöy, a.g.e., s. 178.

Müşareke ve mudarabe birçok açıdan birbirlerine benzemektedirler. Öncelikle her ikisi de kar ve zarar paylaşımına dayanan birer ortaklık türüdür. İslami bankalar tarafından özellikle proje finansmanında kullanılmaktadırlar. Bununla birlikte ikisi arasında bir takım farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar temelde sermaye, kar-zarar paylaşımı, sorumluluk ve yönetim alanlarında ortaya çıkmakta olup aşağıdaki şekilde özetlenebilir;¹⁰⁴

- Mudarabede sermayenin tamamı FB tarafından karşılanırken müşarekede sermaye girişimci ile FB tarafından eşit veya anlaşılan oranlarda karşılanır.

¹⁰³ Tunç, a.g.e., s. 144-145.

¹⁰⁴ Bulut ve Er, a.g.e., s. 164-165.

- Mudarabede FB'nin girişimin yönetimine müdahale etme hakkı yokken, yönetime katılamıyorken, müşarekede tüm taraflar yönetime katılabilmekteler.
- Mudarabede zararın tamamı girişimcinin kasti bir ihmali söz konusu olmaması durumunda FB den karşılanıyorken, müşarekede FB ile girişimci girişimdeki sermaye payları oranında zararı karşılarlar.
- Mudarabede FB'nin sorumluluğu yatırdığı sermaye ile sınırlıyken, müşarekede her iki tarafın da sorumluluğu sınırsızdır.
- Mudarabede girişimci sadece emeğini riske ediyorken, müşarekede girişimci emeği ile birlikte sermayesini de riske etmektedir. FB'nin riski mudarabede tüm sermayeyi karşılamasından dolayı müşarekeye göre daha fazla olmaktadır.

2.2.4. Selem

Selem kelime olarak Arapçadaki "seleme" kelimesinden türemiş olup ödemek, vermek ve teslim etmek gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰⁵ İslam hukuku terimi olarak, özellikleri belli olan vadeli bir malın peşin bedelle satılması anlamına gelmektedir.¹⁰⁶ Bir faizsiz finans terimi olarak ise, finansman ihtiyacı duyan bir kişi veya şirketin ilerde teslim edilmek üzere peşin bedelle ürün satması ve elde ettiği nakit ile finansman ihtiyacını karşılaması şeklinde çalışan bir faizsiz finansman kullandırma yöntemidir.¹⁰⁷

Üretim yapan şirketler özellikle uzun süren projelerde kendi öz kaynaklarının yetmemesi durumunda ek finansman ihtiyacı duymaktalar. Selem, bu aşamada üreticinin finansman sağlamak için başvurduğu bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸ Aynı şekilde bu yöntem nakit sıkıntısı çeken çiftçilere ilerdeki vadede teslim edecekleri zirai mahsullerinin bedellerini önceden almalarını sağlayarak finansman sıkıntılarını gidermektedir.

¹⁰⁵ Hatice Kübra Kahya, "İslam Borçlar Hukuku'nda Selem Akdi" (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s. 8.

¹⁰⁶ DIA, C. 36., s. 402.

¹⁰⁷ Aktepe, a.g.e., s. 51.

¹⁰⁸ Çürük, a.g.d.t., s. 55.

Bir selem işleminin usulüne uygun yapılabilmesi için bir takım şartlara haiz olması gerekmektedir. Bu şartlar aşağıdaki şekilde gösterilmiştir;¹⁰⁹

1. Selem akdinin yapılabilmesi için söz konusu ürünün ölçü, tartı ve adet yönünden miktarının; eskilik, yenilik, kalınlık ve incelik yönünden de sıfat ve kalitesinin bilinmesi gerekmektedir.
2. Selem akdine konu olan ürünün cinsinin açık ve net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin darı, nohut vb.
3. Sözleşmeye konu olan ürünün türünün belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin kır buğdayı gibi.
4. Ürünün sıfatının belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin ince, kalın, kabuklu, kabuksuz vb.
5. Ürünün miktarının belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin 5 kilo, 2 ton, 100 metre vb.
6. Ürünün teslim zamanı ve teslim yeri ile yükleme ve nakliyenin kime ait olacağı kesin belirtilmelidir.
7. Ürünün birim fiyatının yazılması gerekmektedir. Örneğin metresi veya metrekaresi şu kadar liradan vb.
8. Ayrıca iki tür ürünün karşılıklı olarak farklı vadelerde mübadelesinde selem yöntemi uygulanamaz. Böyle bir durumda her iki ürünün karşılıklı olarak teslim edilmesi gerekmektedir.¹¹⁰

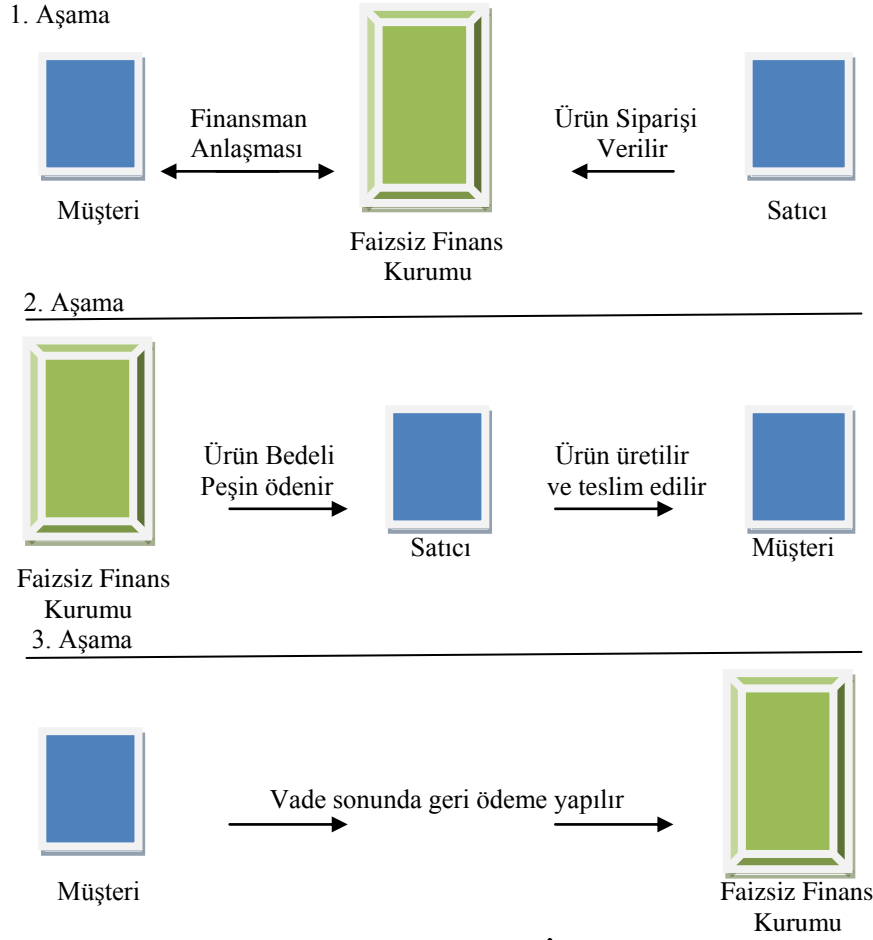
Günümüz İslami finans sisteminde selem akdinin tarafları FB, satıcı ve müşteriden oluşmaktadır. Fon kullanacak olan müşterinin FB ye başvurması ve şartlarda aralarında anlaşılmaya varılmasıyla süreç başlar. Müşteri bankasına istediği ürünü tedarik etmesi için siparişi geçer. FB de üretici veya tedarikçiye ürünü anlaşılan vadede teslim etmesi üzere siparişi geçip ödemesini yaparak ürünün mülkiyetini kendi üzerine alır. Ürün üretildikten sonra ürün sahibi ürünü FB' ye veya onun göstereceği kişiye teslim eder.¹¹¹ Fon kullanan müşteri de ürünün bedelini bankasına öder. Selem işleminin bu aşamaları aşağıdaki şekilde de gösterilmiştir.

---

¹⁰⁹ Osman Karaçöğür, İslam'da Ticaret Hukuku, Konya: Yeni Kitap Basımevi, 1966, s. 38.

¹¹⁰ Tunç, a.g.e., s. 150.

¹¹¹ A.g.e., s. 149.

Şekil 9. Selemin İşleyişi

Kaynak: Şerafettin Özsoy, a.g.e., s. 184.

Peşin alınan bir bedel karşılığında sözleşme sırasında özellikleri belirlenen bir ürünün vadesi geldiğinde teslim edilmesini ifade eden selemin, mevcut olmayan bir ürünün satımının yapılmasından dolayı sistem dışı olarak nitelendirilmesine rağmen İslam hukuku açısından meşru bir akit olması onu diğer akitlerden ayıran en temel özelliklerinden biridir.¹¹² Birçok açıdan seleme benzeyen bir diğer faizsiz finansman aracı da istisnadır.

2.2.5. İstisna

Kelime olarak ‘sanat ve mahareti gerektiren bir şey yapmak, imal etmek, meydana getirmek’ anlamlarına gelen Arapçadaki ‘sun’ kökünden türeyen İstisna, terim olarak, bir sanatkârdan sanatıyla ilgili bir şeyi yapmasını istemek, bununla ilgili sanatkâra siparişte bulunmak anlamına gelmektedir.¹¹³ İslam

¹¹² Kahya, a.g.y.l.t., s. 240.

¹¹³ DIA, C. 23., s. 393.

hukukunda bir sanatkâra (mobilyacı, bakırcı, ayakkabıcı gibi) sanatıyla ilgili bir şeyi imal etmesi üzere imal edeceği ürünün özellikleri belirtilerek, bedelini bir kısmı peşin veya tamamı veresiye ödenebilen bir akid türüdür.¹¹⁴ Modern hukukta ise istisna akdi, bir tarafın diğer tarafın vereceği bedel karşılığında bir şeyi imal etmeyi taahhüt etmesi olarak tarif edilmektedir.¹¹⁵

İstisnanın, ürün bedelinin peşin veya vadeli ödenmesine imkân tanıyan bir sözleşme olması, İslami finasta da bir finansman aracı olarak kullanılmasını gündeme getirmiştir. FFK hem üretim yapan hem de üretim yapılmasını talep eden müşteri konumunda olabilmektedir. Herhangi bir ürünün üretilmesine ihtiyaç duyan şahıs veya şirketler bu ürünün üretilmesi için FB ye başvurur ve şartlarda anlaşılması durumunda FB ile bir istisna sözleşmesi imzalar. Ürünün bedeli vadeli olabilir. Bu aşamada FB üretici veya satıcı konumundadır. FB kendisinden talep edilen ürünü işin ehliyle bir istisna sözleşmesi yaparak üretir. Ürünün bedeli peşin olabilir. FB bu aşamada alıcı konumundadır. Ürünü teslim alan FB müşterisine teslim eder. Üretirken peşin ödeyerek üreten banka müşterisinden tahsilâtını vadeli olarak finansman fonksiyonunu icra etmiş olur.¹¹⁶ FB'nin müşteri ile yaptığı istisna sözleşmesi üretici ile yaptığı istisna sözleşmesinden bağımsız olmak durumundadır. Üretici FB ye karşı olan sorumluluğunu yerine getirip üretmese de FB müşteriye karşı sorumlu olup ürünü üretmekle mükelleftir. FB müşteriye üretici bana karşı olan sorumluluğunu yerine getirip üretmediği için ben de sana karşı olan sorumluluğumu yerine getirip üretemiyorum şeklinde bir söylemde bulunamaz.¹¹⁷

Bir istisna sözleşmesinin usulüne uygun olması için bir takım şartlar taşınması gerekmektedir. Bu şartlar aşağıda gösterilmiştir;¹¹⁸

---

¹¹⁴ Seyyid El-Huvari, İslam Bankaları Ansiklopedisi, (ter.) Nihad Yazar, İstanbul: Faisal Finans Kurumu Kültür Yayınları, C. 5., t.y, s. 340.

¹¹⁵ Türk Hukuk Lügati, Ankara: Maarif Matbaası, 1944, s. 172.

¹¹⁶ Abdullah Durmuş, İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finansman Yöntemleri, der. Hasan Hacak, **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s. 74.

¹¹⁷ Şerafettin Özsoy, a.g.e., s. 186.

¹¹⁸ İbrahim Çalışkan, İstisna' Akdinin Mahiyeti ve Unsurları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 31., 1990, s. 349-350.

1. Siparişe konu olan ürünün cins, çeşit, miktar ve diğer özelliklerinin belirtilmesi gerekmektedir.
2. Siparişe konu olan ürünün insanlar arasında cari olan bir ürün olması, örf haline gelmiş olması gerekmektedir.
3. İstisna sözleşmesinde sürenin belirtilmemiş olması gerekir. Şayet teslim süresi belirtilirse selem sözleşmesine dönüşmüş olur. Bu konuda ihtilaf vardır. Teslim süresinin belirtilmesi şart değildir diyenler de vardır.

Sözleşme yapılırken sözleşme konusu ürününün mevcut olmaması bakımından seleme benzeyen istisnanın selemden ayırt edici bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bu farklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Selem ile İstisna Arasındaki Farklar

Selem	İstisna
<ul style="list-style-type: none"> • Selem sözleşmesinin konusu olacak ürün/hizmet mevcut, doğal veya standart bir ürün/hizmetten oluşmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • İstisna sözleşmesinin konusu olacak ürün/hizmet mevcut olmayan ve standart olmayan bir ürün/hizmetten oluşmalıdır.
<ul style="list-style-type: none"> • Ürün/hizmet bedelinin tümünün peşin ödenmesi gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ürün/hizmet bedeli peşin, vadeli veya kısmi peşin şeklinde ödenebilir.
<ul style="list-style-type: none"> • Misli ürünler selem sözleşmesine konu olabilir. Misli ürünlerin tüm birimleri birbirine benzediğinden satıcı böyle bir ürünü kendisi üretmezse bile dışarıdan tedarik edebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> • İstisna sözleşmesine konu olan ürünler ise misli olmayıp, birim ücret ve özellikleri birbirinden farklı özgün ürünlerden oluşmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> • Selem sözleşmesi bağlayıcı bir sözleşme olduğundan sözleşmenin feshedilebilmesi için her iki tarafın da rızalarının alınması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> • İstisna sözleşmesinde işe başlanmadığı müddetçe sözleşmenin bağlayıcılığı olmayıp taraflardan herhangi biri sözleşmeyi feshedebilir.

Kaynak: Çürük, a.g.e., s. 59.

2.2.6. İcare (Leasing)

Kelime olarak “iş karşılığı verilen şey, amelin ivazı” gibi anlamlara gelen icare, İslam hukukunda menfaatin bir bedel karşılığında temlik edilmesi anlamına gelmektedir.¹¹⁹ Menfaat menkul bir varlık olabileceği gibi gayr-i menkul bir varlık veya emek karşılığı elde edilen ücret de olabilir. Kiralan ev, ofis, araba, tarla v.b örnek olarak gösterilebilir.

Malın Maliyeti veya Finansal Kiralama olarak da adlandırılan Leasing ise Avrupa Leasing Birliği'nin tanımına göre “ Leasing, belirli bir süre için kiralayan (leasing veren) ve kiracı (leasing alan) arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir malın mülkiyetini kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir sözleşmedir. Malın kullanımı belirli bir kira ödemesi karşılığında kiracıya bırakılmıştır.”¹²⁰ Şeklinde tanımlanmaktadır. Finansal Kiralama Kanunu'nun (FFK) 3. Maddesinde ise “Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksandan daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemi”¹²¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Kiralama süresi sonunda mülkiyeti kiracıya veren leasing sözleşmesinin özellikleri aşağıda belirtilmiştir.¹²²

- Ürünün mülkiyeti ile kullanım hakkı farklı kişilerde bulunmaktadır. Kiracı ürünün sahibi olmadığı halde kullanım hakkı elde eder.
- Kiracının yükümlülüğü, ürün sahibine sözleşmede belirtildiği tutar ve tarihlerde kira bedellerini ödemektir.

¹¹⁹ DIA, C. 21., s. 379.

¹²⁰ Murat Topuz, Finansal Kiralama Sözleşmesi, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013, s. 12.

¹²¹ “Finansal Kiralama Kanunu (FKK)”, Resmi Gazete, Tarih: 13 Aralık 2012, Sayı: 28496

¹²² Topuz, a.g.e., s. 14.

- Leasing sözleşmesi kapsamında belirtilen süre içinde ürünün kullanım hakkı mülkiyet hakkından ayrı olup bu süre sonunda sözleşme süresinin bitmesiyle ürünün kullanım hakkı malikine geçer veya kiracı ürünü piyasa değeri üzerinden ürünü satın alma opsiyonunu kullanır.
- Kiralama süresi genellikle ürünün ekonomik fayda sağlama süresiyle örtüşür.

İslami finans sisteminde bir fon kullandırım yöntemi olarak kullanılan icare yöntemi konvansiyonel finasta sözünü ettiğimiz finansal kiralama ile aynı özellikleri taşımaktadır. Farklı olarak icarede, FB' nin kiraya verdiği ürünün İslam hukukuna göre alışverişi haram bir ürün olmaması gerekmektedir. Günümüz uygulamasında icare aşağıdaki aşamalardan geçerek gerçekleşmektedir,¹²³

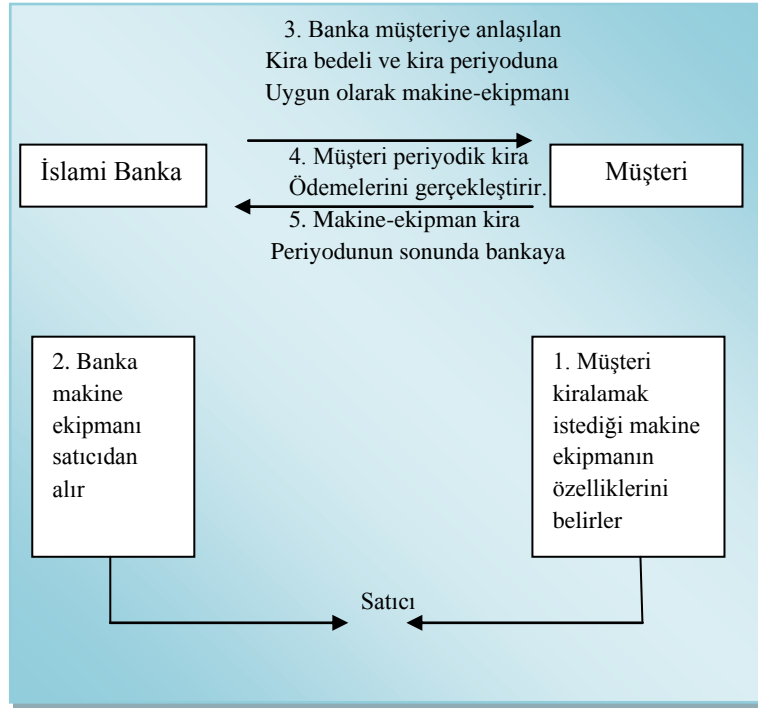
1. Müşteri ihtiyaç duyduğu ürünleri kiralamak için FB'ye başvurur. FB tarafından müşterinin başvurusu incelenir. Uygun bulunması durumunda FB ile müşteri aralarında bir kiralama sözleşmesi imzalar.
2. FB müşterisinin ihtiyaç duyduğu ürünü, bedelini peşin ödeyerek satıcıdan satın alır.
3. Satın aldığı ürünü FB müşterisine daha önce mutabık kalınan şartlarda kiraya verir.
4. Müşteri anlaşılan şartlarda kira bedellerini FB ye öder.
5. Sözleşmede belirtilmesi durumunda kiracı sembolik bir bedel ile ürünü satın alır.
6. Ayrıca ürün ile ilgili olarak sözleşmeden, mevcut ve ileride doğacak bütün masraflar kiracıya ait olup kiracı ürünü sigortalamakla yükümlüdür.¹²⁴

İcare finansmanı aşamaları aşağıdaki şekilde de gösterilmiştir.

---

¹²³ Tunç, a.g.e., s. 145-146.

¹²⁴ Bayındır, a.g.d.t., s. 118.

Şekil 10. İcare'nin İşleyişi

Kaynak: Çürük, a.g.e., s. 61.

Finansal kiralamada amaç ürünü elde etmek olduğundan bir finansman kullandırım yöntemi olarak murabahadan farklı olmamakla birlikte hem bankaya hem de müşteriye sağladığı bir takım faydalardan dolayı her ikisi tarafından da tercih edilmektedir. Banka bu yöntemle ilgili ürünün mülkiyetini elinde tutarak daha az riske girerken, müşteri de murabahaya göre hem daha uzun vadeli finansman sağlayıp hem de bir takım vergisel avantajlar elde etmektedir.

2.2.7. Teverruk

Sözlükte “paralanmak, para bulmak, nakit elde etmek” gibi anlamlara gelen Teverruk, terim olarak nakit elde etmek için vadeli alınan bir ürünün satıcısından başka birine peşin satma işlemi olarak tanımlanır.¹²⁵ Vadeli alınan ürünün satıcısından başka birine satılması özelliği teverruk’u İyne satışından farklı kılmaktadır. Yapılan teverruk işleminin geçerli olması için aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir;¹²⁶

- Murabaha işleminde geçerli olan fiki şartlar bunda da geçerli olmaktadır.

¹²⁵ Çürük, a.g.d.t., s. 43.

¹²⁶ AAOIFI, Faizsiz Bankacılık Standartları, çev. Mehmet Odabaşı ve İshak Emin Aktepe, İstanbul: TKBB Yayınları, 2012, s. 574.

- Satışı yapılacak olan emtia'nın var olduğu tespit edilmelidir.
- İlgili emtia üçüncü kişiye satılmadan önce satıcının mülkiyetine geçirilmelidir.
- Şayet bağlayıcı bir taahhütte bulunulmuşsa bu vaad tek taraflı olmalıdır.
- Sözleşme konusu altın, gümüş ve döviz olmamalıdır.
- Emtia, satıcının diğer varlıklarından tam olarak ayrılacak şekilde belirlenmelidir. Bu da emtia'nın bizzat alınması veya emtiayı belirleyen beyannamelerdeki numaraların tespitiyle olmaktadır.
- Şayet sözleşme sırasında ortada emtia yoksa, emtia'nın miktarı, numunesi ve bulunduğu yer alıcıya bildirilmelidir.
- Emtia, hakiki veya hakiki teslim imkan veren hükmi kabz ile teslim alınmalıdır. Ürünün teslim alınmasına engel teşkil eden hiçbir şart ve faaliyet bulunmamalıdır.
- Emtia, iyne satışında olduğu gibi ürünün ilk satıcısına değil mutlak suretle üçüncü bir şahsa satılmalıdır.
- Müşteri satın aldığı emtiayı ya kendisi satmalı ya da kuruluş dışında başka birini vekil tayin etmelidir.
- FFK, sattığı emtia'nın bizzat müşteri tarafından veya onun istediği bir vekil tarafından satılabileceği konusunda müşterisini bilgilendirmelidir.

Tevrük, İslami bankalar tarafından iki farklı gerekçeyle kullanılmaktadır. Bunlar, faizsiz bankaların elinde bulunan likiditelerini kısa süreli değerlendirme ihtiyaçları ile müşterilerin nakit ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Ayrıca faizsiz finans kurumları tarafından müşterilerin borçlarının yapılandırılmasında da kullanılmaktadır. Birinci ve ikinci yöntemin günümüz uygulaması aşağıdaki şekilde olmaktadır;¹²⁷

1. Yöntem

1. FB, ihtiyaç fazlası parasını başka bir bankaya yatırarak kendi nam ve hesabına emtia almasını sipariş eder.

---

¹²⁷ Tunç, a.g.e., s. 158-159.

2. İkinci banka FB'nin siparişi doğrultusunda onun adına emtia satın alır. Emtianın satın alındığı piyasa çoğunlukla Londra metal piyasası olmaktadır.
3. Emtiyayı FB adına satın alan ikinci banka belli bir kar ekleterek bu emtiayı vadeli olarak kendisine satmasını ister.
4. FB, kendisi adına alınan bu emtiayı uluslararası piyasalarda ikinci bankaya veya onun aracılığıyla üçüncü bir şahsa vadeli olarak satar.
5. FB anapara ile birlikte bu işlemde doğan kar payını da karşı bankadan tahsil eder.

2. Yöntem

1. Nakit ihtiyacı olan müşteri FB'ye müracaat ederek kendisine piyasadan emtia alması için talimat verir.
2. FB, temin ettiği emtiayı kar payını ilave ederek müşterisine vadeli satar. Buraya kadarki süreç murabaha ile benzerlik göstermektedir.
3. Müşteri sahip olduğu emtiayı kendisi peşin de satabileceği gibi FB'yi vekil tayin ederek de peşin satılmasını talep edebilir.
4. Müşteri elde ettiği bu nakit parayı alıp kullanabileceği gibi, borcuna mukabil de FB'ye ödeme yapabilir.
5. Müşteri bu işlemde doğan borcunu ise taksitler şeklinde FB'ye öder.

Teverruk, her ne kadar faizsiz bankalara ellerindeki fazla likiditeyi değerlendirme ve müşterilerinin nakit ihtiyaçlarını karşılama imkanı verse de özellikle doğrudan bir alışveriş olmaması nedeniyle eleştirilmiş ve caiziyeti konusunda üzerinde mutabık kalınamamıştır.

2.2.8. Karz-ı Hasen

Sözlükte ‘ kırpmak, ucundan kesmek ‘ gibi anlamlara gelen ‘karede’ kelimesinden türeyen Karz, ‘borç, ödünç’ anlamlarına gelmekte olup karz-ı hasen ise

faizsiz verilen borç anlamında kullanılmaktadır.¹²⁸ Terim olarak karz akdi, bir kimsenin nakit para veya misli bir malı, daha sonra kar payı, faiz veya vade farkı adı altında hiçbir suretle bir fazlalık almayıp sadece mislini almak üzere bir şahsa vermesidir. Bu şekilde ödünç verene mukriz, ödünç alana da müstakriz denir.¹²⁹

Karz-ı hasen'in, faizlerin gecelik ve hatta saatlik olarak hesaplandığı günümüz kapitalist finans sisteminde İslami finans dâhilinde uygulanıyor olması, İslam iktisadının sosyal ve yardımlaşmaya verdiği önemi göstermesi bakımından son derece önemlidir. Gerek Kur'an-ı kerimde gerekse hadislerde teşvik edilen karz işlemi sadece teşvik edilmekle kalmamış bununla ilgili borç alan ve verenin de sorumlulukları belirlenmiştir. Borç alanın niyetinin, borcunu kusursuz olarak ödemek olması gerektiği belirtilmiş ve karşı tarafa zarar vermek amacıyla borçlanmanın zulüm olduğu vurgulanmıştır. Borç vereninin de borç verdiği kişiden borcunu istemesi bir hak olarak telakki edilmiş, borçluya kolaylık göstermesi de bir erdem olarak görülmüştür.¹³⁰ Bir Karz işleminin taşınması gereken şartlar ile bununla ilgili hükümler aşağıda gösterilmiştir;¹³¹

- Karz akdi, borç ve ödünç lafızları ile bu anlama gelen her türlü söz ve fiil ile gerçekleştirilen icap ve kabul sonucunda meydana gelir.
- Borç alan ve verenin ehliyet sahibi olmaları gerekir.
- Borç verilen ürünün dinen caiz ve misli bir ürün olması gerekir.
- Borç alanın borçluluk ilişkisi devam ettiği süre içerisinde borç verene herhangi bir ürün veya hizmet vermesi caiz görülmemiştir. Daha önce süregelen ve teamül haline gelen bir mal veya menfaatin verilmesi bunun dışında tutulmuştur.
- Karz akdinde bir vadenin ileri sürülmesi caiz görülmüştür. Böyle bir durumda borç alanın vadesi gelmeden borcunu ödeme yükümlülüğü bulunmadığı gibi borç verenin de vadesi gelmeden borcunu isteme hakkı yoktur. Ancak sözleşme sırasında herhangi bir vade belirlenmediyse borçlunun borç verenin ilk talebiyle borcunu ödemesi gerekir.

¹²⁸ Mutçalı, Arapça-Türkçe Sözlük, s. 700.

¹²⁹ Ahmet Özdemir, Karz Akdi'nin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012, C: XII, S:1, s. 126.

¹³⁰ Bakara, 280-282.

¹³¹ AAOIFI, s. 412-413.

Karzın faizsiz bankacılıktaki uygulaması ise sosyal amaçlarla verilen karz-ı hasen ile üretken amaçlarla verilen karz-ı hasen olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sosyal amaçlarla verilenlere evlenme, hastalık ve eğitim için verilenler örnek olarak gösterilebilir. Üretken amacıyla verilenlere ise çeşitli alanlardaki uzmanlaşmalar için verilenler örnek olarak verilebilir.¹³² Ülkemizdeki konvansiyonel bankalarda karz işlemi çok sınırlı yapılmakta olup sadece personele karşı yapılmaktadır. Faizsiz bankalarda ise personelin yanı sıra ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere karşı yapılmakta olup geniş bir alana yayılmaktadır.¹³³ Karz, İslami finasta kısa vadeli küçük fonların temin edilmesinde kullanılmaktadır. Büyük fonlar ciddi sermaye gerektirdiğinden bir tarafın diğer tarafın sermayesiyle tek taraflı olarak kazanç sağlaması İslami finasta uygun görülmemiş ve daha önce detaylı olarak anlattığımız kar zarar ortaklığına dayanan diğer finansman modellerinin kullanılması uygun görülmüştür.¹³⁴ Karz işlemi ülkemizdeki faizsiz bankalarda genellikle üç gün süreyle çek ödemeleri, sgk ve vergi borcu ödemeleri için kullanılmaktadır.

Karz her ne kadar faizsiz bankayı birkaç günlük kar payından mahrum bıraksa da, dolaylı olarak müşteriyi çok zorlandığı bir durumda ona karşılıksız destek olunmasından bir müşteri sadakati oluşturduğundan getirisi daha fazla olmaktadır. Örnek olarak piyasada bir itibarı olan ve taahhüt işi yapmasından alacağını birkaç gün geç alacak olan bir müşterinin çekinin yazılmasına engel olmak o müşteriyle uzun soluklu olarak çalışılmasına sebep olacak ve getirisi daha büyük olacaktır. FB karz işlemi yaparken verdiği borcu zamanında geri almak için vereceği müşteriyi titizlikle seçmeli ve teminat tarafında kendini sağlama almalıdır.

---

¹³² Akın, a.g.e., s. 184.

¹³³ Uçar, a.g.e., s. 153.

¹³⁴ Emre Topoğlu, Modüler İktisat Setrükürüne Göre Ödünç İlişkisi (İslam Ekonomisinde Karz-ı Hasen Örneği), Akademik Bakış Dergisi, Ocak-Şubat 2013, S. 34., s. 9.

2.3. SİGORTACILIK SİSTEMİNDE KULLANILAN FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ

2.3.1. Sigorta Kavramı

Kelime olarak İtalyancadaki ‘‘Sicurta’’ kelimesinden türeyen Sigorta, emniyet ve güvenlik anlamlarına gelmektedir. Fransızca ‘‘Securite’’, İngilizceye ise yine aynı anlama gelen ‘‘Security’’ olarak geçmiştir. Terim olarak ise, ilerde meydana gelmesi muhtemel tehlikeden doğacak zararın giderilmesinin, önceden yapılan ödemeler karşılığında taahhüt edilip garanti altına alınmasını ifade eder.¹³⁵

Birçok farklı tanımı bulunan sigorta, Amerikan risk ve sigorta derneğinin sigorta terimleri komisyonu tarafından geliştirilen tanımına göre ‘‘ Sigorta tanımlanan kayıpların ödenmesi, kayıplarla ilgili ortaya çıkabilecek diğer maddi hasarların karşılanması ve risk ile ilişkili hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda anlaşmaya varılmış sigorta kurumlarına transfer edilmesi yolu ile tesadüfî kayıpların tek bir havuzda toplanmasıdır.’’ şeklinde tanımlanmıştır.¹³⁶ Türk ticaret kanununa göre ise, ‘‘Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin parayla ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde, tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.’’ şeklinde tanımlanmaktadır.¹³⁷

Arapçaya güven telkin etmek ve güvence vermek anlamlarına gelen ‘‘te’min’’ olarak geçen sigorta, İslam hukuku literatüründe ilk defa İbn Abidin tarafından sevkere kelimesiyle kullanılmıştır.¹³⁸ İlgili kavram, insanların gücünün yetmediği mutlak emniyet anlamında kullanılmayıp, riskin sebep olduğu tehlikenin etkisini hafifletmeye yönelik kullanılmaktadır.¹³⁹

¹³⁵ Meydan – Larousse, ‘‘ Büyük Lugat ve Ansiklopedi’’, İstanbul: Meydan Yayınevi, 1973, C: 11., s. 310.

¹³⁶ Tuğba Saka, ‘‘Sigortacılıkta Risk Yönetimi ve Aşırı Uç Değer Teorisi’’, (İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2010, s. 23.

¹³⁷ 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu(TTK), 5. Kitap (Sigorta Hukuku), madde 1263.

¹³⁸ DIA, C: 37, s. 159.

¹³⁹ Mustafa Avcı, ‘‘İslam’a Göre Sigorta’’, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1987, s. 7.

2.3.2. Sigorta Tarihçesi

Sigorta bir anlamda tehlike ve risklere karşı tedbir alıp hazırlıklı olmayı ifade ettiğinden insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir. Risklere karşı alınan bu tedbirler hukuki bir temele dayandırılıp sistematik olmadıklarından sigorta olarak değerlendirmek mümkün olmamaktadır.

Tarihte bilinen ilk sigorta yaklaşık 4000 yıl kadar önce Hammurabi Kanunlarında yer alır. Haydutların saldırılarına uğrayanların, zararlarını telafi etmeye yönelik kanunlar bu kanunda yer alır. Tarihe yazılı olarak geçen ilk sigorta sistemi ise MÖ 324 yılında, % 8 lik bir prim karşılığında köle sahiplerine kaçan kölelerinin garanti altına alınması şeklinde Rodoslu Antimenes tarafından kurulmuştur.¹⁴⁰

Günümüz sigorta sistemi ise ilk defa İtalya'da denizcilik sigortası olarak ortaya çıkmıştır. Denizcilik sigortası olarak bilinen ilk kanun metni ise 1435'te yayınlanan " Barselona Talimatnamesi"dir. Daha sonra büyük Londra yangınından sonra İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde kaza sigortaları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda hayat sigortasının ilk defa İngiltere'de ortaya çıktığı zikredilmektedir.¹⁴¹

2.3.3. İslami Finans Sisteminde Sigorta

İslami finansta sigorta konusu, hakkında İslami nas bulunmayan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistematik olarak ortaya çıkışı on dördüncü asrın başlarında olduğundan eski fakihler de bu konuda herhangi bir fikir beyanında bulunmamışlardır.¹⁴² İslam hukukçuları genel sistem anlamında zararlara karşı tedbir alınmasından dolayı sigorta sistemine ılımlı yaklaşıyorlar da, çoğunluk tarafından günümüz sigorta sistemi aşağıdaki konulardan dolayı eleştirilmiş ve İslam hukukuna uygun bulunmamıştır.

Garar

Gararın belirsizlik anlamına geldiğini daha önce ifade etmiştik. İslam hukukçularının büyük bir bölümü sigorta akitlerinde garar olduğu sonucuna

¹⁴⁰ Faruk Beşer, Sosyal Riskler Sigorta ve İslam, İstanbul: Nun Yayıncılık, 2006, s. 112.

¹⁴¹ A.g.e., s. 113.

¹⁴² M.A. Zerka ve A.M. Neccar, Terc. Hayreddin Karaman, İslam Düşüncesinde Ekonomi Banka ve Sigorta, İstanbul:İz Yayıncılık, 2003, s. 184.

varmışlardır. Klasik sigortacılık sisteminde taraflar arasında bir sözleşme imzalanmakta ve bu sözleşmenin şartları her iki taraf için de kesinlik taşımamaktadır. Bu sözleşmenin gerçekleşmesi şarta bağlandığı gibi riskin gerçekleşmesi halinde oluşacak zarar için ödenecek olan tazmin miktarı da kesin ve net değildir. Aynı şekilde bu konu da ihtilafın çıkması da muhtemeldir. Sigorta eden ile edilenin haklarının tam olarak belirtilmediğinden İslam hukukçuları tarafından uygun görülmemiştir.¹⁴³

Kumar

Klasik sigorta sistemi bir kısım İslam âlimleri tarafından kumara benzetilmiştir. Sigorta sözleşmesinin süreli olması ve bu süre sonunda söz konusu olan riskin gerçekleşmemesi ve dolayısıyla ilgili primin iade edilmeyip sigorta şirketinde kalması kumar olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde sigortalının yatırdığı primden çok daha fazlasını sigorta şirketinin de ödemesi onu zarara uğratacağından bu da kumar olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.¹⁴⁴

Faiz

İslam âlimleri arasında klasik sigorta sisteminin garar içerip kumar olduğu şeklinde bir ittifak olmasa da, günümüz sigorta şirketlerinin toplanan sigorta primlerini faizli enstrümanlarda değerlendirdikleri üzerinde fikir birliği bulunmaktadır. Dolayısıyla sigorta sistemi faizli bir sistem olarak değerlendirilmiş ve Müslümanların bu sistemi kullanmaları uygun görülmemiştir.

Kimi İslam âlimleri de yukarıdaki eleştirilere çeşitli cevaplar vererek sigortanın hakkında kesin nas bulunmamasından İslama aykırı olmadığını belirtmiş ve dinen cevaz vermişlerdir.¹⁴⁵

Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı Müslümanların sigortacılık sisteminden uzak durmaları ve nihayetinde sigortanın da günümüzde bir ihtiyaç haline gelmesi İslam âlimlerini İslama uygun bir sistem arayışına sürüklemiş ve Tekafül ortaya çıkmıştır.

---

¹⁴³ Atila Yanpar, İslami Finans, İstanbul:Scala Yayıncılık, 2015, s. 256.

¹⁴⁴ Beşer, Sosyal..., a.g.e., s. 132.

¹⁴⁵ Zerka ve Neccar, a.g.e., s. 204-216.

2.3.4. İslami Sigorta (Tekafül)

Tekafül kelime olarak ‘‘desteklemek, garanti altına almak ‘’ gibi anlamlara gelen ‘‘kafala’’ kökünden türeyen Arapça bir kelime olup ‘‘karşılıklı güvence’’ ve ‘‘ortak sorumluluk’’ gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴⁶ Terim olarak ise Tekafül, kar amacı gütmeyen bir Tekafül yöneticisi tarafından yönetilen ortak bir havuza katılımcıların katkıda bulunması ve fon tarafından korumaya alınan bir riskin gerçekleşmesi durumunda ise katılımcıya maddi yardımda bulunulmasını ifade eden İslami sigorta olarak tanımlanabilir.¹⁴⁷

Tekafül şirketlerinde, şirket sahipleri, yöneticiler ve sigorta sahipleri olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Şirket sahipleri, Tekafül şirketini kuran ve fonu başlatan kişilerdir. Bu kişiler yatırımları karşılığında fondan, fonun yaşam süresi boyunca bir ücret aldıkları gibi şirketin kar etmesi durumunda da kardan pay alabilmektedirler. Her ne kadar bu şirketlerin asıl amacı kar elde etmek olmasa da kar da ettikleri barizdir. Yöneticiler, havuzda toplanan fonları yöneten kişilerdir. Katılımcılar ise klasik sigortacılıkta poliçe sahipleri olarak adlandırılan sigorta ettirilen kişilerdir.¹⁴⁸

Tekafül sisteminde toplanan fonlar, kullanıldıkları bölgelere ve kimin tarafından nasıl değerlendirildiklerine göre çeşitli kısımlara ayrılırlar. Kullanıldığı bölgelere göre Tekafül sistemi genel olarak, Pakistan yaklaşımı olarak da adlandırılan sigorta şirketi ile Arap yaklaşımı olarak adlandırılan dayanışma sistemi şeklinde iki gruba ayrılır. Bunlardan Pakistan modeli klasik sigortacılıkla olan benzerliği ile dikkat çekmektedir. Pakistan modelinde, hayat sigortasının devamına ısrar edilmekte olup pratik işleyiş uğruna İslami prensiplerden taviz verildiği görülmektedir. Arap yaklaşımında ise sigorta şirketi yerini dayanışma şirketi almıştır. Dayanışma şirketi, adından da anlaşılacağı gibi sigortadan daha geniş bir anlam taşımaktadır. Bu şirkette toplanan fonlar ticarete işletilip elde edilen kazanç da bir kısmı şirket hissedarlarına verildikten sonra bir kısmı yedekte tutulup geri kalan kısmı da yatırımcılar arasında dağıtılmakta ve riskin meydana gelmesi durumunda havuzdan ilgili ihtiyaç karşılanmaktadır. Hem toplanan fonların faizsiz enstrümanlarda değerlendirilmesi hem de bir yardımlaşma kurumu niteliği taşımasından Arap yaklaşımının İslami finans

---

¹⁴⁶ Ahmed, a.g.e., s. 512.

¹⁴⁷ Çürük, a.g.d.t., s. 73.

¹⁴⁸ Yanpar, a.g.e., s. 260-261.

prensiplerine daha uygun olduğu söylenebilir.¹⁴⁹ Toplanan fonların nasıl değerlendirildiği bakımından da sigorta sistemini üç model altında inceleyebiliriz. Bu modeller aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.3.4.1. Mudarabe Modeli

Mudarabe, daha önce de belirttiğimiz gibi bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise emeğini ortaya koyarak oluşturdıkları bir ortaklık türüdür. Bu girişim sonucunda meydana gelen kar daha önce anlaşılan oranlarda paylaşılırken zarar girişimcinin ihmali bulunmaması durumunda sermayeden karşılanır. Emeğini ortaya koyanın da emeği heba olmuş olur.

Mudarabe'nin sigortacılıktaki uygulaması ise, bir şirketin Tekafül şirketini kurması şeklinde olur. Bu şirket fonun ilk sermayesini ortaya koyar. İlgili şirket bu fonun yönetimi için mudarabe usulü ile bir yönetim şirketiyle anlaşır. Uygulamada Tekafül şirketini kuranlar İslami bankalar ve yönetenler de İslami sigorta şirketleri olmaktadır. Klasik sigortacılıkta poliçe sahipleri olarak adlandırılan Tekafül katılımcıları yatırdıkları katkı payları ile girişime ortak olmaktadır. Ortak oldukları bu girişimin amacı karşılaştıkları olaylarda kendilerine yardım etmesidir. Örneğin mudarabe girişimi araç sahipleri için kuruldu ise katılımcıların araçlarına bir hasar gelmesi durumunda bu girişim tarafından karşılanmaktadır. Bu durumda katılımcılar sermayedar Tekafül yöneticisi girişimci durumundadır. Dolayısıyla fonun zarar etmesi durumunda yöneticinin bir ihmali bulunmaması durumunda yöneticiye bir sorumluluk binmemekte ve zarar fondan karşılanmaktadır.¹⁵⁰

3.1.4.2. Vakıf Modeli

Vakıflar, bağışlar sonucunda oluşturulan kuruluşlar olup vakfedenlerin vakıfların mal varlıkları üzerinde hiçbir sahiplikleri olmayıp sadece vakıf senedine yazılmış olma şartı ile vakfi yönetme hakları bulunmaktadır.

Vakıf modeli Tekafül sisteminde kurucular bağışta bulunarak bir vakıf kurarlar. Bu kurucular aynı zamanda katılımcılar da olabilir. Vakfi kuranlar vakfın yönetimi için de bir şirket kurarlar. Bu şirket vakfın yönetimi için bir Tekafül yöneticisi

---

¹⁴⁹ Akın, a.g.e., s. 186.

¹⁵⁰ Aly Khorshid, Islamic Insurance, Newyork: Routledge, 2004, s. 17.

ile anlaşarak bir ücret karşılığında vakfı yönetmesi için ona vekâlet verir. Katılımcılar vakfa bağışta bulunarak sisteme dâhil olurlar. Yaptıkları bağışları geri alma hakları bulunmamaktadır. Bu durumda vakıf sermayedar yönetim şirketi ise girişimci konumundadır. Ancak her ikisinin de yönetimi Tekafül şirketindedir. Toplanan fonlar İslami finans prensiplerine uygun olarak değerlendirilir. Kar edilmesi durumunda mudarabe sözleşmesine göre yönetim şirketi ile vakıf arasında paylaşılır. Katılımcıların risklere dahil olan zararları, vakfın amacı doğrultusunda vakıf fonundan karşılanır.¹⁵¹

3.1.4.3. Vekâlet Modeli

Vekâlet, bir kimsenin belli bir işi kendi yerine yapması için başka birini kendi yerine vekil tayin etmesi şeklinde tanımlanabilir. Vekâlet yöntemiyle kurulan Tekafül sisteminde katılımcılar, bir Tekafül şirketini kendi yerlerine vekil tayin etmekte ve bunun karşılığında da Tekafül şirketine belli bir ücret ödemektedirler. Diğer modellerde olduğu gibi vekâlet modelinde de katılımcıların katkılarıyla toplanan fon Tekafül şirketi tarafından İslami prensiplere uygun yatırımlarda değerlendirilir. Katılımcıların dâhil oldukları riskle ilgili bir zararın oluşması durumunda bu fondan tazmin edilir. Bütün tazminler ödendikten sonra geriye bir şey kalırsa üç şekilde değerlendirilebilir. Birincisi, kalan artı değer tamamı risk fonunda tutulmaya devam edilebilir. İkincisi, kalan değer bir kısmı yedek olarak ayrıldıktan sonra geri kalan kısmı katılımcılar arasında bölüştürülebilir. Üçüncüsü ise kalan değer bir kısmı yedek olarak ayrıldıktan sonra geri kalan katılımcılar ile Tekafül şirketi arasında bölüştürülebilir. Artan tutarın nasıl değerlendirileceği Tekafül sitemine dâhil olunmadan önce katılımcılara açıklanmak zorundadır. Diğer modellerde olduğu gibi katılım fonunda meydana gelen zarar katılımcılara ait olmaktadır. Katılımcıların bu zararları tazmin hakları olmadığı gibi katılırken böyle bu durumda zararı peşinen kabul etmektedirler.¹⁵²

Klasik sigorta ile İslami sigorta arasındaki farklar aşağıda gösterilmiştir.¹⁵³

- İslami sigorta şirketinin kuruluş amacı, yardımlaşma ve dayanışma ile toplum refahını maksimize etmek iken, klasik sigorta da amaç kar elde etmek olup şirket sahiplerinin kazançlarını maksimize etmektir.

¹⁵¹ Yanpar, a.g.e., s. 267.

¹⁵² A.g.e., s. 265.

¹⁵³ Çürük, a.g.d.t., s. 74-75.

- İslami sigortada kurallar İslami finans esaslarına göre belirlenirken, klasik sigortada devlet tarafından belirlenir.
- İslami sigortada toplanan fonların değerlendirileceği alanlar İslam'a uygunluk hassasiyetiyle belirlenirken, klasik sigorta da tamamıyla getiri odaklı belirlenir.
- Tekafülde sözleşmelerin sürelerinin bitmesi durumunda havuzdaki fon katılımcılara iade edilebileceği gibi katılımcılar tarafından teberru olarak da bağışlanabilir. Klasik sigortada ise sözleşmenin bozulması durumunda primler şirket ortaklarına aittir.
- Tekafül sigorta sisteminde fonun açığa düşmesi ve sermaye ihtiyacı doğması durumunda Tekafül fonu katılımcıları bu açığı kapatmakla yükümlü iken geleneksel sigorta da böyle bir durum söz konusu değildir.¹⁵⁴
- İslami sigorta, belli risklere maruz şahısların bu risklerin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan zararların telafisi konusunda kendi aralarında anlaşmaları üzerine bina edilmiştir. Geleneksel sigorta ise sigorta şirketi ile sigortalanan arasında bir sözleşme üzerine inşa edilmiştir.¹⁵⁵

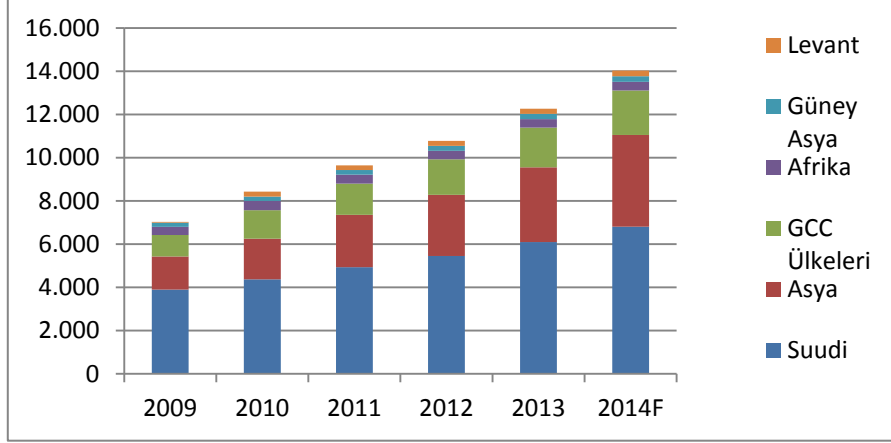
Tekafül sigorta sistemi her ne kadar Türkiye'de yaygın olan bir sigorta sistemi olmasa da Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap ülkeleri ile Malezya başta olmak üzere Asya Ülkelerinde yoğun olarak kullanılan bir sigorta sistemidir. Aşağıdaki grafik de bunu göstermektedir.

---

¹⁵⁴ Yanpar,a.g.e., s. 261.

¹⁵⁵ AAOIFI, s. 523.

Grafik 1. Bölgelere Göre Küresel Gayr-i Safi Tekafül Katkı Rakamları (Milyon Dolar)

Kaynak: Ernst & Young, Global Takafül Insights 2014, s. 7.

Yukarıdaki grafikte Suudi Arabistan, Asya Ülkeleri (Malezya, Endonezya, Bruni, Singapur ve Tayland), GCC Ülkeleri (Suudi dışındaki körfez ülkeleri, Umman, Katar, Bahreyn, Kuveyt, BAE v.s), Afrika, Güney Asya ve Levant (Lübnan ile Filistin) ülkelerinin 2009 ile 2014 yılları arasındaki Tekafül katılımları gösterilmiştir. 2009 da katılım 7 milyar \$ civarında iken bu rakamın 2013 yılında 12 milyar \$ seviyelerine çıktığı görülmektedir. 2014 yılı için beklenti ise 14 milyar \$ seviyelerindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERMAYE PİYASALARINDA KULLANILAN FAİZSİZ FİNANS TEKNİKLERİ

3.1. İSLAMİ HİSSE SENETLERİ

Finansal piyasaların çok önemli bir bölümü hisse senetleri piyasalarından oluşmaktadır. Tüm ekonomiler için hayati öneme sahip olan hisse senetleri, anonim ortaklıklar tarafından çıkarılan, sermayeye ortak olma anlamına gelen ve yasal düzenlemelerle şekillenen kıymetli evrakları ifade etmektedir.¹⁵⁶ Ülkelerin büyük şirketlerinin paylarının alınıp satıldığı bu piyasalar, aynı zamanda bu şirketlerin değerlerinin ölçüldüğü bir mekanizma niteliğindedir. Ülkelerin ekonomik büyüklüklerinin ölçümü için de aynı şekilde bir ölçüt niteliği taşımaktadır. Sermaye hareketlerinin uluslararası dolaşımını kolaylaştıran bu piyasalar, işletmelerin fon ihtiyaçlarını uluslararası arenadan sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.

İslami hisse senetleri, İslami kaidelere uygun faaliyette bulunan şirketlerin ortaklık paylarını ifade etmektedir. Bir şirketin bu kapsama alınması için, İslam tarafından yasaklanan alkol, silah, tütün, domuz ve pornografi gibi ürünlerin ticaretini yapmaması, şans oyunları ve faizden getiri elde etmemesi gerekmektedir.¹⁵⁷

İslami sermaye piyasalarının başlangıcı 1983 yılında Malezya’da Bank Islam Malaysia Berhad tarafından çıkarılan İslami hisse senetlerine dayanmaktadır. Malezya, İslami hisse senetleri piyasaları konusunda 1990’lı yıllara gelindiğinde büyük bir gelişme kaydetmiş ve Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu tarafından bu konuda geçerli bir dizi İslami hisse senedi oluşturulmuştur.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ Ali Aba, ‘‘İslam Hukukunda Borsa’’(Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 1996, s. 47.

¹⁵⁷ Çürük, a.g.d.t., s. 100.

¹⁵⁸ Simon Archer ve Rifaat Ahmed Abdel Karim, Islamic Finance, Singapore: John Willey & Sons, 2007, s. 283-285.

İslami finans bir bütün olarak düşünülduğünde hisse senedi, uygunluk bakımından aşağıdaki özelliklerden dolayı öncelikle tercih edilmesi gereken bir yatırım aracı olduğu anlaşılmaktadır.

- Hisse senedine yatırımda, faaliyette bulunan bir işletmeye ortak olma söz konusudur.
- Hisse senedine yapılan yatırımda kar elde etmek, ortak olunan işletmenin kar etmesine bağlıdır.
- Yatırımcı riske ortak olduğundan zarar etme ihtimali de her zaman vardır.
- Hisse senedi yatırımında, İslami finansın temelini oluşturan kar zarar ortaklığı söz konusudur.

Yatırım yapılacak olan şirketin faaliyetlerinin İslami finansa uygun olması gerekliliği yatırımcıyı şirket faaliyetleri hakkında detaylı bilgi sahibi olmasını gerektirmektedir. Böyle detaylı bir bilgiye bireysel yatırımcının yanı sıra kurumsal yatırımcının da ulaşması son derece zahmetli olup ciddi manada zaman almaktadır. Kaldı ki faaliyet alanları da devamlı değişebileceklerinden bir takip gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Saydığımız bu nedenler İslami endekslerin ortaya çıkmasını zaruri hale getirmiştir.

3.2. İSLAMİ ENDEKSLER

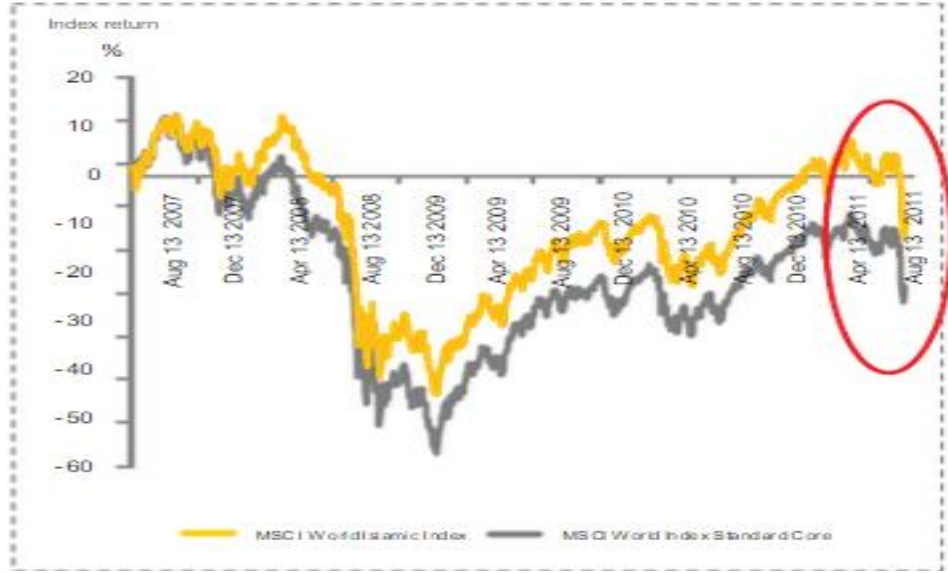
Endeks, genel anlamda organize olmuş veya olmamış finansal piyasalarda veya her ikisinde birden alınıp satılabilen birden çok menkul kıymet veya emtianın fiyatlarından yola çıkarak istatistiksel veriler aracılığıyla hesaplanması şeklinde tanımlanabilir.¹⁵⁹ İslami endeksler ise yukarıda sözünü ettiğimiz İslami finans esaslarına uygun faaliyette bulunan bir grup şirketin menkul kıymet hareketlerinin izlendiği endeks şeklinde açıklanabilir.

Aşağıdaki Şekil 11’de MSCI (Morgan Stanley Capital Index) tarafından yayınlanan konvansiyonel ve İslami endekslerin 2007-2011 yılları arasındaki getiri grafiği gösterilmiştir. Her ne kadar her iki endeks de bir birine paralel hareket etmiş olsa da hemen hemen bütün dönemlerde İslami endeks daha fazla getiri sağlamıştır. Grafikte dikkat çeken bir diğer husus ise küresel finansal krizin yaşandığı 2008-2011

---

¹⁵⁹ AAOIFI, s. 543.

yılları arasında her iki endeksin de zarar etmiş olmasıdır. İslami endeksin geleneksel endekse göre nispeten daha az zarar etmiş olması İslami endekslerin yapılarının sağlamlığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Şekil 11. İslami ve Konvansiyonel Endeksler

Kaynak: Ernst&Young, The Islamic Funds&Investments Report 2011, s. 12.

Hisse senetlerinin izlenmesinin meşru görülmesiyle birlikte ilk İslami hisse senedi endeksi 1996'da Malezya'da RHB Unit Trust Management tarafından yayınlanmıştır.¹⁶⁰ İlk İslami büyük endeks ise Dow Jones İslamic Market Indexes (DJIM) 1999'da oluşturulmuştur.¹⁶¹ Günümüzde aşağıda kısaca belli başlı olanlarına değineceğimiz birçok İslami endeks bulunmaktadır.

3.2.1. Dow Jones İslami Endeksleri

İslami sermaye piyasalarının ilk büyük endeksi olan DJIM'nin (Dow Jones Islamic Market), İslami endekslerin gelişip kurumsallaşmasına çok büyük katkısı olmuştur. Dünyada birçok ülke borsalarında Dow Jones İslami endeksi bulunmaktadır. Dow Jones bu endeksleri oluştururken hisseler arası iki türlü bir filtrelemeden geçirerek oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi faaliyet alanıyla ilgili bir filtrelemedir. Bu aşamada faaliyet alanı İslami finansa uygun olmayan alkol, domuz ürünleri, konvansiyonel faize dayalı ürünler, pornografik içerikli ürünler, tütün, silah ve kumar gibi endüstrilerden

¹⁶⁰ Çürük, a.g.d.t., s. 103.

¹⁶¹ Ahmed, a.g.e., s. 396.

oluşan hisseler elenir. İkinci aşamada ise elemeyen geçen şirketlerin finansal tablolarının faizle ilgili bir filtrelemeden geçmesi şeklinde olur. Bu filtreleme unsurları Dow Jones'ın dünyanın çeşitli ülkelerinden İslami finans konusunda uzman âlimlerden oluşan beş kişilik bir danışma kurulu tarafından belirlenmektedir. Danışma kurulunun oluşturduğu rasyolara yönelik bu filtrelemenin amacı temel geliri faize dayalı olan ile olmayan işletmeleri ayırt etmektir. Aşağıda belirtilen bu rasyoların %33'ün altında olmaması gerekmektedir.¹⁶²

- Şirketin faizli toplam borcunun, şirketin 24 aylık piyasa tarafından belirlenen şirket öz sermaye değerine oranı,
- Şirketin nakit ve faizli menkul kıymet varlıklarının toplamı, şirketin 24 aylık piyasa tarafından belirlenen şirket öz sermaye değerine oranı,
- Şirket alacaklar hesabının toplamı, şirketin 24 aylık piyasa tarafından belirlenen şirket öz sermaye değerine oranı.

Beli periyotlarla bu filtrelemeler yapılmakta olup daha önce endekse alınan bazı hisseler de tekrar çıkarılabilmektedir. Aşağıdaki tabloda Borsa İstanbul'da yer alan Dow Jones Türkiye İslami Endeks Hisseleri gösterilmiştir.

Tablo 3. Dow Jones Türkiye İslami Endekste Yer Alan Hisseler

09.Mar.15		Asgari İşlem Birimi Kompozisyonu / ETF Unit Composition				
Hisse / Stock	ISIN Kodu / Code	Şirket İsmi / Company Name	Lot	Fiyat / Price	Tutar / Amount	Oran / Ratio
1	AKCNS	TRAAKNS91F3 Akcansa Cimento Sanayi ve Ticaret A.S.	143	17.05	2.438.15	1.55
2	AKSA	TRAAKSAW91E1 Albaraka Turk Katilim Bankasi A.S.	277	9.51	2.634.27	1.68
3	ALBRK	TREALBK00011 Aygaz A.S.	1,155	1.77	2,044.35	1.30
4	AYGAZ	TRAAAYGAZ91E0 BIM Birlesik Magazalar A.S.	321	9.71	3,116.91	1.99
5	BIMSA	TREBIMM00018 Coca-Cola Icecek Sanayi A.S.	812	45.80	37,189.60	23.70
6	CIMSA	TRACIMSA91F9 Cimsa Cimento Sanayi ve Ticaret A.S.	173	16.85	2,915.05	1.86
7	CCOLA	TRECOLA00011 Dogus Gayrimenkul Yatirim Ortakligi A.S.	272	46.65	12,688.80	8.09
8	ENKAI	TREENKA00011 Enka Insaat ve Sanayi A.S.	3,852	4.95	19,067.40	12.15
9	FROTO	TRAOTOSN91H6 Ford Otomotiv Sanayii A.S.	262	33.00	8,646.00	5.51
10	GOODY	TRAGOODY91E9 Goltas Goller Bolgesi Cimento Sanayi ve Ticar	10	76.10	761.00	0.48
11	KONYA	TRAKONYA91F6 Koza Altin Isletmeleri A.S.	3	296.50	889.50	0.57
12	KOZAL	TREKOAL00014 Nuh Cimento Sanayi A.S.	163	23.15	3,773.45	2.40
13	NUHCM	TRANUHCM91F0 Panora Gayrimenkul Yatirim Ortakligi A.S.	214	10.50	2,247.00	1.43
14	PAGYO	TREPGY00013 Petkim Petrokimya Holding A.S.	176	4.45	783.20	0.50
15	PETKM	TRAPETKM91E0 Pinar Sut Mamulleri Sanayii A.S.	1,391	3.66	5,091.06	3.24
16	PNSUT	TRAPNSUT91A5 Turkcell Iletisim Hizmetleri A.S.	63	23.85	1,502.55	0.96
17	TKNSA	TRETKNO00010 Turk Telekomunikasyon A.S.	94	8.11	762.34	0.49
18	TTRAK	TRETRK00010 Turk Traktor ve Ziraat Makineleri A.S.	48	79.75	3,828.00	2.44
19	TCELL	TRATCELL91M1 Vakif Gayrimenkul Yatirim Ortakligi A.S.	2,746	12.65	34,736.90	22.13
20	ULKER	TREULKR00015 Ülker Bisküvi Sanayi Aş.	622	18.55	11,538.10	7.35
NAKİT/CASH		Nakit Bilesen/Cash Component	279	1.00	279.34	0.18
TOPLAM/TOTAL		Asgari Birim Tutarı/ETF Unit Amount	10,000	15.69	156,932.97	100.00

Kaynak: Asgari İşlem Birimi Kompozisyonu, www.djimtr.com/icerik/composition.htm
Erişim Tarihi: 09.03.2

¹⁶² İslami Finansa Uyum Şartları, www.djindexes.com/islamicmarket, Erişim Tarihi: 15.05.2015

3.2.2. Standard & Poors İslami Endeksleri

Standart&Poors İslami endeksi 2006 yılında yayınlanmaya başlamış olup mevcut, S&P 500 Shariah, S&P Pan Asia Shariah, S&P Japan 500 Shariah, S&P GCC Shariah Composite gibi birçok İslami endeksi bulunmaktadır.¹⁶³

S&P'nin hisse senetlerini filtreleme süreci de Dow Jones'a benzemektedir. Dow Jonestan farklı olarak sağlık ve teknoloji sektörlerinde faaliyet gösterip klonlama ile ilgilenen şirketlerin de hisseleri kabul edilmemektedir. Ayrıca körfez bölgeleri dışında kalan ülkelerin medya ve reklam alanında faaliyet gösteren şirketlerin hisseleri de bu endekslerin dışında tutulmaktadır.¹⁶⁴ Bu anlamda faaliyet alanları ile ilgi olarak S&P'nin çemberi biraz daha daraltıp titiz davrandığı söylenebilir.

3.2.3. SAC İslami Endeksleri

Malezyada SAC (Shariah Advisory Council) tarafından 1996 yılında oluşturulan bu endeks ilk İslami endeks olma özelliği taşımaktadır. Diğer endekslerde olduğu gibi bunda bir takım filtreleme kriterleri ortaya konmuştur. SAC tarafından oluşturulan bu kriterler birçok başka endeks için de örnek teşkil etmiştir. Bu kriterler, ilgili şirketin faaliyet alanının İslam'a uygun olmayan sektörlerde olmaması, şirket hakkında genel algının olumlu olması ve şirketin ana faaliyet alanının toplum yararına olan bir faaliyet alanı olması şeklinde özetlenebilir.¹⁶⁵ Bazı endekslerin filtreleme kriterlerinin yer aldığı tablo aşağıda verilmiştir.

---

¹⁶³ Standard & Poors İslami Endeksleri, www.standardandpoors.com, Erişim Tarihi: 14.01.2015

¹⁶⁴ Yanpar, a.g.e., s. 192.

¹⁶⁵ A.g.e., s. 192.

Tablo 4. İslami Endekslerin Filtreleme Kriterleri

İzleme kriterleri	Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu (Securities Commission of Malaysia)	Dow Jones Islamic Market Index	FTSE ve Yasaar Research Inc.	MSCI Global Islamic Indices
Şirket faaliyetlerinin izlenmesi	Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez; -faize dayalı işlemler -kumar ve şans oyunları -helal olmayan ürünlerin üretimi veya satışı -geleneksel sigorta -İslam hukukuna uygun düşmeyen eğlence faaliyetleri -İslam hukukuna uygun olmayan menkul kıymetlere yatırım -İslam hukukuna uygun düşmeyen diğer faaliyetler.	Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez; -alkol, -tütün, -domuz ve ürünleri, -geleneksel finans hizmetleri (bankacılık, sigortacılık) -silah ve savunma, eğlence (otel, gazino, kumar, sinema, pornografi, müzik vb.)	Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez; -faiz içeren yatırımlar, forward döviz işlemleri, -alkol ve tütün ürünlerinin üretimi ve dağıtımı, oyun ve kumar, -silah ve savunmaya ilişkin ürünlerin üretimi ve dağıtımı, -domuz ve ürünleri, geleneksel bankacılık, sigortacılık ve diğer faiz-tabanlı finansal hizmetler, -pornografik materyaller, "Yasaar Shariah Board" tarafından tesbit edilen İslam hukukuna uygun düşmeyen diğer faaliyetler.	Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez; -alkol, -tütün, -domuz ve ürünleri, -finansal hizmetler, -savunma/silah, -müzik, -oteller, -sinema, -yetişkin eğlence faaliyetleri.
İzin verilen ve verilmeyen faaliyetlerin karşımı veya finansal rasyolar ile ilgili kriterler	Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır; - İslam hukunda açıkça yasaklanan faaliyetlerden %5'ten fazla geliri sağlayan , -%10'dan fazla faiz geliri olan, -İslam hukukuna uygun olmayan kira gelirlerinin %20'den fazla olması, -genel olarak uygun kabul edilmekle birlikte unsurları uygunluk düzeyini etkileyebilecek faaliyetlerin katkısının %25'i aşması.	Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır; -şirketin borç oranının şirketin 12 aylık ortalama piyasa değerine oranının %33'ü aşması, - şirketin nakit ve faiz içeren menkullerinin 12 aylık ortalama piyasa değerine oranının %33'ü aşması, -şirket alacaklarının toplam varlıkların %45'i aşması.	Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır; -borç/toplam aktif oranının %33'ü aşması, -nakit ve faiz içeren varlıkların %33'ü aşması, -şirket alacakları ve nakitin %50'yi aşması, -toplam faiz ve haram faaliyetlerden elde edilen gelirlerin %5'i aşması.	Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır; -borç/toplam aktif oranının %33.33'ü aşması, -nakit ve faiz içeren varlıkların %33.33'ü aşması, -şirket alacakları ve nakitin %33.33'ü aşması.

Kaynak: Çürük, a.g.e., s. 104.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi bütün endeksler alkol, tütün, domuz eti ve ürünleri, konvansiyonel finansal hizmetler, silah, kumar ve müstehcen içerikli ürün faaliyetlerini yapan şirketleri endeks dışında tutmuşlardır. Diğer taraftan varlıkların faizle ilgili olan kısmının finansal rasyolar aracılığı ile filtrelenmesi konusunda standart kriterler bulunmayıp farklı yaklaşımlar mevcuttur.

3.3. İSLAMİ YATIRIM FONLARI

Yatırım fonları, genel anlamda küçük tutardaki tasarrufların finansal piyasalara organize bir şekilde kanalize edilmesini sağlayan finansal kurumlar olarak

tanımlanabilir.¹⁶⁶ Bu anlamda yatırım fonları, kendi bünyesinde birçok yatırım aracını bulduran bir menkul kıymet olarak değerlendirilebilir. Tablo 5.'te 2010-2014/3 yılları arası dünyadaki yatırım fonlarının portföy değeri gösterilmiştir. Toplam yatırım fon büyüklüğünün 2014 yılı 3. Çeyrek itibariyle 31 trilyon doları aştığı görülmektedir.

Tablo 5. Dünya Yatırım Fonları Portföy Değeri (Milyon Dolar)

	2010	2011	2012	2013/3	2013/4	2014/1	2014/2	2014/3
Dünya	24.709.854	23.795.808	26.835.850	28.877.513	30.030.312	30.830.623	32.001.054	31.315.091
Amerika	13.597.527	13.529.258	15.138.443	16.463.572	17.156.410	17.439.214	18.029.081	17.818.766
Avrupa	7.903.389	7.220.298	8.230.059	8.944.659	9.374.830	9.720.856	10.091.758	9.715.781
Türkiye	19.545	14.048	16.478	15.101	14.078	13.214	15.255	14.678
Asya ve Pasifik	3.067.323	2.921.276	3.322.198	3.326.823	3.356.204	3.524.486	3.725.868	3.636.276
Afrika	141.615	124.976	145.150	142.459	142.868	146.067	154.347	144.268

Kaynak: Investment Company Institute (ICI), Worldwide Mutual Fund Market Data, Third Quarter 2014

İslami yatırım fonları, klasik yatırım fonlarıyla aynı özelliklere sahip olmakla birlikte yönetim ve hukuki yapılarının İslam hukuku esaslarına uygun olması ile yatırım yapılan enstrümanların İslami esaslara uygun olması bakımından klasik yatırım fonlarından ayrılmaktadır.¹⁶⁷ İlk İslami yatırım fonu cami finansmanı için 1986 da Kuzey Amerika İslami Vakfı tarafından Hindistan'da kurulmuştur. 1990'lı yıllarda İslami yatırım fonları dünyanın her tarafında yaygınlaşmıştır. 2002 yılının sonuna gelindiğinde fonların büyük bir çoğunluğu Ortadoğu'da olmak üzere Amerika, Asya ve Avrupa'da 5 milyar dolar civarında 105 İslami fon oluşturulmuştur.¹⁶⁸

İslami fonların dünyadaki büyüklükleri aşağıdaki Grafik 2.'de gösterilmiştir. Fon büyüklüklerinin 2008'de Global Finansal Krizle birlikte küçülmüş, bu küçülme 2009 Dubai Finansal Kriziyle devam etmiştir. 2010 da tekrar büyümeye geçmiş ancak 2011 Arap Baharı ve 2012 Euro Bölgesi Krizleri dolayısıyla tekrar düşüşe geçmiştir.

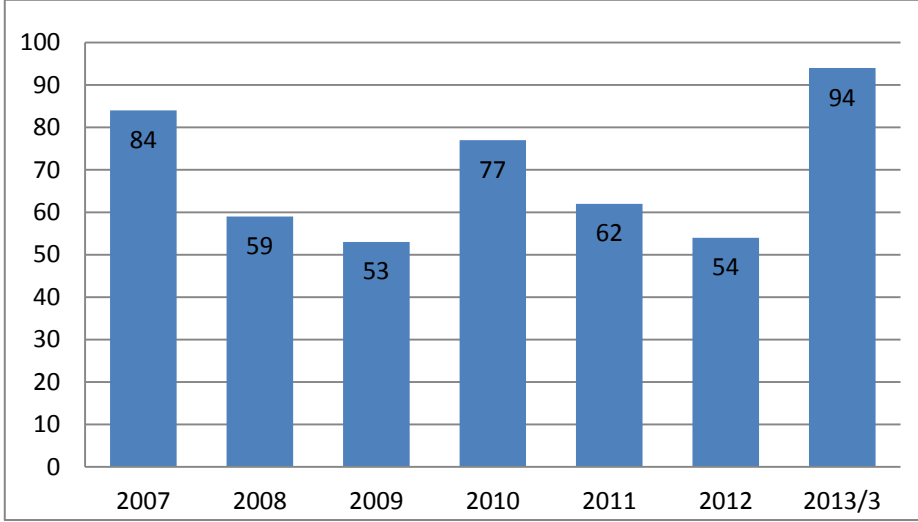
¹⁶⁶ Onur Gözbaşı, "Borsa Yatırım Fonları-Performans Değerlendirmesi ve Analizi" (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Kayseri, 2010, s. 11.

¹⁶⁷ Hassan ve Lewis, a.g.e., s. 260.

¹⁶⁸ Çürük, a.g.d.t., s. 101.

2013/3'te çok hızlı rekor bir büyüme ile 54 milyar dolardan 94 milyar dolara çıkarak %90 civarında bir büyüme sergilemiştir.

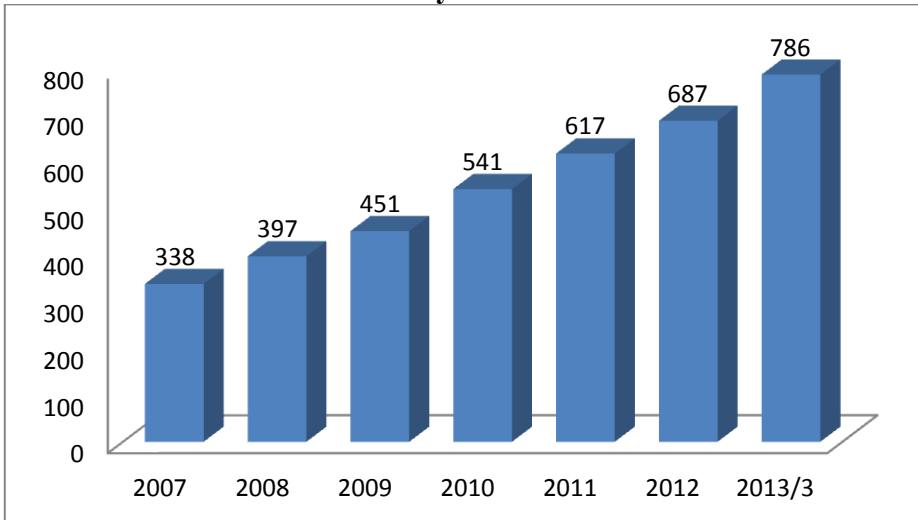
Grafik 2. Küresel İslami Fon Hacmi (Milyar Dolar)

Kaynak: Thomson Reuters, Global Islamic Asset Management Report 2013, s. 15.

Grafik 3.'de İslami fonların yıllar itibariyle sayıları verilmiştir. Sayı olarak İslami fonlar hacme paralel gitmeyip sürekli bir artış eğiliminde olmuşlardır. Kriz dönemlerinde de fon sayılarının artması, fon çıkarılma noktasında sürekli gayret içinde olduğu ancak kriz dolayısıyla çıkarılan fonların fazla rağbet görmemesinden hacimsel olarak düşük kaldıkları söylenebilir.

Grafik 3. Küresel İslami Fon Sayısı

Kaynak: Thomson Reuters, Global Islamic Asset Management Report 2013, s. 1

3.4. SUKUK (İSLAMİ TAHVİL)

Sukuk, kelime olarak Arapçadaki ‘‘sakk’’ kelimesinin çoğulu olup sertifika, vesika, tahvil gibi anlamalara gelmektedir. Arapçada bono ve tahviller için ‘‘Senet’’ kelimesi kullanılırken, İslami tahvil için ‘‘Sukuk’’ kelimesi kullanılmaktadır. Terim olarak ise, finansman sağlamak için İslami finans esaslarına göre çıkarılan menkul kıymet şeklinde tanımlanabilir.¹⁶⁹ Sukuk, mevcut mal, menfaat, belirli bir proje veya hususi bir yatırım faaliyeti olan varlıklar üzerindeki mülkiyet hakkını ifade etmektedir.¹⁷⁰

Emek – sermaye ortaklığı esaslarına göre ihraç edilen tahvillere ‘‘mukarada tahvili’’ veya ‘‘mudarabe tahvili’’ denmektedir. Bu tahvil çeşidi Türkiye mevzuatına ilk olarak 1984 yılında Albaraka Türk A.Ş.’nin ilk ana sözleşmesi ile girmiş ancak uygulama alanı bulamamasından çıkarılıp daha sonraki ana sözleşmeye alınmamıştır.¹⁷¹ Gelişen konvansiyonel finans enstrümanlarının yanında İslami finanstaki yatırım ve finansman ürün azlığı İslami finans kurumlarını bu alanla ilgili araştırmalara yöneltmiştir. Bu kapsamda İslam Konferansı Örgütü’nün Fıkıh Akademisi 1988 yılında Sukuk kavramını meşru kabul etmiştir. Bunun sonucunda ilk Sukuk Malezya’da 1990 yılında Malezya para birimi cinsinde yapancı sermayeli Shell Malezya tarafından çıkarıldı. Sukuk, Bahreyn merkez bankası tarafından 2001 yılında, 100 milyon Amerikan doları tutarında, 5 yıl vadeli kiralama dayalı olarak çıkarılan Sukuk ile dünya finans piyasalarına çıkmış oldu.¹⁷²

Sukuk, Türkiye sermaye piyasalarına yasal düzenlemelerden dolayı çok geç girmiştir. SPK (Sermaye Piyasası Kurumu) tarafından Seri No: III No: 43 sayılı ‘‘ Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ’’ tebliği ile yasal bir zemine oturtulmuş ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından 2010

---

¹⁶⁹ Muaz Güngören, ‘‘ Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği, (Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011, s. 95.

¹⁷⁰ AAOIFI, s. 370.

¹⁷¹ Hamdi Döndüren, Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri, der. Hasan Hacak, **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s. 242.

¹⁷² Necdet Şensoy, İslami Kurallara Uygun Finansal Sistem Bağlamında Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Uygulamaları, der. Halit Çalış, **Fikhi Açısından Finans ve Altın İşlemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012, s. 334-335.

yılında ilk Sukuk ihracı gerçekleşmiştir.¹⁷³ Akabinde tebliğde değişikliğe gidilmiş ve 2013 yılında Seri No: III, No: 43 sayılı tebliğ yürürlükten kaldırılarak III-61.1. sayılı tebliğ yürürlüğe alınmıştır. Sukuk, duruma bağlı olarak ikincil piyasalarda da alınıp satılabilmektedir. Varlığa dayalı çıkarılan Sukuk sertifikasına sahip kişi bunu satarak nakde döndürebilir. Ancak borca dayalı olarak çıkarılan Sukuk, temelinde bir varlık değil de alım satım yani borç söz konusu olduğundan ikincil piyasalarda alışverişi İslami finans esasları uyarınca uygun görülmemiştir.¹⁷⁴

İslami bankacılıkta kullanılan fon kaynak ve kullandırma teknikleri konvansiyonel bankacılıktaki fon kaynak ve kullandırma tekniklerine benzetilip onlarla kıyaslandıkları gibi Sukuk da bono ve tahvile alternatif olarak çıkan bir İslami finans ürünü olduğundan onlarla kıyaslanmaktadır. Sukuk bir menkul kıymet olması ve borsalarda kote edilip işlem görmesi bakımından her ne kadar tahvile benzese de birçok alanda da farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temelinde Sukuk'un bir İslami finans enstrümanı olması nedeniyle ortaklığa dayanması tahvilin ise faize dayanması olduğu söylenebilir. Sukuk ile tahvil arasındaki farklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Sukuk ile Tahvil Arasındaki Farklar

Faktörler	Sukuk	Tahvil
Sahiplik	Dayanaklar varlıklar üzerinde sahiplik hakkı verir	Tahviller, herhangi bir varlığa veya işletmeye ilişkin sahiplik hakkı vermezler. Doğrudan borçluluk ilişkisi kurarlar
Yatırım Kriterleri	Dayanak varlıkların veya yatırımların şeriat kurallarına uyumlu olması gerekir.	Tahvillerle ilgili bir yatırım sınırlaması bulunmamaktadır.
İhraç Birimi	Her Sukuk dayanak varlığa ait belli oranda bir payı temsil eder.	Her tahvil bir borcun belli bir payını temsil eder.

¹⁷³ Hakan Aslan, ‘‘ Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası için Öneriler, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s. 97.

¹⁷⁴ Tunç, a.g.e., s. 157.

Tablo 6. Devam

	iştirak sağlar. Anapara garantisizdir.	Anapara garanti edilmiştir.
Masraflar	Dayanak varlıkla ilgili giderlerden etkilenir. Yüksek giderler getiriye düşürür.	Masraflarla bağlantısı yoktur.

Kaynak : Yanpar, a.g.e., s. 214.

İslami finansın yıllık % 30-35 büyüme oranı ile en fazla büyüyen ürünlerinden biri Sukuktur.¹⁷⁵ Sukukun, İslami bankacılıktaki fon kullandırma tekniklerine bağlı olarak daha sonra detaylı olarak değineceğimiz birçok çeşidi bulunmaktadır. Bu türlerin farklı özellikleri olması yanı sıra tüm türlerin ortak özellikleri de bulunmaktadır. Bu özellikler aşağıda sıralanmıştır;¹⁷⁶

- Sukuklar, satın alanın adına veya hamiline temsil ettikleri haklar ve yükümlülüklerle ilgili yetkinin ispatı için birbirine eşit değerlerde ihraç edilirler.
- Sukuklar, mevcut mal, hizmet veya karma olarak her ikisine alınan pay oranında sahip olmayı sağlayan ve ortaklığı temsil eden sertifikalardır. İhraç eden tarafın zimmetindeki alacaklarını temsil etmezler.
- Sukuklar, İslam hukukunun onayladığı bir sözleşmeye göre ihraç edilirler. İhracın bütün aşamalarında İslam hukuku esasları dikkate alınır.
- Sukuk sertifikalarını alanlar arz sırasında hazırlanan sözleşmeye göre ilgili varlığın gelir veya giderine aldıkları pay oranında katlanacaklarını kabul ederler.

Uygulamada yeni bir projeye finansman sağlamak, mevcut bir projeyi geliştirmek veya ticari faaliyetlerin finansmanı için Sukuk ihraçları yapılmaktadır. Sukuk ihracında beş taraf bulunmaktadır. Bunlar; fon ihtiyacı olan devlet veya şirketler, SPV (Special Purpose Vehicle) veya VKŞ (Varlık Kiralama Şirketi) olarak adlandırılan fon ihtiyacı olanlar ile yatırımcılar arasındaki bağlantıyı kuran tüzel kişilikler, yatırımcılar, Şer'i kurul ve Trustee olarak adlandırılan SPV yöneticileridir.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Çürük, a.g.d.t., s. 106.

¹⁷⁶ AAOIFI, s. 374-375.

¹⁷⁷ Yanpar, a.g.e., s. 210.

Sukuk ihraç süreci, menkulleştirilecek varlığın hisseleri daha çok fon ihtiyacı olan tarafından kurulan SPV' ye aktarılması ile başlar. İslam hukuku prensipleri gereği bu aktarılma satış şeklinde olmalıdır. Yani gerçek anlamda sözü edilen varlık SPV şirketine geçmelidir. SPV şirketi ilgili varlığı menkulleştirerek ihracını gerçekleştirir. İhraç edilen Sukuklardan alan yatırımcılar aldıkları pay oranında SPV şirketine ödemede bulunur. SPV şirketi ilgili varlığı satın alırken ana şirkete borçlandığından aldığı sukuk ihraç bedelleriyle ana şirkete olan borcunu öder. SPV şirketi ilgili varlığın tasarruf hakkını elinde tutar. Kendisi işletebileceği gibi kiraya da verebilir. SPV şirketi işletme veya kiraya verme sonucu elde ettiği karı payları oranında belirlenen süre sonunda Sukuk sahipleri ile paylaşır. Bunun sonucunda ana kuruluş projesi için finansman elde ederken yatırımcılar da kuruluşun yatırımına ortak olarak faizsiz kazanç elde ederek tasarruflarını değerlendirebilmekteler.¹⁷⁸

Sukuk ihracı İslami finansın hemen hemen bütün fon kullandırma yöntemlerine uygulanabilir. Sukuk, kullanıldığı alana ve dayanağa göre birçok kısma ayrılabilir. Dayanak olarak varlık, proje ve bilanço endeksli olarak üç ana grup altında ele alınabilir. Varlığa dayalı sukuk, çeşitli varlıkların kazanç haklarının yatırımcılara satılması şeklinde işlemektedir. Malezya hükümetinin 2002 yılında ihraç ettiği 600 milyon dolarlık icara sukuku buna örnek olarak gösterilebilir. Proje endeksli sukuk, özel bir projenin finansmanı için ihraç edilen sukukları kapsamaktadır. Katar hükümetinin 2003 yılında Doha'daki Hamad Medikal Merkezi'nin inşaatı için ihraç ettiği icara sukuku buna örnek olarak gösterilebilir. Bilanço endeksli sukuk ise bilançoya dayalı olarak birden çok projenin finansmanı için ihraç edilen sukukları kapsamaktadır. Bankaların müşterilerinin projelerinin finansmanı için sukuk ihraç etmeleri buna örnek olarak gösterilebilir.¹⁷⁹

Tedavül kabiliyetine göre ikincil piyasası olan ve olmayan şeklinde de sınıflandırılabilir. İcare, mudarabe ve müşareke sukukları ikincil piyasası olana; murabaha, selem ve istisna sukukları da ikincil piyasası olmayan Sukuka örnek verilebilir.¹⁸⁰

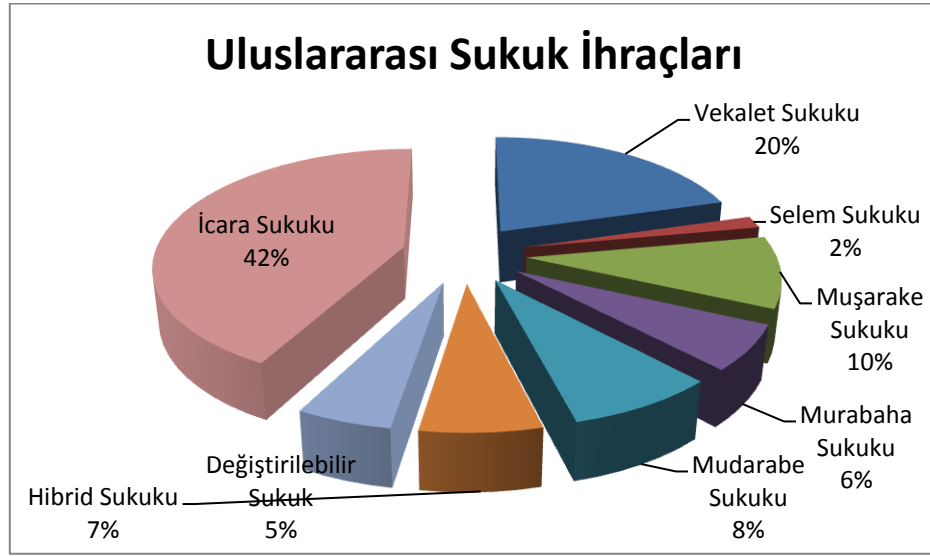
---

¹⁷⁸ Tunç, a.g.e., s. 154.

¹⁷⁹ Aslan, a.g.y.l.t., s. 63-64.

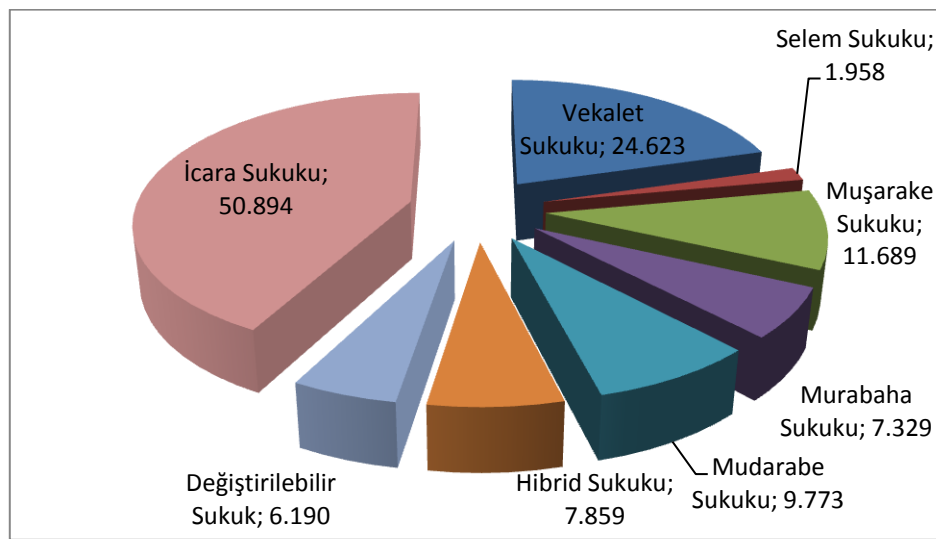
¹⁸⁰ Aytakin Karahan, "Sukukun Finansal Sistemdeki Rolü, Önemi, Muhasebesi ve Türkiye Uygulamaları", (İstanbul Ticaret Üniv. Sosyal Bilimler Ens. İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2014, s. 72.

Kullanıldığı alana bağlı olarak da sukuk bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Bu sukuk türleri genellikle İslami bankacılıkta kullanılan fon kullandırma teknikleri sözleşme isimleriyle isimlendirilmektedirler. Aşağıdaki şekilde çeşitlere göre uluslararası Sukuk ihraç oranları verilmiştir. Görüldüğü gibi yapılan ihraçların neredeyse yarısı icara sözleşmelerinden oluşmaktadır.

Şekil 12. Çeşitlere Göre Uluslararası Sukuk İhraç Yüzdeleri (2001-2014 Temmuz)

Kaynak: International Islamic Finance Market Sukuk Report 2014, s. 21.

Şekil 13. Çeşitlere Göre Uluslararası Sukuk İhraçları (2001-2014 Temmuz Milyon Dolar)

Kaynak: International Islamic Finance Market Sukuk Report 2014, s. 21.

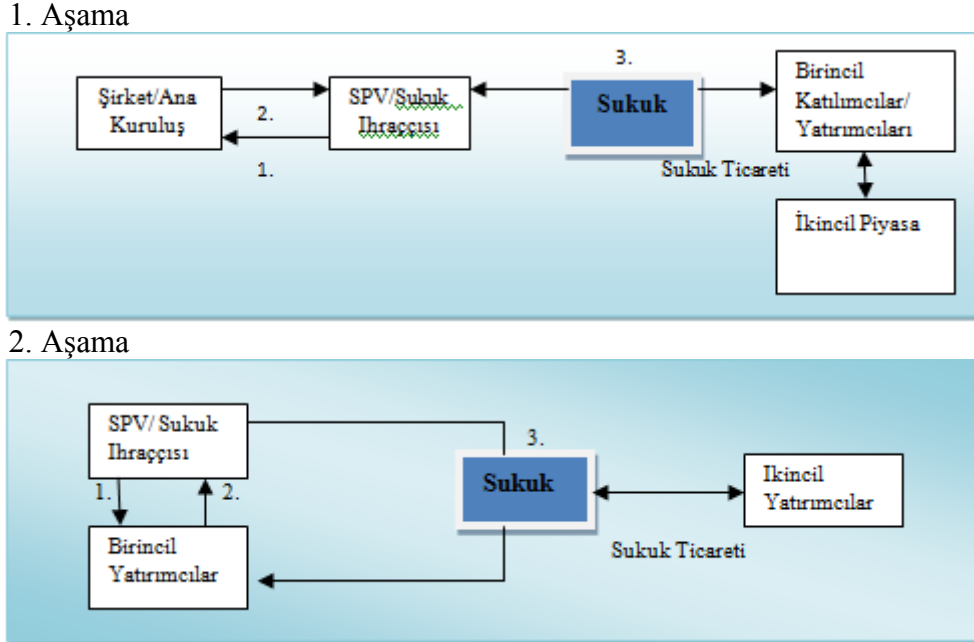

3.4.1. İcare Sukuku

İcare, daha önceki bölümlerde de açıkladığımız gibi bir kira sözleşmesi olup bir varlığın kullanım ve kazanç hakkını kiralayana vermektedir. Büyük ölçüde konvansiyonel finanstaki leasinge benzeyen icara sukuku da kiralayana kiralamanın sonunda varlığı alma hakkı tanımaktadır. Sukuk sahipleri varlıkta mülkiyet hakkına sahip olma yanında kira kazancından pay elde etme hakkına da sahip olurlar. Ciro edilebilen bu sukuklar ikincil piyasalarda satılabilmekte ve ilgili varlığa bir zarar gelmesi durumunda sözleşmeler iptal edilebilmektedir. Kira getiri oranı ise anlaşmaya bağlı olarak sabit veya değişken olabilmektedir.¹⁸¹

Menfaate dayalı olarak da bilinen İcare sukuku ilk çıkarılan ve en çok uygulanan sukuk türüdür. Varlıkların mülkiyetlerinin satılmasının ortaya çıkardığı uygulama zorlukları, sukukun daha basit ve kolayca uygulanabilir bir yapıda olduğu İcare sukukunun daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur.¹⁸²

İcare Sukuku'nun işleyişi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 14. İcare Sukuku'nun İşleyişi

Kaynak: Rashid Khalid Alkhan, Islamic Securitization, Bahrain: Miracle Graphics, 2006, s. 33.

¹⁸¹ Erdal Yılmaz, Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı. 61., 2014, s. 92.

¹⁸² Abdullah Durmuş, Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fikhi Açından Tahlili, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı. 16., 2010, s. 145.

Yukarıdaki şekilde iki aşamada yapısı gösterilen İcara Sukukunun işlem adımlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.¹⁸³

1. Özel amaçlı SPV veya VKŞ, icara Sukukuna dayanak olacak somut ve kiralanabilir varlığı daha önce anlaşılan şartlarla ana şirketten satın alır.
2. SPV, bunun karşılığını ödemek için İcara Sukuku ihraç eder. İkincil piyasalarda da alım satımı yapılabilen bu sukuklar, hem varlık hem de ilgili varlığın gelirleri üzerinde hak sahipliği sağlar.
3. SPV tarafından ihraç edilen sukuklar yatırımcılar tarafından satın alınır.
4. SPV, yatırımcılardan aldığı sukuk bedellerini borçlu olduğu ana şirkete öder.
5. SPV elindeki varlığı ana şirkete süre ve tutarı belirlenerek aralarında yapılan icara sözleşmesiyle kiralar.
6. SPV ana şirketten aldığı kira bedellerini sukuk sahiplerine öder. Süre sonunda elindeki varlığı ana şirkete opsiyonel olarak satabilir.

3.4.2. Mudarabe Sukuku

Mudarabe sukuku, isminden de anlaşıldığı gibi İslami bankacılık fon kullandırma yöntemlerinden Mudarabe sözleşmesinden ismini almaktadır. Mudarabe, bir tarafın emek, tecrübe ve bilgi birikimini, diğer tarafın sermayesini ortaya koyduğu bir ortaklık türüdür. Bu ortaklıkla oluşan girişimde bütün masraflar sermayedar tarafından karşılanır. Girişimden elde edilen kar daha önce anlaşılan oranlarda taksim edilir. Girişimin zararlı sonuçlanması durumunda ise zararın tamamı sermayedar tarafından karşılanır. Emek sahibinin zararı ise emeğinin heba olması şeklinde olur.¹⁸⁴

Mudarabe sukuku, Mudarabe usulü ile oluşturulan ortaklığın hisselerinin ihraç edilmesi esasına dayanmaktadır. Bu sukuk türünün gelir getirmesi garantili olmayıp ilgili girişimin kar etmesine bağlıdır. İkincil piyasalarda da alınıp satılabilen bu sukuk türü büyük yatırım projelerinde geniş kitlelerin katılımını artırmak için kullanılır.¹⁸⁵

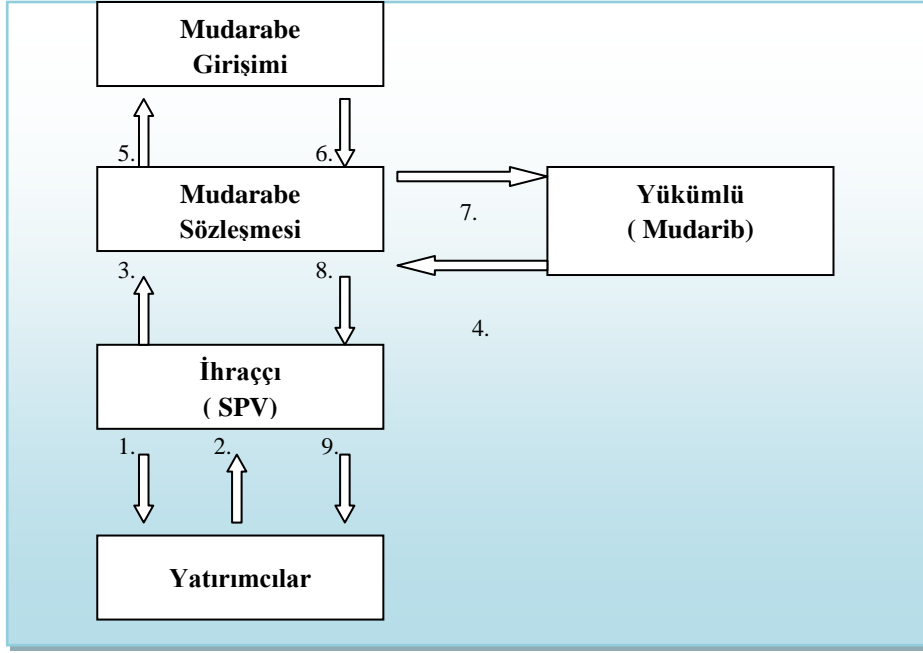
---

¹⁸³ Rashid Khalid Alkhan, Islamic Securitization, Bahrain: Miracle Graphics, 2006, s. 33-34.

¹⁸⁴ Aslan, a.g.y.l.t, s. 69.

¹⁸⁵ Döndüren, a.g.e., s. 245.

Mudarabe sukuku'nun yapısı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 15. Mudarabe Sukuk İşleyişi

Kaynak: Yanpar, a.g.e., s. 220.

Şekil 15.'de yapısı gösterilen Mudarabe sukuku'nun işlem aşamalarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.¹⁸⁶

1. İhraççı şirket olan SPV Mudarabe sukuku ihraç eder.
2. İhraç edilen sukuklar yatırımcılar tarafından satın alınarak bedelleri SPV şirketine nakit ödenir.
3. SPV şirketi Mudarabe sözleşmesine dâhil olarak taraf olur.
4. Yükümlü Mudarib sıfatıyla Mudarabe sözleşmesine taraf olur.
5. Mudarabe girişimi sukuk ihracından gelen paralarla işletilir.
6. Mudarabe girişiminden elde edilen kar hesaplanır.
7. Mudarib, Mudarabe sözleşmesinde belirlenen oranda kardan pay alır.
8. Karın geri kalan kısmı SPV şirketine aktarılır.
9. SPV şirketine aktarılan kar, sukuk ihraç edilirken belirlenen vadelerde sukuk sahiplerine dağıtılır.

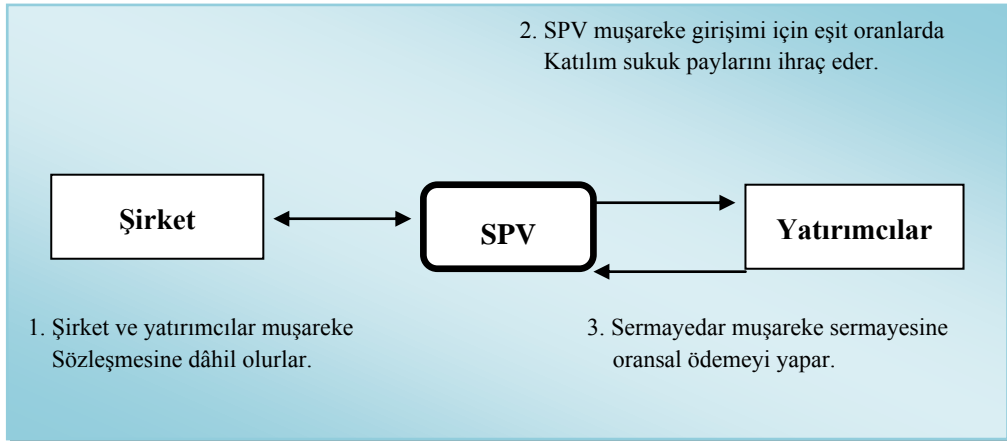
¹⁸⁶ Yanpar, a.g.e., s.221.

3.4.3. Muşareke Sukuku

Muşareke, daha önce de açıklandığı gibi iki ya da daha fazla kişinin hem sermaye hem de emek ortaya koyarak oluşturdukları bir ortaklık türüdür. Girişim sonucunda kar edilmesi durumunda daha önce anlaşılan oranlara göre dağıtılır. Zarar edilmesi durumunda ise herkese payı oranında yansıtılır.

Muşareke sukuku, belli bir projenin yapılması, yapılmakta olan bir projenin geliştirilmesi veya bir ticari faaliyete finansman sağlanması amacıyla ihraç edilen sertifikalardır. Sukukları alan yatırımcılar ilgili proje veya ticari faaliyete ortak olmaktadır. Bu sukuk türü de varlığa dayalı olduğundan ikincil piyasalarda işlem görebilmektedir.¹⁸⁷

Muşareke sukuku'nun yapısı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 16. Muşareke Sukuk İşleyişi

Kaynak: Alkhan, a.g.e., s. 36.

Şekilde 16.'da gösterilen muşareke sukukunun işlem aşamaları aşağıdaki şekilde gösterilebilir;¹⁸⁸

1. Şirket olarak isimlendirilen yükümlü, muşareke girişimine sermaye olarak belli bir varlığı koyar. Yatırımcılar da Mudarabede olduğu gibi sukuk satın alarak SPV'ye nakit sermaye vermiş olurlar ve SPV de elde ettiği nakdi sermaye olarak girişime koyar.

¹⁸⁷ Muhammet Fatih Canbaz, ‘‘ Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, Çalışma Şekli, Enstrümanları ve Performans Analizi’’, (Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli, 2013, s. 29.

¹⁸⁸ Alkhan, a.g.e. s. 36.

2. Yüklümlü Şirket muşareke giriŐimini yÖnetir. Elde edilen kardan Önceden belirlenen oranda kendi payını alarak SPV payını SPV'ye aktarır.
3. SPV elde ettiği karı sukuk sahiplerine dağtır.
4. Yüklümlü Şirket SPV'nin muşareke üzerindeki payını daha Önce anlaşılan sabit fiyattan satın alır. SPV de elde ettiği nakdi sukuk sahiplerine sermayelerine mukabil verir.

3.4.4. Selem Sukuku

Selem, Ödemenin peşin alınıp Örünün ise vadeli olarak verildiği bir alış veriş Şeklidir. Selem sukuk ise daha sonra teslim edilecek bir proje veya ticari Örünün finansmanı için eŐ değerli olarak ihraç edilen sertifikalardır. Bu sukuk belgelerini alanlar ilgili Örünün mÖlkiyetini de almıŐ olurlar.¹⁸⁹

Selem için geçerli olan tüm İslami finans esasları selem sukuku için de geçerlidir. Selem sukukuna konu olacak malın standart bir yapıda olması, teslim tarihi, teslim yeri ve kalitesinin açıkça belirtilmiş olması gerekmektedir.¹⁹⁰ Selem sukukları borca dayalı olduklarından ikincil piyasalarda işlem görmemektedirler. Bu nedenle likiditeye dönme dereceleri az olan selem sukuklarının alış veriŐi, vadesine kadar ilgili Örünün fiyatının yÖkseleceği beklentisi üzerine yapılmaktadır.¹⁹¹

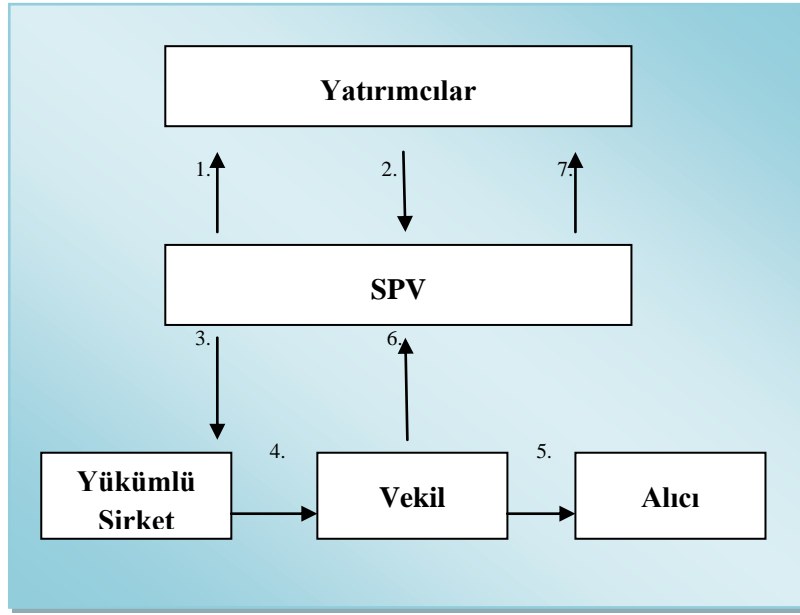
Selem sukukunun yapısı aşağıdaki Şekilde gösterilmiştir.

---

¹⁸⁹ DÖndüren, a.g.e., s. 250.

¹⁹⁰ GüngÖren, a.g.d.t., s. 109.

¹⁹¹ Aslan, a.g.y.l.t., s. 78-79.

Şekil 17. Selem Sukuku İşleyişi

Kaynak: Yanpar, a.g.e., s. 224.

Şekil 17.'de gösterilen selem sukuku'nun işlem aşamaları aşağıda gösterilmiştir;¹⁹²

1. SPV, yükümlü şirket tarafından teslim edilecek varlıklar üzerinde mülkiyet hakkı taşıyan sukukları ihraç eder.
2. İhraç edilen bu sukuklar yatırımcılar tarafından satın alınarak karşılığında SPV'ye nakit ödeme yapılır.
3. Yapılan selem sözleşmesi gereği SPV elde ettiği nakdi yükümlü şirkete öder.
4. Yapılan selem sözleşmesi vadesinin sonunda yükümlü şirket teslim etmekle yükümlü olduğu ürünü vekile teslim eder.
5. Vekil kendisine teslim edilen malı belli bir marjla satar.
6. Bu satıştan elde edilen nakit SPV'ye teslim edilir.
7. SPV de bu nakdi sukuk sahiplerine öder.

En belirgin selem sukuk örneği Bahreyn merkez bankası tarafından ihraç edilen sukuklardır. Banka bu sertifikaları alüminyum üzerine ihraç etmektedir. Bahreyn

¹⁹² Yanpar, a.g.e., s. 225.

merkez bankası bu şekilde elinde fazla fonu olan diğer bankalara bu fonlarını değerlendirme fırsatı vermektedir.¹⁹³

3.4.5. Murabaha Sukuku

Murabaha, bir malın peşin alınıp maliyeti veya alış fiyatı üzerine bir kar ilave edilerek vadeli satılmasını ifade etmektedir. Murabaha sukuku da murabaha sözleşmesi esas alınarak ihraç edilen sukuktur.

Murabaha sukuku İslami finasta kullanılmakla beraber caizliği tartışılan bir sukuk türüdür. Sadece birincil piyasalarda işlem görmesi caiz görülmüştür. Sukuklar, ürün alıcısının sukuk sahiplerine borcunu temsil ettiğinden ve borcun alınıp satılması da faizli olacağından ikincil piyasalarda alınıp satılması caiz görülmemiştir.¹⁹⁴

3.4.6. Hibrid Sukuku

Hibrid sukuku, yukarda açıklanan sukuk türlerinden iki veya daha fazla ürünün bir araya getirilerek bir varlık havuzu oluşturulması ve bu varlık havuzunun ihraç edilmesini ifade etmektedir. Bu sukukların ikincil piyasalarda işlem görebilmeleri, ilgili havuzun % 51 oranında varlıktan oluşması şartına bağlanmıştır.¹⁹⁵ Ancak bu görüşün genel kabul görmüş bir görüş olduğunu söylemek mümkün değildir.¹⁹⁶ Karma veya Melez sukuk olarak da adlandırılan bu sukuk türü ikincil piyasalarda işlem göremeyen borca dayalı sukuklara ikincil piyasalarda işlem görmelerini sağlamaya yönelik olarak oluşturulmuştur.¹⁹⁷

3.4.7. Diğer Sukuk Çeşitleri

Yukarda açıklanan çeşitler yanında yatırım vekâletine dayalı sukuk, istisna sukuku, Müzaraa ortaklığına dayalı sukuk, Müsakat ve Muğarase ortaklıklarına dayalı sukuk gibi sukuk çeşitleri de bulunmaktadır.

Yatırım vekâletine dayalı sukuk, sukuk sahipleri adına hareket edecek bir vekilin bir ücret karşılığında proje veya ticari faaliyetleri yönetmek üzere tayin edilmesi şeklinde ifade edilebilir. İstisna sukuku, selem sukukuna benzer özelliklerde olup eser ve üretim sözleşmelerinde ön plana çıkmaktadır. Müzaraa, Müsakat ve Muğarase

---

¹⁹³ El – Gamal, a.g.e., s. 115.

¹⁹⁴ Karahan, a.g.y.l.t., 78.

¹⁹⁵ Aslan, a.g.y.l.t. s. 83.

¹⁹⁶ Yanpar, a.g.e., s. 226.

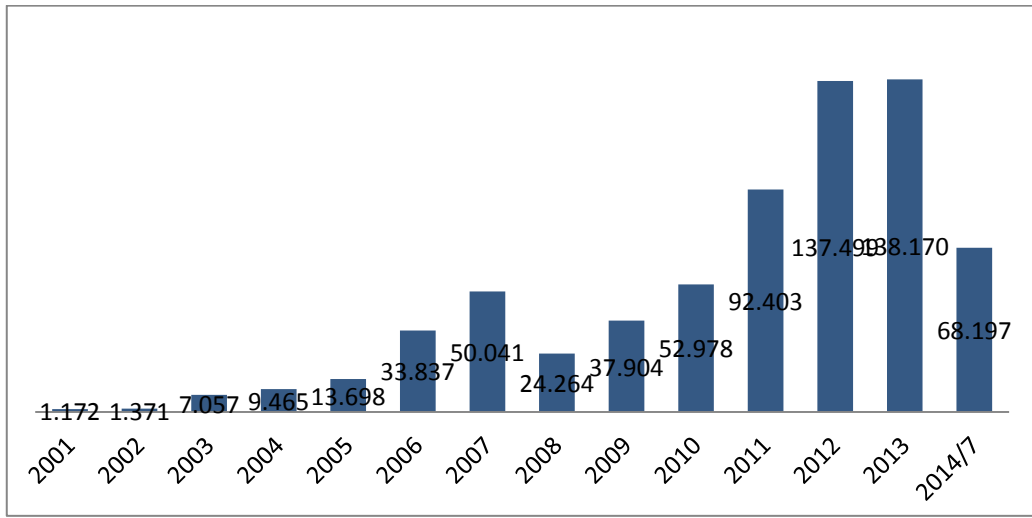
¹⁹⁷ Karahan, a.g.y.l.t., s. 80.

sukukları ise yapılan proje özeline göre isimlendirilen ziraat ortaklığı, bağ bahçe ortaklığı ve ağaç dikiciliği ortaklığına dayalı projelerin ihraçlarını ifade etmektedirler.¹⁹⁸

3.5. DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE SUKUK PİYASASI

Sukuk'un dünya genelindeki tarihsel gelişimi aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. İslami fonlarda olduğu gibi Sukukta da 2008 Global Finansal Kriz nedeni ile ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Grafik 4. Toplam Küresel Sukuk İhraçları (01/2001–07/2014 Milyar Dolar)

Kaynak: International Islamic Finance Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stock Market**, 4th Edition, 2014, s. 4.

Türkiye'deki Sukuk ihraçlarını gösteren tablo aşağıda verilmiştir. 2010 da 100 milyon dolar ile başlayan Sukuk ihracı Ağustos 2013 yılında yaklaşık 3.8 milyar dolara ulaşmıştır.

¹⁹⁸ AAOIFI, s. 372-374.

Tablo 7. Türkiye’deki Sukuk İhraçları (2010-Ağustos 2013)

Sukuk İsmi	İhraççı İsmi	Sukuk Türü	Vadesi (Yıl)	İhraç Tarihi	İhraç Tutarı	Döviz Cinsi
Kuveyt Türk Katılım Bankası	KT SPV	Vekalet	3	24.08.2010	100 milyon \$	USD
Kuveyt Türk Katılım Bankası	KT SPV	İcare-Vekalet	5	30.01.2011	350 milyon \$	USD
Türkiye Hükümeti Sukuku	Hazine SPV	İcare	5.5	17.09.2012	1.5 milyar \$	USD
Türkiye Hükümeti Sukuku	Türkiye Cumhuriyeti	İcare	2	20.02.2013	1.52 milyon TL	TRY
Bank Asya Katılım Bankası	Asya SPV	İcare	1	26.02.2013	125 milyon TL	TRY
Bank Asya Katılım Bankası	Asya SPV	Murabaha	10	21.03.2013	250 milyon \$	USD
Türkiye Finans Katılım Bankası	TF SPV	Murabaha	5	24.04.2013	500 milyon \$	USD
Albaraka Türk Katılım Bankası	ABT Sukuk	Murabaha	10	30.04.2013	200 milyon \$	USD
Türkiye Hükümeti Sukuku	Türkiye Cumhuriyeti	İcare	2	21.08.2013	1.82 milyon TL	TRY

Kaynak: Zawya, Turkey Islamic Finance Report 2014, s. 92.

Bölgesel olarak ülke bazında toplam sukuk ihraçları ile her bir ülkenin toplamın içindeki payı aşağıdaki tabloda verilmiştir. İlgili rakamlar yurtiçi ile uluslararası sukuk ihraçlarının toplamlarından oluşmaktadır.

Tablo 8. Uluslararası Sukuk İhraçlarının Bölgesel Dağılımı (01/2001-07/2014)

Asya & Uzak Doğu	Sukuk Sayısı	Tutarı Milyon Dolar	Toplam İçindeki %
Malezya	3.964	446.918	66,88%
Endonezya	196	24.238	3,63%
Singapur	16	1.499	0,22%
Çin	1	97	0,01%
Hong Kong	2	196	0,03%
Japonya	3	190	0,03%
Pakistan	59	8.288	1,24%
Bruni	105	5.567	0,83%
Maldivler	1	3	0,00%

Tablo 8. Devam

Toplam	4.347	486.996	72,88%
GCC & Orta Doğu	Sukuk Sayısı	Tutarı Milyon Dolar	Toplam İçindeki %
Bahreyn	312	15.954	2,39%
Kuveyt	14	2.459	0,37%
Katar	19	22.050	3,30%
Suudi Arabistan	73	55.080	8,24%
Arap Emirlikleri	82	54.237	8,12%
Ürdün	1	119	0,02%
Umman	1	130	0,02%
Yemen	2	253	0,04%
Toplam	504	150.282	22,49%
Afrika	Sukuk Sayısı	Tutarı Milyon Dolar	Toplam İçindeki %
Sudan	27	16.310	2,44%
Gambiya	221	139	0,02%
Nijerya	2	133	0,02%
Senegal	1	201	0,03%
Toplam	251	16.783	2,51%
Avrupa ve Diğerleri	Sukuk Sayısı	Tutarı Milyon Dolar	Toplam İçindeki %
Kazakistan	1	77	0,01%
Fransa	1	1	0,00%
Almanya	2	178	0,03%
Lüksemburg	2	60	0,01%
Türkiye	32	12.231	1,83%
İngiltere	8	687	0,10%
Amerika	4	934	0,14%
Toplam	50	14.168	2,12%
Genel Toplam	5.152	668.229	100,00%

Kaynak: International Islamic Finance Market (IIFM), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stock Market**, 4th Edition, 2014, s. 15-18.

Bölgesel olarak baktığımızda Malezya'nın içinde bulunduğu grup en fazla sukuk ihraç eden grup iken Türkiye'nin içinde bulunduğu grup da en az ihraç eden grup konumundadır. Ülkesel bazda yapılan bu sukuk ihraçlarının yarısından fazlası

Malezya'ya ait iken (%66,88) Türkiye ancak % 1.88 lik bir paya sahip olmuştur. Bu sonuç Türkiye'nin bu piyasada yeni olduğunu gösterdiği gibi sistem olarak pek bir derinliğe sahip olmadığını da göstermektedir. Bu alanda Türkiye'nin daha çok pay alabilmesi için gerekli altyapı düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir.

3.6. FAİZSİZ FİNANS SİSTEMİNİN REEL SEKTÖRE KATKILARI

Faizsiz finans sistemi, genel yapısı ve işleyişi gereği reel sektörden bağımsız düşünülemez. Sistemin ana unsurları olan faizsiz bankalar reel sektörle birlikte kar ve zarar eden birer ortak konumundadırlar. Bu yönüyle bakıldığında faizsiz finans kurumları reel kesime dışarıdan sadece fon desteği veren birer kurum konumunda olmayıp bizzat sektörde faaliyet gösteren birer oyuncu konumundadırlar. Bu kurumların reel sektöre çok sayıda katkıları vardır. Bunların belli başlı olanları aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

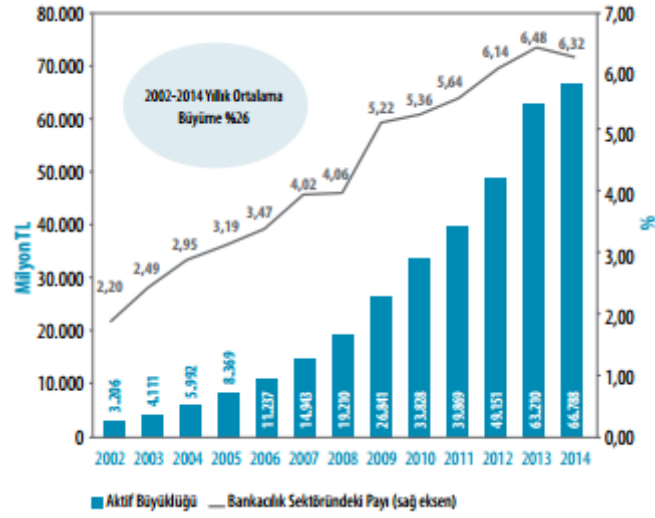
3.6.1. Atıl Duran Varlıkların Değerlendirilmesi

Faizsiz finans kurumları veya Türkiye özelinde katılım bankaları, faiz hassasiyetinden dolayı tasarruflarını mevduat bankalarında değerlendirmek istemeyen kesime, faizsiz alternatif değerlendirme fırsatı sunarak atıl duran fonlarını sisteme dahil etmektedirler. Atıl duran bu varlıkların sisteme dahil edilmesi reel kesimin finansman ihtiyacını karşılayarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.¹⁹⁹

Türkiye'deki katılım bankalarının topladıkları fonların yıllar itibariyle gelişimi ile bankacılık sektöründeki payı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

---

¹⁹⁹ Mustafa Mürsel Eskici, "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri", (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2007, s. 107.

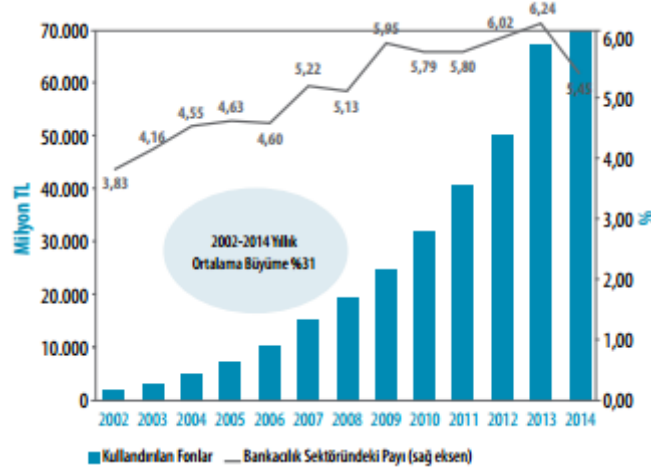
Şekil 18. Katılım Bankalarının Toplanan Fon Gelişimi
Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2014, s. 88.

3.6.2. Reel Kesimin Finanse Edilmesi

Dünya'daki faizsiz finans kurumlarının işleyişleri her ne kadar ülkeden ülkeye farklılık gösterse de hepsinin ortak yönü finansal işlemlerin reel ekonomik aktiviteye bağlı olmasını şart koşarak reel ekonomiyi desteklemek şeklinde özetlenebilir. Faizsiz bankalar, reel sektörü finansman yönünden desteklerken bizi ortak konumunda olduklarından, kullandıkları fonları kontrol etmekte ve amacının dışında kullanılmasının önüne geçerek gerçek ticaret aktivitelerinde kullanılmasına katkı sağlamaktadırlar.²⁰⁰

Türkiye'deki katılım bankalarının kullandıkları fonların yıllar itibariyle gelişimi ile bankacılık sektöründeki payı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

²⁰⁰ Kamil Güngör, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, İstanbul : Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2009, s. 236.

Şekil 19. Katılım Bankalarının Kullandırılan Fon Gelişimi
Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2014, s. 88.

3.6.3. Rekabetin Desteklenmesi

Faizsiz bankalar, sundukları alternatif fon toplama ve kullandırma teknikleri ile mevduat bankalarıyla rekabet ederek reel sektörü desteklemektedirler. Faizsiz finansın kar-zarar ortaklığı gibi reel kesimin riskini paylaşan ve yükünü hafifleten ürünleri konvansiyonel finansa ciddi bir alternatif olarak reel kesimin karşısına çıkmaktadır.²⁰¹

3.6.4. Yabancı Sermayenin Ülkeye Transfer Edilmesi

Faizsiz finans sistemi, gerek doğrudan olsun gerek sermaye piyasası aracılığıyla olsun yeşil sermaye olarak da adlandırılan diğer Müslüman devletlerindeki sermayenin ülkeye akmasını sağlamaktadır. Gelen yabancı sermayenin ülke ekonomisine katkısı olduğu gibi, özellikle finansman maliyetlerini düşürmesi ve istihdamı artırması bakımından da reel kesime birçok faydası bulunmaktadır.²⁰²

²⁰¹ Güngör, a.g.e., s. 245.

²⁰² Eskici, a.g.y.l.t., s. 111.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE REEL KESİMİN FAİZSİZ FİNANS ÜRÜNLERİNİ KULLANMA SEBEPLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan anket çalışmasında faizsiz finans ürünlerinin Türkiye reel kesimde kullanılma ve kullanılmama sebepleri; kurumların kuruluş yılları, faaliyet alanları, kurumsallık yapıları, menşe ve cirosal büyüklükleriyle ilişkilendirilerek ortaya konulmuştur. Bu sebeplerden yola çıkılarak faizsiz finans kurumlarının misyonlarını yerine getirip getirmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın merkezini kobi, işletme, ticari ve kurumsal olarak nitelendirilen kurumsal, yarı kurumsal veya aile şirketleri konumunda olan yerli ve yabancı menşeli şirketler oluşturmaktadırlar.

4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma Türkiye’deki faizsiz finans kurumları olan Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankası’nın çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren İstanbul’daki müşterilerini kapsamaktadır. İstanbul dâhilinde 152 şirkete ilgili anket uygulanmıştır.

Şirketler her ne kadar İstanbul ilinde bulunsalar da aralarında yabancı uyruklu şirket ile merkez veya şubeleri Türkiye’nin değişik illerinde bulunan şirketler de bulunmaktadır.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu düzenlenmiştir. İlgili formlar daha doğru sonuçlar alınması için yukarıda isimleri zikredilen katılım bankalarının çalışanları tarafından müşterilere doldurtulmuştur.

Anket formu üç kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda şirketlerin kuruluş yılı, faaliyet alanı, kurumsallık yapısı ile menşeleri yer almaktadır. İkinci kısımda şirketlerin faizsiz finans ürünlerini kullanıp kullanmama sebeplerinin belirlenmesine yönelik sorular yer almaktadır. Üçüncü kısımda ise faizsiz finans ürünlerini kullanan ve kullanmayan şirketlerin aynı zamanda faizli finans ürünlerini kullanma ve kullanma sebeplerinin belirlenmesine yönelik sorulara yer verilmiştir. Ankete olan katılımın azalmaması ve konunun esasından uzaklaşmaması için en temel sorular sorulmuştur.

Ankete verilen cevapların değerlendirilmesinde frekans tabloları oluşturulmuş bu şekilde genel eğilim tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.4. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

4.4.1. Araştırmaya Katılan Şirketlere İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan şirketlerin kuruluş yılları ve dolayısıyla faaliyet süreleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 9. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Faaliyet Süre Dağılımı

Kuruluş Yılı Aralığı	Faaliyet Süre Aralığı	Yüzde
1990 öncesi	25 yıl ve üstü	31,58%
1990 - 2000	15 - 25 yıl arası	27,63%
2000 - 2010	5 - 15 yıl arası	27,63%
2010 ve sonrası	1 - 5 yıl arası	13,16%

Tablo 9.'da da görüldüğü gibi ankete katılan şirketlerin yarısından fazlası 15 yıl ve üzeri bir geçmişe sahipken 5 yıl ve daha az bir geçmişi olan şirket sayısı %13 civarındadır.

Tablo 10. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Faaliyet Alan Dağılımı

Faaliyet Alanı	Yüzde	Faaliyet Alanı	Yüzde
Bilişim Teknolojileri	19,74%	Elektrik - Elektronik	5,92%
İnşaat	15,79%	Enerji	3,95%
Ticaret	15,79%	Sağlık ve Sosyal Hizmetler	3,95%
Medya	13,82%	Eğitim	1,97%
Tekstil ve Hazır Giyim	7,89%	Otomotiv	1,97%
Gıda	7,24%	Turizm	1,97%

Tablo 10.'da da görüldüğü gibi sektör olarak ankete katılan şirketlerin %65,14 Medya, Bilişim, İnşaat ve Ticaret sektörlerinden oluşmakta olup, bilişim ve teknoloji sektörü en yüksek orana sahiptir.

Tablo 11. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Tür ve Cirosal Büyüklük Dağılımları

Ciro Aralığı	Anonim Şirket (%)	Limited Şirket (%)
0 - 10 milyon TL	17,76%	34,87%
10 - 25 milyon TL	5,92%	7,89%
25 - 50 milyon TL	7,89%	1,97%
50 milyon TL ve üzeri	19,74%	3,95%

Tablo 11.'de görüldüğü gibi ankete katılan şirketlerin %51,32'si anonim şirketlerden %48,68'i ise limited şirketlerden oluşmaktadır. Ciro olarak ise anonim şirketlerin en yoğun olduğu aralık 50 milyon TL ve üzeri aralığı iken limited şirketlerin en yoğun oldukları aralık 0 – 10 milyon TL aralığıdır.

Tablo 12. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan Şirketlerin Menşe ve Kurumsal Yapı Dağılımları

Kurumsal Yapı	Türk Şirketi (%)	Çok Uluslu Şirket (%)
Kurumsal	24,34%	9,80%
Yarı Kurumsal	35,53%	1,96%
Aile Şirketi	28,29%	-

Tablo 12.'de görüldüğü gibi ankete katılan Türk şirketlerinin oranı %88,16 iken, çok uluslu şirketlerin oranı %11,84'dir. Ankete katılan çok uluslu şirketler aile şirketi olmayıp büyük bir çoğunluğu kurumsal yapıya sahip iken, Türk şirketlerinin %28,29'u aile şirketi olup yarı kurumsal şirketler çoğunluktadır. Tabloda dikkat çeken

bir diğ er husus ise çok uluslu şirketlerde kurumsal şirketler yarı kurumsal şirketlerin beş katı iken, yerli şirketlerde yarı kurumsal şirketler yaklaşık %45 oranında ve kurumsal şirketlerden daha fazladır. Yerli şirketlerde aile şirketlerinin kurumsal şirketlerden fazla olması, Türk şirket yapısının içinde bulunduğu durumu izah etmesi bakımından dikkat çekmektedir.

4.4.2. Araştırmada Sorulan Soruların Frekans Dağılımları

Tablo 13. Ankette Yer Alan 1. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 1	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Faizsiz Finans Ürünlerini Kullanıyor musunuz?	Evet	107	70,39%
	Hayır	45	29,61%

Araştırmaya katılan ve banka müşterisi olan 152 şirketten 107'si faizsiz finans ürünlerinden bir veya birkaç tanesini kullanıyorken, 45 şirket katılım bankalarıyla çalıştıkları halde herhangi bir faizsiz finans ürünü kullanmamaktadır. Bu rakamlar oransal olarak yaklaşık 1/3'e tekabül etmektedir. Katılım bankaları nezdinde hesabı olan müşterilerin %70,39'unun faizsiz finans ürünlerinden herhangi birini kullandığı ve aktif bir müşteri olduğu yukarıdaki tablodan anlaşılmaktadır. Diğer taraftan kendilerinde hesabı olduğu halde herhangi bir faizsiz finans ürünü kullanmayan müşteri oranı ise %29,61'dir. Bu oran, katılım banka müşterilerinin yaklaşık %30'unun aktif çalışma yapmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 14. Ankette Yer Alan 2. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 2	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Kullanıyorsanız, faizsiz finansın hangi ürünlerini kullanıyorsunuz?	Kurumsal finansman desteği	33	30,84%
	Teminat ve referans mektubu	24	22,43%
	Yatırım araçları (sukuk, hisse senedi v.s)	-	-
	Faizsiz sigorta (Tekafül, BES v.s)	-	-
	Kurumsal finansman desteği, Teminat mektubu	29	27,10%
	KFD, TM, Yatırım Araçları	12	11,21%
	KFD, TM, Yatırım Araçları, FS	6	5,61%
	KFD, Yatırım araçları	3	2,80%

Tablo 14.'de görüldüğü gibi faizsiz finans ürünü kullanan şirketlerin en çok kullandıkları ürün %77,57 ile Kurumsal Finansman Desteği (KFD) ürünüdür. Şirketlerden sadece %22,43'ü KFD kullanmayıp teminat mektubu kullanmaktadır. Sadece KFD kullanan müşterilerin oranı %30,84 iken sadece teminat mektubu kullanan müşterilerin oranı ise %22,43 tür. Bu oran, katılım bankalarının daha çok gayrinakdi fonlamalardan dolayı tercih edildikleri görüşünü çürütmektedir. KFD ve teminat mektubunu (TM) aynı anda kullanan şirketlerin oranı ise %27,10'dur. Yatırım araçları ile faizsiz sigorta ürünlerini diğer ürünlerden bağımsız olarak kullanan şirket bulunmazken, yatırım araçlarını KFD ve teminat mektubu ile birlikte kullanan şirketlerin oranı %11,21'dir. Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise KFD ve teminat mektubunu aynı anda kullanan müşterilerin %27,10 oranında olmasıdır. Bundan şirketlerden sadece %27,10'luk kısmının hem nakdi hem gayrinakdi ürün kullandığı, %72,90 oranında müşterinin her iki alanda aynı anda aktif olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Tablo 15. Ankette Yer Alan 3. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 3	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Hangisi faizsiz finans ürünlerini kullanma sebebinizi en iyi açıklar?	Faiz konusunda hassas bir kurum olmamız	49	45,79%
	Faizsiz finans kurumlarının oranlarının daha iyi olması	9	8,41%
	Bu kurumların limit ve teminatlandırma konusunda daha iyi olmaları	36	33,64%
	Bu kurumlarda çalışanların ikili ilişkilerinin daha iyi olması	13	12,15%
	Bu kurumların fiziksel olarak bize yakın olmaları	-	-
	Bu kurumlarda çalışanlar ile şirket yöneticilerimiz arasındaki akrabalık	-	-

Tablo 15.'de görüldüğü gibi faizsiz finans ürünü kullanan 107 şirketten neredeyse yarısına tekabül eden 49 şirket, faiz konusunda hassas oldukları için bu ürünleri tercih ettiklerini belirtmekte. Oransal olarak %45,79'a denk gelen bu oran, katılım bankası müşterilerinin yaklaşık yarısı kadar olan kısmı tarafından, misyonlarından dolayı tercih edildiklerini göstermesi bakımından önemlidir. Tabloda dikkat çeken bir diğer husus da faizsiz finans ürünü kullanan şirketlerden %33,64 oranına denk gelen 36 şirketin, bu ürünleri dolayısıyla bu ürünleri kullandıran katılım

bankalarını, limit ve teminatlandırma konusunda daha iyi olmalarından dolayı tercih etmiş olmasıdır. Bunun ilgili kurumlara iki açıdan etkisinin olması mümkündür;

Birincisi, ilgili şirketler, mevduat bankalarında yeteri kadar limite sahip olmadıklarından veya mevduat bankalarının teminat şartları daha ağır olduğundan dolayı katılım bankalarını tercih ettiklerine göre katılım bankalarının bu şirketlere çıkardığı limitler daha fazla veya teminat şartları daha hafiftir. Her iki durumda da katılım bankaları diğer bankalarla rekabet edebilmek için daha çok risk almaktadır. Bu şirketlerde ödeme problemi çıkması durumunda ve bunların ilgili kurumların müşterilerinin 1/3'üne tekabül ettikleri göz önüne alındığında, katılım bankaları için ciddi bir tehlike oluşturduğu ortadadır.

İkinci etkisi ise mevduat bankaları tarafından bazen şirketlerin gerçekte hak ettikleri limit ve teminatlandırma şartlarını alamamaları dolayısıyla bunun katılım bankaları tarafından fark edilip sağlanmasıdır. Bu da şirketlerin en çok karşılaştıkları sorunlardan biri olan limit ve teminat sorununun katılım bankaları tarafından çözülmesi olduğundan şirket ile katılım bankası arasındaki hacmi artırmakta bu da katılım bankalarına olumlu yansımaktadır. Her iki durumda da katılım bankalarının limit ve teminatlandırmadan dolayı daha çok risk aldığı aşikârdır.

Faizsiz finans ürünlerinin şirketler tarafından, katılım bankalarında çalışanların sırf ikili ilişkilerinden dolayı %12,25 oranında tercih edilmiş olması tabloda dikkat çeken bir diğer husustur. Bu oran, ikili ilişkilerin tüm bankalarda olduğu gibi katılım bankalarında da ne derece önemli olduğunu belirtmesi açısından önemlidir.

Tablo 16. Ankette Yer Alan 4. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 4	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Hangileri faizsiz finans ürünlerini kullanmama veya kullanmak istememe sebepleriniz arasında gösterilebilir?	Oranlarının diğer finans kurumlarının oranlarına göre daha yüksek olması	24	18,75%
	Diğer finans kurumlarına göre daha çok komisyon alınması	56	43,75%
	Faizsiz finans kurumlarının kurumsal güven vermemesi	12	9,38%
	Limit ve teminatlandırma konusunda katı olmaları	18	14,06%
	Şube ağlarının çok olmaması ve fiziksel olarak uzak olmaları	3	2,34%
	Oranlarının diğer finans kurumlarının oranlarına göre daha yüksek olması ve diğer finans kurumlarına göre daha çok komisyon almaları	15	11,72%

Tablo 16.'da faizsiz finans ürünlerini kullanan ve kullanmayan toplam 128 şirketin cevaplandığı faizsiz finans ürünlerinin kullanılmaması veya kullanılmak istenmemesi ile ilgili cevap ve frekans dağılımları yer almaktadır. Görüldüğü gibi sebep olarak en fazla gösterilen madde %43,75'lik bir oran ile "diğer finans kurumlarına göre daha çok komisyon alınması" maddesidir. Faizsiz finans kurumlarının ürünlerinden diğer finans kurumlarına göre daha fazla komisyon almaları, müşterileri olan şirketlerin ürünlerini kullanmamalarına veya kullanan şirketlerin ise istemeyerek kullanmalarının temel sebebi olduğu ortadadır. Diğer taraftan oranlarının yüksek olduğundan dolayı kullanmadıklarını belirtenlerin oranı ise %18,75 ile ikinci sırada yer almaktadır. Hem oran hem komisyondan dolayı tercih etmeyenlerin oranı %11,72 iken kümülatif olarak oran ve komisyondan dolayı tercih etmeyen veya etmek istemeyenlerin oranı %74,22 olmaktadır. Bu oran faizsiz finans kurumlarının fiyatlama alanında mevduat bankalarıyla rekabet edemediklerini gösterdiği gibi bu alanda kendilerini geliştirmeleri, daha iyi fiyatlama yapmaları durumunda faizsiz ürün kullanımını da artıracabileceklerini göstermektedir.

Katılanların %9,38'lik kısmının "kurumsal güven vermemeleri" dolayısıyla faizsiz finans kurumlarıyla çalışmak istemeyip veya çalışmaması üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Faizsiz finans kurumlarının şirketler nezdinde zedelenen

güvenlerini düzeltmeye ve kurumsal güven telkin etmeye yönelik bir takım çalışmalar yapmalıdır.

Soruya cevap veren şirketlerin %14,06 gibi önemli bir kısmının limit ve teminatlandırmadan dolayı faizsiz finans ürünü kullanmayı veya kullanmak istemediğini belirtmesi, daha önce kullananların %33,64'lük kısmının kullanma sebepleri arasında limit ve teminatlandırmayı göstermesi bir tezatlık içermektedir. Bundan katılım bankalarının limit ve teminatlandırma konusunda da iyi olmadıkları sonucu çıkarılabilir.

Tablo 17. Ankette Yer Alan 5. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 5	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Faizli Finans Ürünlerini Kullanıyor musunuz?	Evet	113	74,34%
	Hayır	39	25,66%

Tablo 17.'de görüldüğü gibi ankete katılan ve katılım bankası müşterisi olan 152 şirketin %74,34'üne denk gelen 113 şirketi faizli finans ürünlerinden herhangi birini kullanırken, %25,66 ya denk gelen 39 şirket hiçbir şekilde faizli finans kurumlarının hiçbir ürününü kullanmamaktadır.

Tablo 18. Ankette Yer Alan 6. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 6	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Kullanıyorsanız, faizli finansın hangi ürünlerini kullanıyorsunuz?	Nakdi Krediler	31	27,43%
	Teminat ve referans mektubu	9	7,96%
	Akreditifler	6	5,31%
	Finansal Kiralama	3	2,65%
	Nakdi Krediler, Teminat ile referans mektupları	15	13,27%
	Teminat mektupları, Akreditifler	16	14,16%
	Nakdi krediler, Teminat ile referans mektupları, Finansal kiralama	6	5,31%
	Nakdi krediler, Akreditif	9	7,96%
	Nakdi krediler, Teminat ile referans mektupları, Akreditif, Finansal kiralama	18	15,93%

Tablo 18.'de görüldüğü gibi faizli finans ürünlerini kullanan 113 şirketin %27,43 üne denk gelen 31 şirket sadece nakdi krediler kullanmaktadır. %7,96 oranında 9 şirket faizli finans ürünlerinden sadece teminat ve referans mektubu kullanıyorken, %5,31 oranında 5 şirket sadece akreditif kullanmaktadır. Gayrinakdi ürün kullanan müşterilerin sayısı 31 olup oransal olarak sadece nakdi kredi kullanan şirket oranı olan %27,43'e denk gelmektedir. %42,47 oranındaki 48 şirket ise nakdi ile gayrinakdi krediyi beraber kullanmaktadır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise sadece akreditif ile teminat mektubu kullanan şirket sayı ve oranının, ikisini birden kullanan şirket sayı ve oranına çok yakın olup %14,00 civarında olmasıdır.

Tablo 19. Ankette Yer Alan 7. Soru, Cevapları ve Frekans Dağılımları

Soru - 7	Cevap Seçenekleri	Frekans	Yüzde (%)
Hangileri faizli finans ürünlerini kullanma sebepleriniz arasında gösterilebilir?	Faizli finans kurumlarının oranlarının daha iyi olması	33	29,20%
	Bu kurumların limit ve teminatlandırma konusunda daha iyi olmaları	27	23,89%
	Bu kurumlarda çalışanların ikili ilişkilerinin daha iyi olması	6	5,31%
	Bu kurumların fiziksel olarak bize yakın olmaları	3	2,65%
	Bu kurumlarda çalışanlar ile şirket yöneticilerimiz arasındaki akrabalık	1	0,88%
	Faizli finans kurumlarının faiz içermeyen ürünlerinin de olması	16	14,16%
	Limit ve teminatlandırma, çalışanların ikili ilişkileri, fiziksel yakınlık	6	5,31%
	Oranların daha iyi olması, limit ve teminatlandırma, çalışanların ikili ilişkileri	21	18,58%

Tablo 19'.da görüldüğü gibi konvansiyonel finans ürünlerini kullanan 113 şirketten %29,20 oranla 33 şirketi, mevduat bankalarını oranlarının daha iyi olmasından dolayı tercih etmekte ve ürünlerini kullanmaktadır. Tablo 16.'da şirketlerin faizsiz finans ürünlerini kullanmamaları veya kullanmak istememeleri sebepleri arasında oran ve komisyonun %62,50'lik bir paya sahip olduğunu görmüştük. Bu yüksek orana bakıldığında şirketlerin orandan dolayı konvansiyonel finans ürünlerini kullanmalarının, kullanma sebepleri içerisinde en büyük paya sahip olması gayet normal görülmektedir.

Tabloda, limit ve teminatlandırma şartlarından dolayı konvansiyonel bankaların ürünlerini tercih edenlerin oranı, azımsanmayacak düzeyde olup %23,89'dur. Faizsiz finans ürünlerinin tercih edilme nedenleri arasında limit ve teminatlandırma şartları seçeneği %33,64'lük bir oranda olup bu daha önce tablo 15.'de belirtilmişti. Bu oranlara bakıldığında şirketlerin limit ve teminatlandırma şartlarından dolayı katılım bankalarını daha çok tercih ettikleri sonucu çıkarılabilir. Katılım bankalarının müşterilerini limit ve teminatlandırma konusunda mevduat bankalarına göre daha çok memnun ettiği de söylenebilir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus da konvansiyonel finans ürünlerinin, ilgili kurum çalışanlarının ikili ilişkilerinden dolayı %5,31'lik bir oranda tercih edilmiş olmasıdır. Bu oran katılım bankalarında tablo 15.'de %12,15 olarak tespit edilmişti. Görüldüğü gibi kurum çalışanlarının ikili ilişkilerinden dolayı faizsiz finans ürünlerini tercih eden şirketler aynı sebepten dolayı faizli finans ürünlerini tercih eden şirketlerden iki kat daha fazladır. Katılım bankalarını, fiziksel yakınlık veya ilgili kurumlarda çalışan şirket yönetici akrabalarının olmasından dolayı tercih eden şirket bulunmazken, mevduat bankalarının fiziksel yakınlıktan dolayı %2,65, bankalarda çalışan şirket yönetici akrabalarının bulunmasından dolayı ise %0,88 oranında tercih edildikleri görülmektedir.

Tabloda mevduat bankalarını, faiz içermeyen ürünlerinin de olmasından dolayı tercih edenlerin oranı %14,16'dır. Bu oran, mevduat bankalarının faizsiz ürünleri olan teminat mektubu ile akreditif kullananların oranına denk gelmesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu oran mevduat bankalarının faiz hassasiyeti olan şirketlerden de pay aldıklarının bir göstergesidir. Faiz hassasiyeti olduğu halde faizli bankalardan faiz içermeyen ürün kullanılması, şirketlerin faiz ile birlikte komisyon, limit ve teminatlandırma konusunda da hassas olduklarını gösterir.

4.4.3. Araştırmada Sorulan Sorular Arası Bağlantılar ve Frekans Dağılımları

Tablo 20. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Yaşa Göre frekans Dağılımları

Şirket Yaşı	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan Yüzde (%)	Kullanmayan Yüzde(%)
25 yıl ve üstü	48	33	15	68,75%	31,25%
15 - 25 yıl arası	42	33	9	78,57%	21,43%
5 - 15 yıl arası	42	30	12	71,43%	28,57%
5 yıl ve altı	20	11	9	55,00%	45,00%

Tablo 20.'de faizsiz finans ürünlerini kullanan ve kullanmayan Şirketlerin yaş aralığı verilmiştir. Yaşı 25 yıl ve üstü olan Şirketler, her ne kadar sayı olarak 48 Şirket ile en fazla faizsiz finans ürünü kullanan Şirketler olsalar da, 15-25 yıl arası Şirketler grup bazlı olarak kendi gruplarında faizsiz finans ürünlerini %78,57'lik bir oranla en çok kullanan grup konumundadır. Aynı Şekilde 5-15 yıl arası Şirketler grubu da sayı olarak daha az kullanan konumda oldukları halde oransal olarak %71,43 oranı ile 25 yıl ve üstü Şirketlerden daha fazla kullanan konumundadır. Hem sayı olarak hem de gruplar arası oransal olarak faizsiz finans ürünlerini en az kullanan grup %55 ile ömrü 5 yıl ve altı Şirketler grubudur. Tablodan yola çıkarak, faizsiz finans ürünü kullanan yeni ve çok eski Şirketlerin oransal olarak ortada kalan Şirketlerden daha az sayıda olduğu söylenebilir.

Tablo 21. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Faaliyet Alanına Göre frekans Dağılımları

Faaliyet Alanı	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan (%)	Kullanmayan (%)
Bilişim Teknolojileri	30	21	9	70,00%	30,00%
Eğitim	3	3	-	100,00%	0,00%
Elektrik - Elektronik	9	8	1	88,89%	11,11%
Enerji	6	3	3	50,00%	50,00%
Gıda	11	4	7	36,36%	63,64%
İnşaat	24	17	7	70,83%	29,17%
Medya	21	15	6	71,43%	28,57%
Otomotiv	3	3	-	100,00%	0,00%
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	6	3	3	50,00%	50,00%
Tekstil ve Hazır Giyim	12	9	3	75,00%	25,00%
Ticaret	24	18	6	75,00%	25,00%
Turizm	3	3	-	100,00%	0,00%

Tablo 21.'de görüldüğü gibi faaliyet alanı bilişim ve teknoloji olan şirketler, sayı olarak faizsiz finans ürünlerini 21 şirket ile en fazla kullanan ve 9 şirket ile en fazla kullanmayan şirket konumundadırlar. Sayı olarak en az kullanan eğitim, otomotiv ve turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketler iken, bu gruplardaki bütün şirketler ilgili ürünleri kullandıklarından grup bazlı olarak %100'lük oranlarla en fazla kullanan sektör konumundadırlar. Sektörler arasında grup bazlı olarak faizsiz finans ürünlerini en az kullanan %36,36 ile gıda sektörü olurken, sayı olarak en çok kullanılan ikinci sektör konumunda olan inşaat ve ticaret sektörlerinde %70,83 ve %75 oranlarında kullanılmaktadır. Medya sektöründe sayı olarak daha az kullanılmasına rağmen grup bazlı olarak %71,43'lük bir oran ile inşaat ve ticaret sektörlerinden daha fazla kullanılmaktadır. Faizsiz finans ürünleri, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde %75 oranında kullanılıyorken, enerji, sağlık ve sosyal hizmetler sektörlerinde %50 oranında kullanılmaktadır.

**Tablo 22. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin
Ciro Aralığına Göre frekans Dağılımları**

Ciro Aralığı	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan (%)	Kullanmayan (%)
0 - 10 milyon TL	80	56	24	70,00%	30,00%
10 - 25 milyon TL	21	15	6	71,43%	28,57%
25 - 50 milyon TL	15	9	6	60,00%	40,00%
50 milyon TL ve üzeri	36	27	9	75,00%	25,00%

Şirketlerin cirosal büyüklüklerine bakıldığında sayı olarak faizsiz finans ürünlerinin en fazla kullanıldığı ciro aralığı 10 milyon TL'ye kadar olan ciro aralığıdır. Yine sayı olarak en çok kullanamayan şirketin olduğu ciro aralığı da bu aralıktır.

Diğer taraftan grup içindeki orana baktığımızda faizsiz ürünlerin en fazla %75'lik oranla cirosu 50 milyon TL ve üzeri olan şirketlerde kullanıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde bu ürünü kullanmayan şirketler içinde oranı en az olan şirketler de %25 oranıyla bu grupta yer almaktadır. Bu ürünler cirosu 10-25 milyon TL arası olan şirketlerde %71,43 oranında kullanılıyorken, cirosu 25-50 milyon TL arası olan şirketlerde %60 oranında kullanılmaktadır.

Faizsiz finans ürünlerinin cirosu 50 milyon TL ve üzeri olan şirketlerde oransal olarak daha fazla kullanılması, şirketlerin ciroları ve hacimleri büyüdükçe finansal ürünlere olan ihtiyaçlarının da büyüdüğü şeklinde yorumlanabilir.

**Tablo 23. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin
Şirket Türüne Göre frekans Dağılımları**

Şirket Türü	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan (%)	Kullanmayan (%)
Anonim Şirket	78	63	15	80,77%	19,23%
Limited Şirket	74	44	30	59,46%	40,54%

Tablo 23.'de görüldüğü gibi ankete katılan şirketlerden anonim şirketler hem sayı olarak hem de grup içi oran olarak daha çok faizsiz finans ürünü kullanmaktadır. Anonim şirketler (a.ş.) grup bazlı olarak %80,77 oranında faizsiz ürün kullanıyorken, limited şirketlerin grup bazlı kullanım oranları %59,46'dır. A.ş.'lerde kullanmayanların oranı %19,23 iken Ltd'lerde bu oran a.ş.'lerdeki oranın iki katından fazla olup

%40,54'tür. A.ş lerde kullanım oranının daha fazla olması, a.ş.'lerin yapı olarak daha büyük olmaları, limit ile finansman ihtiyaçlarının daha fazla olması ve dolayısıyla faizli faizsiz daha çok finans kurumuyla çalışmaları ile açıklanabilir.

Tablo 24. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Kurumsal Yapılarına Göre frekans Dağılımları

Kurumsal Yapı	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan (%)	Kullanmayan (%)
Kurumsal	52	37	15	71,15%	28,85%
Yarı Kurumsal	57	42	15	73,68%	26,32%
Aile Şirketi	43	28	15	65,12%	34,88%

Tabloda dikkat çeken hususların başında faizsiz ürün kullanmayan kurumsal, yarı kurumsal ve aile şirketlerinin sayı olarak birbirine eşit sayıda olmasıdır. Faizsiz finans ürünlerinin kurumsal şirketlerde daha çok kullanılmasını beklerken, yarı kurumsal şirketlerde hem sayı olarak 42 şirket, hem de grup bazlı oran olarak %73,68'lik bir oran ile daha çok kullanılmaktadır. Bu oran, kurumsal şirketlerde %71,15 iken aile şirketlerinde en az olup %65,12'dir.

Genel olarak oranların birbirlerine yakın oranlar olduğu, aralarında %3-5 gibi ufak bir farkın olduğu görülmektedir. Bu da, kurumsal olsun olmasın, faizsiz finans kurumlarıyla çalışan şirketlerin büyük çoğunluğunda, faizsiz finans ürünlerinin bir veya birkaç tanesinin kullanıldığı sonucuna bizi götürmektedir.

Tablo 25. Faizsiz Finans Ürünü Kullanan ve Kullanmayan Şirketlerin Menşelerine Göre frekans Dağılımları

Şirketin Menşei	Şirket Sayısı	Kullanan Şirket	Kullanmayan Şirket	Kullanan (%)	Kullanmayan (%)
Türk Şirketi	134	95	39	70,90%	29,10%
Çok Uluslu Şirket	18	12	6	66,67%	33,33%

Tablo 25.'de görüldüğü gibi yerli şirketler çok uluslu şirketlere oranla daha çok faizsiz finans ürünü kullanmaktadır. Yerli şirketlerde kullanım oranı %70,90 iken çok uluslu şirketlerde %66,67'dir. Ankete katılan şirketlerin büyük bir çoğunluğu Türk şirketi olduğunda sayı olarak Türk şirketlerinin daha çok faizsiz ürün kullanması kaçınılmazdır. Ancak oran olarak da yerli şirketlerin yabancı menşeli şirketlere göre

daha çok faizsiz ürün kullanması, yerli şirketlerin faiz konusundaki hassasiyetleri ile açıklanabilir

Tablo 26. Faiz Konusunda Hassas Olan Şirketlerin Kullandıkları Faizsiz Ürün Frekans Dağılımları

Faizsiz Finans Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Kurumsal finansman desteği	9	18,37%
Teminat ve referans mektubu	21	42,86%
Yatırım araçları (sukuk, hisse senedi v.s)	-	-
Faizsiz sigorta (Tekafül, BES v.s)	-	-
Kurumsal finansman desteği, Teminat mektubu	10	20,41%
KFD, Teminat Mektubu, Yatırım Araçları	3	6,12%
KFD, TM, Yatırım Araçları, Faizsiz Sigorta	6	12,24%

Tablo 26.'da görüldüğü gibi faiz konusunda hassas olan şirketlerin en çok kullandıkları faizsiz finans ürünü %42,86'lık oran ile teminat ve referans mektubu ürünüdür. Bu üründen sonra %20,41 oran ile kurumsal finansman desteği ile teminat ve referans mektuplarını bir arada kullanan grup gelmektedir. Sadece kurumsal finansman desteği ürününü kullanan şirketler %18,37 oranındayken, KFD, teminat mektubu, yatırım araçları ve faizsiz sigorta dâhil olmak üzere bütün ürünleri kullanan şirketler %12,24 oranındadır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise sadece KFD kullanan ile KFD ve teminat mektuplarını bir arada kullanan şirket oran toplamının %38,78'lik bir oran ile sadece mektup kullanan şirket oranının altında kalmasıdır. Faiz konusunda hassas olan şirketlerin, faizsiz finans ürünlerinden gayrinakdi ürünlere daha çok rağbet ettikleri görülmektedir.

Tabloda sadece yatırım araçları ile faizsiz sigortayı ayrı ayrı kullanan şirket bulunmazken, bunları beraber veya diğer ürünlerle birlikte kullanan şirket oranı %18,37'dir. Bu oran, KFD ile teminat mektubundan birini kullanan şirket oranı olan %81,63 gibi yüksek bir oranın yanında düşük kalmaktadır. Ülkemizde İslami yatırım araçları ile İslami sigortaya, diğer körfez ile uzak doğu ülkelerine nazaran pek rağbet edilmediğini daha önceki bölümde de görmüştük.

Tablo 27. Faiz Konusunda Hassas Olmayan Şirketlerin Kullandıkları Faizsiz Finans Ürün Frekans Dağılımları

Faizsiz Finans Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Kurumsal finansman desteği	21	36,21%
Teminat ve referans mektubu	3	5,17%
Yatırım araçları (sukuk, hisse senedi v.s)	-	-
Faizsiz sigorta (Tekafül, BES v.s)	-	-
Kurumsal finansman desteği, Teminat mektubu	19	32,76%
KFD, Teminat Mektubu, Yatırım Araçları	9	15,52%
KFD, Faizsiz Sigorta	3	5,17%
Kurumsal finansman desteği, Yatırım Araçları	3	5,17%

Tablo 27.'de faiz konusunda hassas olmayan şirketlerin, tablo 26.'da hassas olan şirketler aksine nakdi ürünleri daha çok kullandıkları görülmektedir. Hassas olmayan şirketlerin en çok kullandıkları ürün %36,21 ile kurumsal finansman desteği iken, teminat ve referans mektubu oranı %5,17'de kalmaktadır. Faiz konusunda hassas olan şirketlerde olduğu gibi sadece faizsiz sigorta ile yatırım araçlarını kullanan şirket bulunmazken, bu araçları diğer ürünlerle birlikte kullanan şirket oranı ise %25,86'dır. KFD ile teminat mektubunu beraber kullanan şirket oranı %32,76, KFD'yi teminat mektubu hariç diğer ürünlerle birlikte kullanan şirket oranı ise 41,38 çıkmaktadır.

Genel olarak tablo 26. ile 27.'ye baktığımızda, faiz konusunda hassas olan şirketlerin faizsiz nakdi ürünleri az kullandıkları, hassas olmayan şirketlerin ise faizsiz gayrinakdi ürünleri az kullandıklarını görmekteyiz. Faiz konusunda hassas olmayan şirketlerde yatırım araçları ile İslami sigortanın kullanım oranının hassas olan şirketlere göre daha yüksek olduğu dikkat çeken başka bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 28. Sadece Kurumsal Finansman Desteği Kullanan Şirketlerin Kullandıkları Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları

Faizli Finans Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Nakdi Krediler	15	57,69%
Akreditif	3	11,54%
Nakdi Krediler, Akreditif	5	19,23%
Nakdi Krediler, Teminat ile Referans Mektubu, Finansal Kiralama	3	11,54%
Teminat ile Referans Mektubu	-	-

Tablo 28.'de görüldüğü gibi faizsiz finans ürünü olarak, sadece KFD'yi kullanan şirketler, faizli finans ürünü olarak %57,69'luk bir oran ile en fazla nakdi kredileri kullanmaktadırlar. Sadece KFD kullanan şirketler, faizli finans ürünü olarak teminat mektuplarını hiç kullanmazlarken, akreditif ile nakdi kredileri beraber %19,23 oranında kullanmaktadırlar. Tablodan çıkan bu sonuç, faizsiz finans kurumları nezdinde sadece KFD kullanan şirketlerin, faizli finans kurumları nezdinde de en fazla nakdi kredi kullandıkları görüşünü desteklemektedir.

Tablo 29. Sadece Teminat Mektubu Kullanan Şirketlerin Kullandıkları Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları

Faizli Finans Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Nakdi Krediler	-	-
Akreditif	5	55,56%
Teminat ile Referans Mektubu, Akreditif	3	33,33%
Nakdi Krediler, Teminat ile Referans Mektubu	1	11,11%

Tablo 29.'da görüldüğü gibi faizsiz finans ürünü olarak sadece teminat ve referans mektubu ürününü kullanan şirketler, konvansiyonel finans ürünü olarak en fazla gayrinakdi bir ürün olan %55,56'luk bir oran ile akreditifi kullanmaktalar. Sadece nakdi kredilerden oluşan grubu hiç kullanmazlarken teminat ile referans mektubu ve akreditiften oluşan grubu %33,33 oranında kullanmaktalar. Faizsiz tarafta gayrinakdi bir ürün olan, Sadece teminat mektubu kullanan müşterilerin, faizli tarafta da kullandıkları gayrinakdi ürünlerin oranı %88,89'dur. Bu oran, nakdi tarafta olduğu gibi gayrinakdi tarafta da faizsiz ürün kullanan şirketlerin, konvansiyonel finans tarafında da en çok gayrinakdi ürün kullandıklarını göstermektedir.

Tablo 30. Faizsiz Finans Ürünlerini Oran ve Komisyondan Dolayı Tercih Etmeyen veya Etmek İstemeyen Şirketlerin Kullandığı Faizli Finans Ürünlerinin Frekans Dağılımları

Faizli Finans Ürünü	Frekans	Yüzde (%)
Nakdi Krediler	16	24,24%
Akreditif	6	9,09%
Nakdi Krediler, Akreditif	3	4,55%
Nakdi Krediler, Teminat ile Referans Mektubu, Finansal Kiralama	10	15,15%
Teminat ile Referans Mektubu, Akreditif	31	46,97%

Tablo 30.'da katılım bankalarını oran ve komisyonlardan dolayı tercih etmeyen şirketlerin mevduat bankaları tarafında en çok %46,97'lik bir oran ile teminat ve referans mektubu kullandıkları görülmektedir. Oran ve komisyondan dolayı nakdi krediler kullanan şirketlerin oranı %24,24 iken, sadece akreditif kullanan şirketlerin oranı %9,09'dur.

Tablodan çıkan bu sonuç, katılım bankalarının mevduat bankalarından nakdi ürünlerle birlikte gayrinakdi ürünlerde de daha pahalı kaldıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

SONUÇ

İslami finans, faiz hassasiyeti olan kesimin finansman ihtiyacını çözmek, dolayısıyla İslam ülkelerinin ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunmak amacıyla 1960'lı yıllarda, finansa İslami bir düşünce ile yaklaşım sonucu ortaya çıkmış ve hızla gelişen bir sektör haline gelmiştir. Dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde faaliyet alanı bulunan İslami bankaların, 2013 yılında 1,7 trilyon doları aşan aktif büyüklüklerinin, yıllık ortalama %17,6'lık bir büyüme oranı ile 2014 yılında 2 trilyon dolara ulaşmış olması beklenmektedir.

Günümüzde ekonomik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen ve her alanına sirayet eden finansal işlemlerin İslami esaslara uygun olarak yapılması olan İslami finans, finansal sistemde klasik finansa bir alternatif olarak kendine yer edinmiştir. İslami finansın İslam hukukundan bağımsız ele alınıp incelenmesi mümkün değildir. İslami finans kapsamında yapılan faaliyetler, İslam hukuku esaslarına göre yapılması uygun görülen veya yasaklanan işlemler ile sınırlandırılmıştır.

İslami iktisat ve finans sistemi, ekonomik hayatın yanı sıra soysal ve politik hayatla da bütünleşik durumdadır. İslami iktisadın asıl unsuru olan emek, İslami finansın da çıkış noktasını teşkil etmektedir. İslami finans teknikleri de bu bağlamda emek çevresinde ortaya çıkan, emek ile ilgili işlemleri düzenleyen ve emeğe finansal bir hüviyet kazandıran tekniklerdir. Bu teknikler İslami finans bünyesinde, İslami bankalar, İslami sigortacılık ile İslami sermaye piyasası gibi kurumlarda kendilerine kullanım alanı bulmuşlardır.

Araştırmamızda İslami finans ürünlerinin Türkiye reel sektörde kullanılma ve kullanılmama sebepleri; kurumların kuruluş yılları, faaliyet alanları, kurumsallık yapıları, menşe ve cirosal büyüklükleriyle ilişkilendirilerek ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan ve faizsiz banka müşterisi olan 152 şirketten 107 şirketi faizsiz finans ürünlerinden bir veya birkaç tanesini kullanıyorken, 45 şirket katılım bankalarıyla çalıştıkları halde faizsiz finansın herhangi bir ürününü kullanmamaktadır.

Şirketlerin büyük çoğunluğu Türk menşeli şirketlerden oluşurken, limited ve anonim şirket oranı ise yaklaşık yarı yarıyadır.

Faizsiz finans ürünü kullanan şirketlerin en çok kullandıkları ürün, kurumsal finansman desteği ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumsal finansman desteğini teminat ve referans mektupları takip ederken, sadece İslami sigortacılık ve İslami sermaye piyasası ürünlerini kullanan şirket bulunmamaktadır. Sadece bu ürünleri kullanan şirketin olmaması ve diğer İslami finans ürünleriyle birlikte kullanan şirket oranının ise çok düşük olması, bu ürünlerin Türkiye’de henüz çok bilinmediğini ortaya koymaktadır.

Faizsiz finans ürünü kullanan şirketlerin %45,79’u faiz konusunda hassas oldukları için bu ürünleri tercih etmektedirler. Bu ürünleri, ilgili kurumların limit ve teminatlandırma şartlarının daha iyi olmasından dolayı tercih eden şirketlerin oranı ise %33,64’tür. Şirketlerin nerdeyse yarısının faiz hassasiyetinden dolayı bu ürünleri tercih etmeleri, katılım bankaları için olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak yaklaşık 1/3 ü kadarının limit ve teminatlandırmadan dolayı tercih etmesi, katılım bankalarının limit ve teminatlandırma konusunda daha müsamahakâr davrandığı ve bunun da kendileri için ciddi bir risk oluşturduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu ürünlerin %12,15 oranında kurum personelinden dolayı tercih edilmesi, bu kurumlarının çalışanlarının şirketlerle olan ilişkilerinin iyi olduğunu ve bütün alanlarda olduğu gibi bankacılıkta da insani ilişkilerin ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Faizsiz finans ürünlerinin kullanılmama veya kullanılmak istenmeme sebepleri arasında ise bu kurumların yüksek oranlarda komisyon almaları ön plana çıkmaktadır. Şirketlerin bu ürünleri tercih etmek istememeleri içinde komisyonların yüksek olması %43,75 oranında etkiliyken, oranların yüksek olması da %14,75 oranında etkili olmaktadır. Ana hedefleri kar etmek olan şirketler için maliyet faktörü çok önemli olduğundan, bu ürünlerin şirketlere piyasa şartlarına uygun maliyetlerle sağlanması ürünlerin daha çok tercih edilmesini sağlayacaktır.

Faizsiz finans kurumları müşterisi olan 152 şirketten 113 şirketi aynı zamanda mevduat bankalarıyla da çalışmakta olup faizli ürünler de kullanmaktadır. Bunların en çok kullandıkları faizli ürün nakdi kredilerken, kullanma sebepleri arasında da mevduat

bankaların faiz oranlarının daha avantajlı olmasından dolayı kullandıkları sebebi ön plana çıkmaktadır. Bu da faizsiz finans kurumlarının, faiz hassasiyeti noktasında tercih edildikleri ancak maliyet hassasiyeti noktasında da tercih edilmedikleri tezini güçlendirmektedir.

Faiz hassasiyeti olan şirketler gayrinakdi ürünleri nakdi ürünlere oranla daha çok tercih ederken, faiz hassasiyeti olmayan şirketler nakdi ürünleri gayrinakdi ürünlere oranla daha çok tercih etmektedirler. Faiz konusunda hassas olan şirketlerin, nakdi ürünlerden uzak durması, faizsizlik konusunda yeteri kadar ikna olmadıkları faktörüyle açıklanabilir. Bunun da temelinde, faizsiz finans sektörünün, faizsiz finans sistemini açıklayabilecek düzeyde bilgi ve birikime sahip personele yeteri kadar sahip olmaması ve bu sistemin reel sektöre yeteri kadar anlatılamaması gerçeği yatmaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren her bir faizsiz finans kurumunun kendine ait bir fetva kurulunun olması ve bunların kimi ürünler konusunda farklı kararlar almaları, kurumlar arası bir tutarsızlığa da yol açmakta olup şirketlerin bu kurumlara olan güvenini zedelemektedir. Dolayısıyla ürünlerle ilgili bir standardın yakalanması için genelde dünyadaki tüm ülkelerin, özelde ise her ülkedeki tüm faizsiz finans kurumlarının bağlı olduğu bir fetva kuruluna ihtiyaç vardır. Faizsiz finans kurumları nezdinde toplanan fonların, fon katılımcıları tarafından akıbetlerinin tam olarak bilinmemesi, hangi projelerde kullanıldıkları ve projelerin kazançlarını konusunda bir şeffaflığın olmaması, yaptığı her işi en ince ayrıntısına kadar bilmek isteyen şirketler için bir sorun ve güven zedeleyici etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin her alanda ilerleme kazandığı çağımızda, teknolojiden de faydalanılarak bu şeffaflığın sağlanması, bu ürünlere olan güveni artırıp daha çok tercih edilmelerini sağlayacaktır.

Gerek ülkemizde gerek diğer dünya ülkelerinde, faizsiz finans sektörünün de içinde bulunduğu finans sektörü ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerde, faizsiz finans sistemine şeklini veren İslam hukuku esaslarının göz önüne alınması ve çıkarılan yasaların bu bağlamda İslam hukukunun faizsiz finans ile ilgili esaslarıyla örtüşmesi gerekmektedir. Bunun için gerekirse finansal sistem içerisinde özerk bir yapı oluşturulmasının uygun olacağı düşünülmelidir.

EKLER

EK 1. Araştırma İçin Uygulanan Anket Örneği

Şirketinizin Kuruluş Yılı

- 1990 Öncesi
 1990 - 2000
 2000 - 2010
 2010 ve Sonrası

Şirketinizin Faaliyet Alanı

- Bilişim Teknolojileri
 Eğitim
 Elektrik, Elektronik
 Enerji
 Gıda
 İnşaat
 Medya
 Otomotiv
 Sağlık ve Sosyal Hizmetler
 Tarım ve Hayvancılık
 Tekstil ve Hazır Giyim
 Ticaret
 Turizm

Şirketinizin Türü ile Ciroasal Büyüklüğü

	Anonim Şirket	Limited Şirket	Komandit Şirket	Kolektif Şirket
0 - 10 Milyon TL	☐	☐	☐	☐
10 - 25 Milyon TL	☐	☐	☐	☐
25 - 50 Milyon TL	☐	☐	☐	☐
50 Milyon	☐	☐	☐	☐

Anonim Şirket Limited Şirket Komandit Şirket Kolektif Şirket

TL ve
Üstü

Şirketinizin Menşei ile Kurumsal Yapısı

	Kurumsal	Yarı Kurumsal	Aile Şirketi
Türk Şirketi	☐	☐	☐
Çok Uluslu Şirket	☐	☐	☐

1. Faizsiz Finans Ürünlerini Kullanıyor musunuz ?

- Evet
- Hayır

2. Kullanıyorsanız Hangi Ürünlerini Kullanıyorsunuz ?

- Kurumsal Finansman Desteği
- Teminat ve Referans Mektubu
- Yatırım Araçları (Sukuk, Hisse Senedi V.S)
- Faizsiz Sigorta Araçları (Tekafül , BES)

3. Aşağıdakilerden Hangisi Faizsiz Finans Ürünlerini Kullanma Sebebinizi En İyi Açıklar

- Faiz Konusunda Hassas Bir Kurum Olmamız
- Faizsiz Finans Kurumlarının Oranlarının Daha İyi Olması
- Bu Kurumların Limit ve Teminatlandırma Konusunda Daha İyi Olmaları
- Bu Kurumlarda Çalışanların İkili İlişkilerinin Daha İyi Olması
- Bu Kurumların Fiziksel Olarak Bize Yakın Olmaları
- Bu Kurumlarda Çalışanlar İle Şirket Yöneticilerimiz Arasındaki Akrabalık

4. Aşağıdakilerden Hangileri Faizsiz Finans Ürünlerini Kullanmama Sebepleriniz Arasında Gösterilebilir

- Oranlarının Diğer Finans Kurumlarına Göre Daha Yüksek Olması
- Diğer Finans Kurumlarına Göre Daha Çok Komisyon Almaları
- Kurumsal Güven Vermemeleri
- Limit ve Teminatlandırma Konusunda Çok Katı Olmaları
- Şube Ağlarının Çok Olmaması ve Fiziksel Olarak Uzak Olmaları

5. Faizli Finans Ürünlerini Kullanıyor musunuz ?

- Evet
- Hayır

6. Kullanıyorsanız Hangi Ürünlerini Kullanıyorsunuz ?

- Nakdi Krediler
- Teminat ile Referans Mektupları
- Akreditifler
- Finansal Kiralama

7. Aşağıdakilerden Hangileri Faizli Finans Ürünlerini Kullanma

Sebepleriniz Arasında Gösterilebilir

- Faizli Finans Kurumlarının Oranlarının Daha İyi Olması
- Bu Kurumların Limit ve Teminatlandırma Konusunda Daha İyi Olmaları
- Bu Kurumlarda Çalışanların İkili İlişkilerinin Daha İyi Olması
- Bu Kurumların Fiziksel Olarak Bize Yakın Olmaları
- Bu Kurumlarda Çalışanlar İle Şirket Yöneticilerimiz Arasındaki Akrabalık
- Faizli Finans Kurumlarının Faiz İçermeyen Ürünlerinin de Olması

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AAOIFI, (ter.). Mehmet ODABAŞI ve İshak Emin AKTEPE. **Faizsiz Bankacılık Standartları**. İstanbul: TKBB Yayınları. 2012.
- AHMED, Salahuddin. **Islamic Banking Finance and Insurance**. Gombak Kuala Lumpur: A.s.Noordeen Publishing. 2006.
- AKIN, Cihangir. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**. İstanbul: Kayıhan Yayınları. 1986.
- AKTEPE, İshak Emin. **Faiz ve Finansman Hadisleri**. İstanbul: Yedirenk. 2010.
- ALKHAN, Rashid Khalid. **Islamic Securitization**. Bahrain: Miracle Graphics. 2006.
- ARCHER, Simon. ve Rifaat Ahmed Abdel Karim. **Islamic Finance**. Singapore: John Willey & Sons. 2007.
- ATALAY, Hamit. **İngilizce-Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 1999.
- BEŞER, Faruk. **Sosyal Riskler Sigorta ve İslam**. İstanbul: Nun Yayıncılık. 2006.
- BEŞER, Faruk. **Bilgi Fıkıh ve İctihad**. Nun Yayıncılık. İstanbul. 2007.
- BULUT, Halil İbrahim ve Bünyamin ER. **Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi**. İstanbul: Tkbb. 2012.
- DIYANET VAKFI, **İslam Ansiklopedisi**. İstanbul. 1996.
- DOĞAN, Mehmet. **Büyük Türkçe Sözlük**. Ankara: Yazar Yayınları. 2013.
- DÖNDÜREN, Hamdi. **Çağdaş Ekonomik Problemlere İslami Yaklaşımlar**. İstanbul: İklim Yayınları. 1988.
- DÖNDÜREN, Hamdi. (der.) Hasan HACAK. Faiz Yasağı ve Finansman Sağlama Yöntemleri. **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**. İstanbul: Ensar Neşriyat. 2011.
- DURMUŞ, Abdullah. (der.). Hasan HACAK. **İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri**, İstanbul: Ensar Neşriyat. 2011.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra. **İslam Hukuku**. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi. 2006.

- EL – GAMAL, Mahmoud A. **Islamic Finance Law, Economics and Practice**. New York: Cambridge Universty Press. 2006.
- EL – HUVARİ, Seyyid. (Ter.) Nihad YAZAR. **İslam Bankaları Ansiklopedisi**. İstanbul: Faisal Finans Kurumu Kültür Yayınları. C. 5. Y.y.
- ELLEK, Hasan. **İslam Hukukunda Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudarabe)**. İstanbul: Yeni Akademi Yayınları. 2006.
- EMİROĞLU, Kudret, Bülent DANIŞOĞLU ve Binnur BERBEROĞLU. **Ekonomi Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2006.
- GÜL, Ali Rıza. **Tarihi Bağlamı Çerçevesinde Kur'an'da Faiz (Riba) Yasağı**. Ankara: Avrasya Yayıncılık. 2006.
- GÜL, Ali Rıza. **Borç Ayetlerinin Aktüel Değeri Faizsiz Bankacılıkta Mevduat ve Fonların Statü Meselesine Kur'an Işığında Bir Yaklaşım**. Ankara: Avrasya yayıncılık. 2004.
- HASSAN, M.Kabir ve Mervyn K. LEWİS. **Handbook Of Islamic Banking**, Massachusetts USA: Edward Elgar Publishing. 2007.
- IQBAL, Munawar ve Ausaf AHMAD. **İslamic Finance and Economic Development**. New York Palgrave Macmillan. 2005.
- KARAÇÖĞÜR, Osman. **İslam'da Ticaret Hukuku**. Konya: Yeni Kitap Basımevi. 1966.
- KARAMAN, Hayrettin. **Ana Hatlarıyla İslam Hukuku 1 Giriş ve Amme Hukuku**. İstanbul: Ensar Neşriyat. 1993.
- KHORSHIS, Aly. **Islamic Insurance**. Newyork: Routledge. 2004.
- KOÇAK, Muhsin, DALGIN Nihat ve Osman ŞAHİN. **Fıkıh Usulü**. İstanbul: Ensar Neşriyat. 2013.
- KUR'AN-İ KERİM
- MANNAN, M.A. **Faizsiz Banka**. (Ter.) M.T. GÜRAN. Ankara: Ufuk Yayınları. 1969.
- MANİSALI, Erol. **İktisada Giriş**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları. 1980.
- MEYDAN - LAROUSSE, ‘‘ **Büyük Lugat ve Ansiklopedi**’’. İstanbul: Meydan Yayınevi. C. 11. 1973.
- MİLLER, Neil D., Mark MORRİS ve Norton ROSE. **İslamic Finance A Practical Guide**. Londra: Globe Law and Business. 2008.

- MUTÇALI, Serdar. **Arapça -Türkçe Sözlük.** İstanbul: Dağarcık Yayınları. 1995.
- MUTLU, İsmail. **Günümüz Meseleleri Faiz.** İstanbul: Mutlu Yayıncılık. 2003.
- OĞUZ, Orhan. **İktisada Giriş.** İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları. 1992.
- ÖZSOY, İsmail. **Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı.** İstanbul: Timaş Yayınları. 1987.
- ÖZSOY, Şerafettin. **Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş.** İstanbul: Kuveyt Türk. 2012.
- ŞENER, Abdulkadir. **İslam Hukuku Dersleri 1.** İzmir: İstiklal Matbaası. 1987.
- ŞENER, Abdulkadir. **Kıyas İstihsan İstislah.** Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 1971.
- ŞENER, Mehmet. **İslam Hukukunda Örf.** İzmir: Öğrenci Basımevi. 1987.
- ŞENSOY, Necdet. (der.) Halit Çalış. İslami Kurallara Uygun Finansal Sistem Bağlamında Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Uygulamaları. **Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri.** İstanbul: Ensar Neşriyat. 2012.
- TAMER, Sami. **The Islamic Financial System.** Frankfurt: Peter Lang. 2005.
- TOPUZ, Murat. **Finansal Kiralama Sözleşmesi.** Ankara: Adalet Yayınevi. 2013.
- TUNÇ, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması.** İstanbul: Nesil Yayınları. 2010.
- TÜRÇAN, Talip, vd. **İslam Hukuku El Kitabı.** Ankara: Grafiker Yayınları. 2012.
- Türk Hukuk Lügati. Ankara: Maarif Matbaası. 1944.
- UÇAR, Mustafa. **Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri.** İstanbul: Fey Vakfı Yayınları. 1993.
- ULUDAĞ, Süleyman. **İslam’da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış.** İstanbul: Dergah Yayınları. 1998.
- YAZICI, Mehmet. **Faiz.** İstanbul: Yaylım Yayıncılık. 1999.
- YANPAR, Atila. **İslami Finans.** İstanbul: Scala Yayıncılık. 2015.
- YAY, Gülsün Gürkan. **Para ve Finans Teori-Politika.** İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul. 2012.
- YENİÇERİ, Celal. **İslam İktisadının Esasları.** İstanbul: Şamil Yayınevi. 1980.

YOZGAT, Fazıl. **Faizsiz Ekonomi Sosyo - Ekonomik Yaklaşım**. Ankara: Araştırma Yayınları. 2010.

ZAİMOĞLU, Tülay. **Risk Sermayesi ve Türkiye’de Uygulama Olanakları**. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu. 1995.

ZERKA, M.A. ve A.M. Neccar.(Terc.) Hayreddin Karaman. **İslam Düşüncesinde Ekonomi Banka ve Sigorta**. İstanbul: İz Yayıncılık. 2003.

ZEYDAN, Abdulkerim. (Terc.) Ali ŞAFAK. **İslam Hukukuna Giriş Genel Hükümler ve Müesseseleri**. İstanbul: Sırdaş Yayınları. 1976.

Sürelî Yayınlar

ÇALIŞKAN, İbrahim. ‘‘İstisna’ Akdinin Mahiyeti ve Unsurları’’. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 31. 1990.

DURMUŞ, Abdullah. Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fıkhi Açından Tahlili. **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**. S. 16. 2010.

İŞTAR, Emel. ‘‘Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Risk Sermayesi’’. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. C. 12. S. 46. 2013.

KUMAŞ, Mehmet Salih. Bir Finansman Yöntemi Olarak İş Ortaklığı Uygulaması ‘‘Mudarabe – Commenda Karşılaştırılması’’, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 15. S. 1. 2006.

KUMAŞ, Mehmet Salih. Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi. **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 16. S. 1. 2007.

ÖZDEMİR, Ahmet. ‘‘Karz Akdi’nin Mahiyeti ve Faizli İşlemleri Önleme Fonksiyonu.’’ **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. C. 12. S.1. 2012.

TOPOĞLU, Emre. ‘‘Modüler İktisat Setrüktürüne Göre Ödünç İlişkisi (İslam Ekonomisinde Karz-ı Hasen Örneği).’’ **Akademik Bakış Dergisi**. S. 34. Ocak-Şubat 2013.

YILMAZ, Erdal. Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. S. 61. 2014.

Raporlar

ERNST & YOUNG, **Global Takaful Insights 2014.**

ERNST & YOUNG, **The Islamic Funds&Investments Report 2011.**

ICI (Investment Company Institute), **Worldwide Mutual Fund Market Data. Third Quarter 2014.**

IIFM (International Islamic Finance Market). **Sukuk Report 2014.**

IIFM (International Islamic Finance Market), **Sukuk Report, A Comprehensive Study Of The Global Stock Market.** 4th Edition. 2014.

THOMSON REUTERS, **Global Islamic Asset Management Report 2013.**

TKBB, **Katılım Bankaları 2014.**

ZAWYA, **Turkey Islamic Finance Report 2014.**

İnternet Kaynakları

İKÖ, Şubat – Mart 1972’de Alınan Karar. <http://www.oic-oci.org/arabic/conf/fm/3/3rd-icfm.htm> (Erişim Tarihi: 25.12.2014)

İslami Finansa Uyum Şartları, www.djindexes.com/islamicmarket, (Erişim Tarihi: 15.05.2015)

Asgari İşlem Birimi Kompizasyonu, www.djimtr.com/icerik/composition.htm (Erişim Tarihi: 09.03.2015)

Standard & Poors İslami Endeksleri, www.standardandpoors.com (Erişim Tarihi: 14.01.2015)

Tezler

ABA, Ali. **“İslam Hukukunda Borsa”**(Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Tüksek Lisans Tezi). Bursa. 1996.

- ASLAN, Hakan. **“Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası için Öneriler.** (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2012.
- AVCI, Mustafa. **“İslam’a Göre Sigorta”.** (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 1987.
- BAYINDIR, Servet. **“ Faizsiz Bankacılık İşlemlerinin İslam Fıkhı’ndaki Yeri”.** (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul. 2004.
- BAYINDIR, Servet. **“ Özel Finans Kurumları’nın İslam Hukuku Yönünden Değerlendirilmesi ”.** (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 1995.
- ÇÜRÜK, Suna Akten. **“İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi, Mevcut Sorunları ve Çözüm Önerileri”.**(Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya. 2013.
- DOĞAN, Mustafa. **“Siyasal Açından 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye’de İslam Bankacılığı”** (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli. 2006.
- ESKİCİ, Mustafa Mürsel. **“Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri”** (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta. 2007.
- GOZBAŞI, Onur. **“Borsa Yatırım Fonları-Performans Değerlendirmesi ve Analizi”** (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kayseri. 2010.
- GÜNGÖREN, Muaz. **“ Katılım Bankalarında Menkul Kıymet İhracının (Seküritizasyon) Yapısal Farklılık Gösteren Finansal Piyasalarda Uyum Modellemesi: Sukuk Örneği”.** (Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul. 2011.
- KAHYA, Hatice Kübra. **“İslam Borçlar Hukuku’nda Selem Akdi”** (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2012.

KARAHAN, Aytekin. **“Sukukun Finansal Sistemdeki Rolü, Önemi, Muhasebesi ve Türkiye Uygulamaları”** (İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. 2014.

SAKA, Tuğba. **“Sigortacılıkta Risk Yönetimi ve Aşırı Uç Değer Teorisi”**. (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul. 2010.

Kanunlar

FFK (Finansal Kiralama Kanunu), Resmi Gazete. Tarih: 13 Aralık 2012. Sayı: 28496

MECELLE, 1406. Madde.

TTK (Türk Ticaret Kanunu), 6762 Sayılı. 5. Kitap (Sigorta Hukuku). madde 1263.